

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

AİLE TUTUMLARININ Z KUŞAĞININ DEĞER
YÖNELİMLERİ ÜZERİNE ETKİSİ

Sema GÖKOĞLU

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Doç. Dr. Gamze AKSAN

Konya, 2022

Önsöz

Günümüzde insanların sosyalleşme alanları daha da genişlemiş ve özellikle teknolojinin yarattığı dijital bir dünyanın doğması ile sosyalleşme süreçleri ciddi bir değişime uğramıştır. Sosyal ağların ve mobil uygulamaların da yaygınlaşmasıyla sanal gerçekliğin alanı geleneksel yaşam alanı ile yarışır duruma gelmiş ve yeni değerlerin ortaya çıktığı bir realite meydana gelmiştir. Doğrudan internet dünyasının içine doğan Z Kuşağı olarak bilinen yeni nesil, değer edinim sürecinde yeni koşulların etkenleri ile karşı karşıyadır. Öte yandan aile, sosyal bir yapı ve sosyolojik bir kurum olarak bir toplumda kabul görmüş bütün değerlerin bireylere ilk öğretildiği ve aktarıldığı, rollerin ve değerlerin inşasında model alındığı bir kurumdur. Zaman içerisinde insanlar farklı toplumsal yapılarla da ilişki kurmaya başlasa ve bu ilişkilerin sonucunda yeni rol modelleri benimserken farklı değerleri benimsese bile ailenin bireyde yarattığı etki hayatı boyunca varlığını korumaktadır. Bu araştırma anne ve baba tutumlarının Z Kuşağı olarak tanımlanan kuşağın ilk doğanları arasında yer alan ergenlerin değer yönelimlerine bir etkisinin olup olmadığını, böyle bir etki varsa bu etkinin ne yönde olduğunu tespit etmeyi amaçlamaktadır.

Bu araştırmanın yürütülmesinde ve tamamlanmasında desteğini esirgemeyen, her zaman teşvik eden Danışman Hocam Sayın Doç. Dr. Gamze AKSAN'a, yine araştırma boyunca desteklerini esirgemeyen kıymetli arkadaşım Şule ÖTKEN'e, sevgili eşime, canım kızlarıma, eğitim hayatım boyunca olduğu gibi tez çalışmam boyunca da desteğini, ilgisini ve dualarını eksik etmeyen anneme ve babama, varlığıyla her daim güç veren Sanem DUMAN ve Tuğçe RODOPLU' ya, tüm dostlarıma ve anket uygulamalarımda katılımcı olmayı kabul eden tüm öğrencilerimize sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Sema Gökoğlu
	Numarası	184205001019
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji / Sosyoloji
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Gamze AKSAN
	Tezin Adı	Aile Tutumlarının Z Kuşağının Değer Yönelimleri Üzerine Etkisi

ÖZET

İnsanlar başta aile olmak üzere çeşitli toplumsal kurum ve yapılar içerisine doğar. Bu yapılar, bireylerin ahlaki ve moral değerleri kazandığı, davranış kalıplarını edindiği ve temel kişilik özelliklerinin biçimlendiği yapılardır. Aile kişilik gelişiminin çok önemli bir kısmının tamamlandığı kurum olması dolayısıyla diğer kurumlara göre çok daha farklı bir etkiye sahiptir. Günümüzde aile bireylerinin iş yaşam döngüleri nedeniyle çocukları ile geçirdikleri zaman kısıtlı hale gelmiş durumdadır. Ailelerin boşalttığı bu alanı önceki kuşaklara göre önemli bir yenilik olan internet teknolojileri doldurmaktadır. Dolayısıyla ebeveynlerin çocukları ile ilişkilerindeki tutumların genel etkisi ve bu tutumların değer gelişimi sürecine etkisi yeni şartlar altında incelenmeyi gerektirmektedir. Önceki kuşaklardan farklı olarak doğrudan internet dünyasının içine doğan Z Kuşağı, değer edinim sürecinde yeni koşulların etkenleri ile karşı karşıyadır.

Bu çalışmada modern ekonomik ilişkilerin etkisiyle ailelerin çocukları ile geçirdikleri zamanın azaldığı, çocukların doğrudan dijital teknolojilerin yarattığı bir sosyalleşmenin içine doğduğu koşullarda Z Kuşağı'nın değer yönelimlerine ebeveyn tutumlarının etkisi incelenmiştir. Araştırma Ankara İli'ndeki ortaöğretim kurumlarında eğitim öğretimine devam eden 528 kişilik örneklemden toplanan verilerin SPSS Programı'nda analiz edilmesiyle hazırlanmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre hem ebeveyn tutumları hem değer yönelimleri demografik değişkenlere göre farklılık göstermektedir. Ebeveyn tutumlarının değer yönelimleri ile ilişkisi korelasyon analizi ile incelenmiş ve iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Buna göre ebeveynlerin demokratik tutumlarının ergenlerdeki değer yönelimlerini pozitif yönde anlamlı düzeyde etkilediğini, koruyucu istekçi tutum ve otoriter tutumun ise negatif yönde etkilediğini söylemek mümkündür. Araştırmanın sonuçlarına göre ebeveyn tutumları gelişim süreci devam etmekte olan ergenlerin değer yönelimlerini anlamlı düzeyde etkilemektedir. Ailenin demokratik yaklaşımı değer yönelimlerini pozitif yönde etkileyip desteklerken koruyucu istekçi ve otoriter tutumlar gençlerdeki değer yönelimlerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Anahtar Kelimeler: Z Kuşağı, Toplumsal Değerler, Aile Tutumları

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Sema Gökoğlu
	Numarası	184205001019
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji / Sosyoloji
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Gamze AKSAN
	Tezin İngilizce Adı	The Effect of Family Attitudes on Value Orientations of Generation Z

ABSTRACT

The family has a very important effect as it is an institution where individuals gain moral and moral values, acquire behavioral patterns, form basic personality traits and complete a very important part of personality development. Today, due to the work life cycle of parents, the time they spend with their children has become limited. Internet technologies, which are an important innovation compared to previous generations, fill this space emptied by families. Therefore, the general effect of the attitudes of the parents in their relations with their children and the effect of these attitudes on the value development process need to be examined under new conditions. Unlike previous generations, Generation Z, born directly into the internet world, is faced with the factors of new conditions in the value acquisition process.

In this research, the effect of parental attitudes on the value orientations of Generation Z was examined in conditions where the time spent by families with their children decreased due to the effect of modern economic relations and children were born into a socialization created directly by digital technologies. The research was prepared by analyzing the data collected from a sample of 528 students who continue their education in secondary education institutions in Ankara, in the SPSS Program. According to the findings obtained in the study, both parental attitudes and value orientations differ according to demographic variables. The relationship between parental attitudes and value orientations was examined by correlation analysis and it was seen that there was a statistically significant relationship between the two variables. Accordingly, parental attitudes significantly affect the value orientations of adolescents whose development process continues. While the democratic approach of the family positively affects and supports the value orientations, protective, demanding and authoritarian attitudes negatively affect the value orientation of young people

Keywords: Generation Z, Social Values, Family Attitudes

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
Tablolar.....	x
GİRİŞ	1
1. Problem Durumu.....	1
2. Araştırmanın Amacı	6
3. Araştırmanın Önemi.....	6
4. Araştırmanın Varsayımları ve Sınırlılıkları	9
I.BÖLÜM.....	10
1. DEĞER KAVRAMI ve Z KUŞAĞINDA ETKİLERİ.....	10
1.1. Değer Kavramı	10
1.2. Değerlerin Önemi ve Rolü	13
1.3. Kuşak Kavramı.....	16
1.4. Z Kuşağı ve Özellikleri	21
1.5. Ergenlik Sürecinde Değerlerin Etkisi ve Önemi	23
II. BÖLÜM	26
2. EBEVEYN TUTUMLARI ve ERGENLERİN DEĞERLERİNE ETKİSİ	26

2.1. Tutum ve Ebeveyn Tutumları	26
2.2. Ebeveyn Tutumlarının Boyutları.....	28
2.3. Ebeveyn Tutumlarının Çocukların Gelişiminde Önemi ve Rolü	31
2.4. Ebeveyn Tutumlarının Değer Oluşumundaki Etkisi	33
2.5. Z Kuşağının Değer Yönelimiyle İlgili Çalışmaların Bulguları.....	37
III. BÖLÜM.....	39
3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	39
3.1. Araştırmanın Türü ve Modeli.....	39
3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	39
3.3. Araştırmanın Veri Toplama Araçları	40
3.4. Ölçeklerin Geçerlik ve Güvenirlikleri.....	42
3.5. Araştırmada Uygulanan İstatiksel Analizler	52
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	54
4. BULGULAR.....	54
4.1. T-test: Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?.....	56
4.2. T-test: Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumlarına ait puanları cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?	57
4.3. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları anne eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?	58
4.4. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumlarına ait puanları anne eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?	60
4.5. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları baba eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?	63

4.7. T-test: Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları anne çalışma durumuna göre farklılık göstermekte midir?	67
4.8. T-test: Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları, anne çalışma durumuna göre farklılık göstermekte midir?	68
4.9. T-test: Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları baba çalışma durumuna göre farklılık göstermekte midir?	69
4.10. T-test: Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları, baba çalışma durumuna göre farklılık göstermekte midir?	70
4.11. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları anne-baba medeni durumuna göre farklılık göstermekte midir?	71
4.12. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumlarına ait puanları anne-baba medeni durumuna göre farklılık göstermekte midir?	73
4.13. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları ile yaş değişkeni arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?	74
4.14. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ile yaş değişkeni arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?	75
4.15. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları ile kardeş sayısı değişkeni arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?	76
4.16. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ile kardeş sayısı değişkeni arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?	76
4.17. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları ile aylık hane geliri değişkeni arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?	77
4.18. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ile aylık hane geliri değişkeni arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?	78
4.19. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları ile not ortalamaları arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?	78
4.20. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ile not ortalamaları arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?	79

4.21. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları anne mesleğine göre farklılık göstermekte midir?	80
4.22. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumlarına ait puanları anne mesleğine göre farklılık göstermekte midir?	82
4.23. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları baba mesleğine göre farklılık göstermekte midir?	82
4.24. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumlarına ait puanları baba mesleğine göre farklılık göstermekte midir?	84
4.25. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları branşına göre farklılık göstermekte midir?	84
4.26. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumlarına ait puanları branşa göre farklılık göstermekte midir?	86
4.27. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları hayatlarını geçirdikleri en uzun yer değişkenine göre farklılık göstermekte midir?	86
4.28. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumlarına ait puanları hayatlarını geçirdikleri en uzun yer değişkenine göre farklılık göstermekte midir?	89
4.29. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları ile ebeveyn tutumları puanları arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?	90
4.30. T-test: Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları evde internetin varlığına göre farklılık göstermekte midir?	92
4.31. T-test: Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları, evde internetin varlığına göre farklılık göstermekte midir?	93
4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	94
Kaynakça	105
Ekler	114
EK.1. DEMOGRAFİK BİLGİLER-1	114

EK.2. DEĞER YÖNELİMLERİ ÖLÇEĞİ	114
EK.3. EBEVEYN TUTUM ÖLÇEĞİ.....	116

Tablolar

Tablo 1. Değer yönelimleri ölçeği maddelerine ait ortak yükler ve betimsel istatistikler.....	42
Tablo 2. Değer yönelimleri ölçeği faktör yükleri tablosu.....	45
Tablo 3. Toplam Açıklanan Varyans Yüzdesi ve Boyutlar	47
Tablo 4. Ebeveyn tutumları ölçeği ortak yükler tablosu.....	48
Tablo 5. Ebeveyn tutumları ölçeği faktör yükleri tablosu	50
Tablo 6. Toplam Açıklanan Varyans Yüzdesi ve Boyutlar	51
Tablo 7. Değer Yönelimleri Ölçeği Güvenirlik Analizi	51
Tablo 8. Ebeveyn Tutum Ölçeği Güvenirlik Analizi.....	52
Tablo 9. Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik değişkenlere göre dağılımı ..	54
Tablo 10. Lise öğrencilerinin değer yönelimlerinin cinsiyete göre T-testi sonuçları	56
Tablo 11. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumlarının cinsiyete göre T-testi sonuçları	57
Tablo 12. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanlarının anne eğitim durumuna göre ANOVA testi sonuçları.....	58
Tablo 13. Anne eğitim durumu gruplarına göre değer yönelimleri ölçeği Tukey testi sonuçları.....	59
Tablo 14. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları puanlarının anne eğitim durumuna göre ANOVA testi sonuçları.....	61
Tablo 15. Anne eğitim durumu gruplarına göre ebeveyn tutumları ölçeği Tukey testi sonuçları.....	62
Tablo 16. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanlarının baba eğitim durumuna göre ANOVA testi sonuçları.....	63
Tablo 17. Baba eğitim durumu gruplarına göre değer yönelimleri ölçeği Tukey testi sonuçları.....	65

Tablo 18. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları puanlarının baba eğitim durumuna göre ANOVA testi sonuçları.....	67
Tablo 19. Lise öğrencilerinin değer yönelimlerinin anne çalışma durumuna göre T-testi sonuçları	68
Tablo 20. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumlarının anne çalışma durumuna göre T-testi sonuçları	69
Tablo 21. Lise öğrencilerinin değer yönelimlerinin baba çalışma durumuna göre T-testi sonuçları	70
Tablo 22. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumlarının baba çalışma durumuna göre T-testi sonuçları	71
Tablo 23. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanlarının anne-baba medeni durumuna göre ANOVA testi sonuçları	72
Tablo 24. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları puanlarının anne-baba medeni durumuna göre ANOVA testi sonuçları	73
Tablo 25. Anne baba medeni durumuna göre ebeveyn tutumları ölçeği Tukey testi sonuçları.....	74
Tablo 26. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları ile yaş değişkeni arasındaki korelasyon analizi sonuçları.....	75
Tablo 27. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ile yaş değişkeni arasındaki korelasyon analizi sonuçları.....	75
Tablo 28. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları ile kardeş sayısı değişkeni arasındaki korelasyon analizi sonuçları	76
Tablo 29. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ile kardeş sayısı değişkeni arasındaki korelasyon analizi sonuçları.....	77
Tablo 30. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları ile aylık hane geliri değişkeni arasındaki korelasyon analizi sonuçları.....	77
Tablo 31. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları puanları ile aylık hane geliri değişkeni arasındaki korelasyon analizi sonuçları.....	78

Tablo 32. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları ile not ortalamaları arasındaki korelasyon analizi sonuçları	79
Tablo 33. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ile not ortalamaları arasındaki korelasyon analizi sonuçları.....	79
Tablo 34. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanlarının anne mesleğine göre ANOVA testi sonuçları.....	81
Tablo 35. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları puanlarının anne mesleğine göre ANOVA testi sonuçları.....	82
Tablo 36. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanlarının baba mesleğine göre ANOVA testi sonuçları.....	83
Tablo 37. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları puanlarının baba mesleğine göre ANOVA testi sonuçları.....	84
Tablo 38. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanlarının branşa göre ANOVA testi sonuçları	85
Tablo 39. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları puanlarının branşa göre ANOVA testi sonuçları	86
Tablo 40. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanlarının hayatlarını geçirdikleri en uzun yer değişkenine göre ANOVA testi sonuçları	87
Tablo 41. Öğrencilerin hayatlarını geçirdikleri en uzun yer değişkenine göre değer yönelimleri ölçeği Tukey testi sonuçları.....	88
Tablo 42. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları puanlarının hayatlarını geçirdikleri en uzun yer değişkenine göre ANOVA testi sonuçları.....	89
Tablo 43. Öğrencilerin hayatlarını geçirdikleri en uzun yer değişkenine göre Ebeveyn tutumları ölçeği Tukey testi sonuçları	89
Tablo 44. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri ve ebeveyn tutumları puanlarının arasındaki ilişkiye ait korelasyon analizi sonuçları	91
Tablo 45. Lise öğrencilerinin değer yönelimlerinin evde internetin varlığına göre T-testi sonuçları	92

Tablo 46. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumlarının evde internetin varlığına göre T-testi sonuçları	93
---	----

Kısaltmalar Listesi

ANOVA: Analysis of Variance (Varyans Analizi)

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

MEGEP: Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi

TDK: Türk Dil Kurumu

GİRİŞ

1. Problem Durumu

İnsanlar başta aile olmak üzere çeşitli toplumsal kurum ve yapılar içerisine doğar, bu yapılar içerisinde gelişimini tamamlarken kişilik özellikleri, ahlaki ve moral değerler, davranış kalıpları gibi birçok özelliğini de bu yapılar aracılığıyla edinir ve geliştirir. Aile özellikle yaşamın ilk bölümü açısından bu kurumlar içerisinde en baskın olan sosyal yapıdır. Aile, sosyal bir yapı ve sosyolojik bir kurum olarak bir toplumda kabul görmüş bütün değerlerin bireylere ilk öğretildiği ve aktarıldığı kurumdur. Aile, her bireyin yaşamının ilk dönemlerinde her ihtiyacının karşılandığı, rollerin ve değerlerin inşasında model alındığı bir kurumdur. Zaman içerisinde insanlar farklı toplumsal yapılarla da ilişki kurmaya başlasa ve bu ilişkilerin sonucunda yeni rol modelleri benimserken farklı değerleri benimsese bile ailenin bireyde yarattığı etki hayatı boyunca varlığını korumaktadır.

Araştırmalar bireylerin kişilik ve değer sistemlerinin oluşmasında ailenin kendisi kadar aile içi ilişkilerin de önemli bir rolünün olduğuna işaret etmektedir. Çünkü anne babanın çocuklarla olan ilişkisi, çocuğun aileyle ve ailenin benimsediği değerlerle olan ilişkisine de yön vermektedir. Anne baba tutumlarının farklı karakteristiği dolayısıyla çocukların kişilik yapısı da farklılaşabilmekte, ailenin yanında diğer sosyal kurumlarla kurduğu ilişkiler de boyut değiştirebilmektedir. Günümüzde insanların sosyalleşme alanları daha da genişlemiş ve özellikle teknolojinin yarattığı dijital bir dünyanın doğması ile sosyalleşme süreçleri ciddi bir değişime uğramıştır. Sosyal ağların ve mobil uygulamaların da yaygınlaşmasıyla sanal gerçekliğin alanı geleneksel yaşam alanı ile yarışır duruma gelmiş ve yeni değerler ortaya çıkmıştır. Özellikle ergenlerin ve gençlerin daha güçlü bir yönelim gösterdiği sosyal alan, Facebook, Twitter gibi geleneksel platformlara hemen her gün yeni sosyal ağların eklenmesiyle genişlemesini sürdürmektedir.

Bireylerin değer sistemlerini inşa etmenin gittikçe zorlaştığı böyle bir ortamda ebeveynlerin çocuklarıyla kurduğu ilişkinin biçimi daha da önem kazanmış

durumdur. Çünkü bu yeni sosyal alan özellikle son kuşaklar için tek varoluş alanı haline gelmekte ve ailenin değer sistemlerinin inşasındaki etkisi azalmaktadır.

Ebeveyn tutumları, kavram olarak anne-babanın çocuğuna yönelik benimsediği tutumların genel karakteristiğini ifade etmektedir. Darling ve Steinberg (1993), ebeveyn tutumunu ebeveynin çocuğuyla kurduğu ilişkinin iklimi olarak tanımlamaktadır. Ebeveyn tutumları çeşitlenebilmekte ve ebeveynlerden ebeveyne değişiklik gösterebilmektedir. Bu nedenle literatürde bu konuda çeşitli sınıflandırmalar yapılmıştır. Curun, Orçun ve Yücel (2018, 585) en bilinen tutumsal özellikler olarak demokratik, otoriter, koruyucu-istekçi tutumların sıralanabileceğini belirtmişlerdir.

Aile, bütün toplumlardaki en temel kurumdur ve bireylerin gelişim süreçlerinin çok önemli bir bölümü bazı istisnalar hariç bu kurum içerisinde tamamlanmaktadır. Çocukların gelişim sürecinde en önemli dönemin 0-6 yaş dönemi olduğu ve bu dönemin tamamen aile ortamında geçtiği, bir diğer önemli gelişim aşaması olan ergenlik döneminin de önemli ölçüde aile ortamında tamamlandığı görülmektedir. Her ailenin çocuklarına karşı en temel görevi, gelişim görevi olarak da adlandırılan çeşitli görevleri yerine getirmektedir. Ebeveynler, kişilik özelliklerinin de etkisiyle bu görevi yerine getirirken farklı tutumsal özellikler ortaya koyarlar. Yapıcı, destekleyici tutumlar ortaya koymak çocukların gelişimi üzerinde olumlu etkilere yol açarken ilgisiz, baskıcı, kısıtlayıcı gibi yapıcı olmayan tutumların ise çocuk ve ergenlerin gelişimini olumsuz etkilediği görülmektedir (Subaşı & Özçelik, 2019, ss. 27-28). Sonuç olarak ailelerin benimsemiş olduğu tutumların karakteristiği çocukların gelişiminde birçok etkilere yol açmaktadır. Bu konuda yapılan araştırmalar çocukluk ve özellikle ergenlik dönemindeki etkilerin çok güçlü olduğunu, olumsuz tutumların çocukların ve ergenlerin kişilik yapılarıyla benimsedikleri değerlere olumsuz etki ettiğini göstermektedir.

Ergenlere yönelik bir araştırmada anne baba tutumlarının 15-18 yaşındaki çocukların karar verme beceri ve davranışlarına etkisi incelenmiş, aile baskısının kızların karar verme becerilerine olumsuz etki ettiğine işaret eden bulguların yanında özgürlükçü ortamda yetişen bireylerin karar verme becerilerinin daha yüksek olduğu

görülmüştür (Öztürk vd., 2011, ss. 58-59). Çocukların ve ergenlerin problem çözme becerilerinin de anne baba tutumlarından etkilendiği görülmektedir (Arslan & Kabasakal, 2013, ss. 39-40). Anne babaların tutumları, çocukların günlük yaşamı kadar okul yaşamına da etki etmektedir. Gündüz ve Özyürek (2018, 392-393)'in belirttiği gibi bu konuda yapılan araştırmalar anne baba tutumlarının çocukların okul tükenmişliğine etki ettiğini göstermektedir.

Ebeveyn tutumlarının akranlar arası ilişki stillerini inceleyen bir çalışma, çocuk yetiştirme stil ve örüntülerinin akran ilişkileri üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Ayrıca aynı çalışmada ebeveyn tutumsal tarzlarının ergenlerin benlik algısı ve bağlanma düzeylerine etki ettiği de tespit edilmiştir (Doğruyol & Yetim, 2019, ss. 46-47). Bir başka araştırma da benzer şekilde algılanan ebeveyn tutumunun ergenlerdeki bağlanma stillerine etki ettiğini ortaya koymaktadır (Kaya & Öz, 2020, ss. 11-112). Benlik saygısı ve bağlanmanın yanında aile tutumlarının çocuklar ve ergenlerin duygusal zekâ özellikleri gibi bilişsel özelliklerine de etki ettiği görülmektedir (Orçun-Yücel & Curun, 2018, ss. 598-599). Öte yandan anne baba tutumlarının çocuklardaki madde bağılılığı gibi zararlı alışkanlıklara da etki ettiği görülmektedir. Oğuz (2018, 541-542)'un belirttiği gibi bu konuda yapılan bir araştırma sıkı denetimli ebeveynlerin çocuklarında zararlı madde bağımlılığının daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak ebeveynlerin tutum ve davranışları; çocuklar ve ergenlerin kişilik özellikleri, davranışları ve alışkanlıkları üzerinde kritik bir etkiye sahiptir. Dolayısıyla bir bireyin gelecekte nasıl bir insan olacağı, hangi değerlere sahip olacağı, çevresi ile kuracağı ilişkinin biçimi ve tarzı gibi birçok önemli husus doğrudan ebeveyn tutumları ile yakından ilgili bir durum olarak kabul edilebilir.

Türk Dil Kurumu'nun çevrimiçi sözlüğünde değer kavramı için çeşitli tanımlar yapılmaktadır. Bunlar içerisinde toplumun ortak değerlerini işaret eden tanıma göre değer kavramı, “Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, t.y.). Değer kavramı oldukça geniş anlamlara gelen bir kavram olup en geniş anlamıyla insanın yarattığı her şey olarak tanımlanmaktadır. İnsanların bilişsel

süreçleri anlamında ise Hofstede'nin tanımıyla zihinsel programda kayıtlı olan evrensel, kolektif ve bireysel ölçütlerdir. Dolayısıyla değer kavramı bir bireyin karşısındaki şey ya da şeyleri ne şekilde tanımlayacağı, anlamlandıracağı ve yorumlayacağı ile ilgili olarak zihinsel kalıpları ifade etmektedir. Bunun bir yansıması olarak değer, Özen (2012, 168)'in belirttiği gibi bireyin ne şekilde hareket edeceğini ya da davranacağını belirleyen bir ölçüt niteliği kazanmaktadır.

Bir başka tanıma göre ise değer, insanların çevresini ve başkalarını algılama tarzına etki ederken tutum ve davranışlara yön veren kalıptır. Sosyal yaşamı çeşitli kurallar çerçevesinde inşa etmeye yarayan değerler, sosyolojinin önemli ve son dönemlerde sıklıkla inceleme konusu yapılan kavramlarından birisidir. Ahlaki, etik ya da sosyal olsun fark etmeksizin genel olarak değerlerin bütün toplumlardaki işlevi, toplumsal ilişkileri belirlemek ve kendindeki değişime bağlı olarak bu ilişkileri yeniden inşa etmektir. Değerler genel itibarıyla uzun ömürlüdür ancak toplumsal değişimle birlikte değerler de aşınabilmekte, değişebilmektedir. Son yüzyılın toplumsal yapısının geçmişe göre daha da dinamik bir hal alması değerler sistemi olarak tanımlanan bu kalıplara yönelik ilgiyi artırmıştır (Topçuoğlu & Aksan, 2019, ss. 2243-2246). Bu ilginin günümüzde daha da artması kaçınılmazdır. Çünkü internet teknolojilerinin yaşamımıza güçlü bir şekilde girmesiyle ilişkiler çeşitlenmiş ve geleneksel ilişkilerin öneminde bir azalma gerçekleşmeye başlamıştır. Bunun sonucunda da insan ilişkilerinin temel belirleyicilerinden birisi olan değerlerin de daha hızlı değişime uğraması, yeni değerlerin ortaya çıkması beklenebilir bir durumdur.

Değer kavramı ile ilgili yapılan çalışmalara ve bu alana yönelik ilginin biçimlenişine bakıldığında zaman sosyal ve ekonomik değişimin değerler sistemindeki değişimle yakın ilgisi kolaylıkla gözlenebilir. Literatüre 1918 yılındaki çalışması ile Znaniecki ve Thomas'ın kazandırdığı değer olgusu ile ilgili ilk testin Spranger tarafından 1928'de yapıldığı, değerlerin insanlarda altı farklı şahsiyet kategorisine yol açtığı tespit edilmiştir. 1960'lardaki çalışmalarda ise insanların sahip olduğu değerlerin siyasi, sosyal, ekonomik, dini, estetik ve bilimsel değerler olmak üzere yine altı kategoride ele alındığı görülmektedir. Bu yıllardan itibaren bu değerlerle ilgili ölçme çalışmaları (ölçek araştırmaları) yapılmaya başlanmıştır. Devam eden

çalışmalarda değerlerin bireysel ve sosyal açıdan ele alındığı, 1980’li yıllarda daha sistemli ve analitik incelemelerin gerçekleştirildiği görülmektedir. 1990’lı yıllarda Schwartz (1992), Inglehart (1997) gibi kültürler arası değer karşılaştırmalarını konu edinen çalışmalar yapılırken değerlerin kültürel, sosyal, ekonomik ve teknolojik gelişmelerdeki değişimden nasıl etkilendiği konusuna dikkat çekilmiştir. Bunlar içerisinde Schwartz (1992), halen de güçlü bir ölçme aracı olan Schwartz Değerler Ölçeği’ni geliştirirken bireylerin değer önceliklerinde deneyimler, ortak sosyal konular, kişisel kategoriler (yaş, cinsiyet gibi) gibi faktörlerin etkisine odaklanmıştır. Batı literatüründe 1950’li yıllardan itibaren önemli bir çalışma konusu olan değer kavramının Türkiye’de de aynı dönemlerden itibaren birçok önemli çalışmaya konu edildiği görülmektedir (Topçuoğlu & Aksan, 2019, ss. 2248-2250). Çalışmaların ortak noktası, sosyo-ekonomik ve teknolojik değişimin değerler sistemi üzerinde bir etki yarattığı yönünde tespitler içermesidir.

Kişinin hayatındaki yol gösterici ilkeler olarak tanımlanan değerleri Schwartz (1984) ve Schwartz, Melech, Lehmann, Burgess, Harris ve Owens (2001) gibi çalışmalar çeşitli açılardan ele almışlar ve ihtiyaçlar temelinde biçimlenen toplamda 10 değerden oluşan bir portre değerler listesi oluşturmuşlardır. Yapılan çalışmalarda değerlerin bireyin yaşamındaki umut, mutluluk, iyi oluş gibi bir çok sosyo-psikolojik değişkene önemli ölçüde etki ettiği görülmüştür (Kılıç vd., 2018, ss. 50-51).

Schwartz ve arkadaşlarının 2001 yılında temel değerlerin ölçümü için geliştirdiği dinamik bir yapıya sahip olan Portre Değerler Ölçeği’nin Türkçe’ye de uyarlaması yapılmış olup ölçeğin Türk toplumu için de değerleri ölçmede kullanılabilir geçerli güvenilir bir ölçme aracı olduğu tespit edilmiştir (Kürşat Demirutku & Nebi Sümer, 2010, ss. 23-24). Bu alanda Rokeach (1973)’ın geliştirmiş olduğu 7 faktörlü Rokeach Değerler Envanteri de Türkçe’ye uyarlanmış ve 3 değer boyutu haricinde ölçeğin Türk toplumu için kullanılabilir geçerlilik ve güvenilirliğe sahip olduğu tespit edilmiştir (Çalışkur & Aslan, 2013, ss. 101-102). Bu alanda yerli çalışma olarak ise Topçuoğlu (1999) ve Ergüder ve diğerleri (1991), öncü çalışmalar olarak öne çıkmaktadır (Topçuoğlu & Aksan, 2019, ss. 2253-2254). Bu alanda güncel

çalışmalara ise (Bakaç, 2013)'ın ilköğretim 5. Sınıf öğrencilerine yönelik olarak gerçekleştirmiş olduğu çalışma örnek verilebilir.

Zamana bağlı olarak değerlerin değişimi bilinen bir gerçektir. Son yıllardaki toplumsal değişim ve dönüşümün hızındaki artış ise bu değişimi hızlandırmış, bazı değerlerde aşınma meydana gelirken bazı konularda ise yeni değerler ortaya çıkmıştır. Üçüncü millenyum, tüm dünyada yeni beklentilerle karşılanırken bu millenyumda doğan son kuşağın da içine doğduğu dünya birçok bakımdan bir önceki kuşakların içine doğduğu dünyaya göre farklı bir görünüm almıştır. Dolayısıyla Z Kuşağı olarak da adlandırılan bu kuşağın değerler sistemiyle önceki kuşakların değerler dünyası arasında önemli farklılaşmalar ortaya çıkmıştır. Bu konuda kuşaklar arası karşılaştırma yapan bir araştırma (Topçuoğlu & Aksan, 2019, ss. 2263-2267), maddecilik, maneviyatçılık, bireycilik değer yönelimi gibi konularda kuşaklar arasında anlamlı farklılıkların ortaya çıktığını göstermektedir

2. Araştırmanın Amacı

Bu tez araştırması, anne ve baba tutumlarının Z Kuşağı olarak tanımlanan kuşağın ilk doğanları arasında yer alan ergenlerin değer yönelimlerine bir etkisinin olup olmadığını, varsa böyle bir etki bu etkinin ne yönde olduğunu tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu ana amaca uygun olarak demografik faktörlerin böyle bir etkinin varlığına ne şekilde etki ettiği de incelenmiştir.

3. Araştırmanın Önemi

Toplumsal değerlerin insanların tutum ve davranışlarının biçimlenmesinde önemli bir rolü vardır. Çünkü sorumluluk, saygı, dürüstlük, hoşgörü gibi pozitif değerlerin insan hayatı için gerekli olan pozitif değişkenlerle pozitif yönlü bir ilişkisinin olduğu buna karşın negatif nitelikli değişkenlerle ise ters yönlü bir etkileşim içerisinde olduğu görölmektedir. Özellikle kişilik gelişiminin tamamlanma aşamasına karşılık gelen ergenlerde olumlu değerlerin oluşması bu açıdan özel bir önem taşımaktadır (Karababa, 2014, s. 177). Öte yandan Çok Boyutlu Ergen Değerlendirme Ölçeği kullanılarak 2010 yılında ABD'de yapılan bir araştırmada 17-25 yaş

grubundaki gençlerin suça karışma oranı ile aile içinde problem yaşama durumları arasında güçlü bir korelasyonun olduğu görülmüştür (Özmete & Koğar, 2015, s. 43). Buna karşın Sarıçam (2014, 1337)'in belirttiği gibi insani değerleri yüksek gençlerin ahlaki olgunluk düzeylerinin de yüksek olduğu ve insani değerlerin ahlak erdemi gibi pozitif kavramları olumlu yönde etkilediği görülmektedir.

Araştırmalardaki tespitler ergenlerin aile ilişkilerindeki problemlerle dışarıdaki hayatlarındaki negatif durumlar arasında bir ilişki olduğunu gösterirken ebeveyn tutumlarının önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Ayrıca olumlu değerlerin birbirini pozitif olarak etkilemesi, değer konusuna önem verilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Genç nesilleri geleceğe sağlıklı bir şekilde hazırlamak için olumlu değerleri öne çıkarmak önemli iken aile içindeki sorunlar nedeniyle genç bireylerin değer sistemi aşınabilmekte ve bireyin toplumsal yaşamındaki olumsuzluklar artabilmektedir. Diğer taraftan değişen dünya koşulları, birçok değeri aşındırırken üst soylar tarafından yönetilmesi zor yeni değerleri de yaratmaktadır. Bu açıdan başta anne babalar olmak üzere değerler sistemini ayakta tutma sorumluluğu olanların genç nesillerle kuracağı ilişkinin biçimi ve bu ilişkinin yürütülmesinde benimsenen tutumlar önem kazanmaktadır.

Değişen dünya koşullarının yarattığı sosyal medya gerçekliğinin temel veri olduğu günümüzde çocukların, ergenlerin ve gençlerin aileleri ile ilişkileri yön değiştirmekte, bireyler ailenin kendi üstlerindeki otoritesinin dışında varoluş alanları aramaktadır. Bu nedenle de sosyal medya kullanımının özellikle ergenler arasında çok daha yaygın olduğu görülmektedir. Çünkü sosyal medya, ergenlerin aile baskısını en az hissettiği ilişki alanı olup onlara istedikleri gibi hareket etme imkanı sağlamaktadır. Bunun yanında sosyal medyaya özgü teknolojilerin karmaşıklığının ergenler için fazla problem olmaması, buna karşın ebeveynlerin bu alanlarda onlar kadar yetkin olmaması da ergenlerin bu alanlarda kendilerini daha rahat bir şekilde görünür kılmalarına yol açmaktadır. Diğer yandan ergenlik dönemi hemen her birey için aile-çocuk çatışmasının en yoğun yaşandığı bir dönemdir. Döneme özgü sorunların fazlalığı nedeniyle de ergenlerin bu alanlara yöneldiği görülmektedir. Gençlerin kontrol edilemedikleri bu alana bu ölçüde yönelmeleri önemli riskler de yaratmaktadır (Savcı

vd., 2018, s. 2). Ancak çağın imkanı budur ve Z kuşağının ergenleri, gençleri benliklerini, kişiliklerini önemli ölçüde bu alanda bulmakta ve şekillendirmektedir. Bu açıdan ailelerin çocuklarıyla kurduğu ilişkilerin tutumsal özelliği daha da önem kazanmaktadır. Problemlili bir dönemi ifade eden ergenliğin bireyleri ile kurulacak ilişkinin tutum boyutu ister istemez onların hangi tarafa yöneleceklerini de belirlemekte ve değer yapıları da buna bağlı olarak yeniden şekil almaktadır.

Z Kuşağını temsil eden bireylerin önemli bir kısmının ergenlik ve gençlik döneminde olmasına karşın anne baba tutumları ile ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında zaman Z kuşağı temelindeki araştırma sayısının oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Değişimin her zamankinden fazla etkisini gösterdiği günümüzde değişimin getirdiği risklerle karşı karşıya olan bu kuşağa yönelik çalışmaların artması gerekmektedir. Bunun yanında değişimle beraber kuşak çatışmasının da yaşandığı hesaba katıldığında anne baba tutumlarının bu kuşağın değer yapıları üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmaların yanında Z kuşağının ana değer kaynaklarına yönelik araştırmalara da ihtiyaç vardır. Çünkü sanal âlem, dijital dünya gibi adlarla anılan yeni sosyal ağ ve platformlar kendi değerlerini üretmekte ve başta ergenler ve gençler olmak üzere her yaştan insanın değerler sistemine etki etmektedir.

Dijital alanın küresel karakteristiği bu sistemi bireysel olarak kontrol etmeyi imkânsızlaştırmaktadır. Kontrolsüzlüğün potansiyel tehlikeleri ise bireysel olmanın ötesinde toplumsal bir sorun olmaya doğru gitmektedir. Bu nedenle gerek bu araştırmanın odak noktasını oluşturan kavramlara yönelik incelemeler gerekse teknolojik yaşamın ergen ve gençlerin değerlerine etkisine yönelik incelemeler toplumsal yapının korunması açısından her halükarda önem taşıyan bilimsel çabalaradır.

Aile tutumlarının alt kuşakların değerlerine etkisi ile ilgili çok sayıda araştırma olmasına karşın doğrudan Z Kuşağı'nın değerlerine etkisi ile ilgili araştırmaya –ön çalışmalar sırasında- rastlanılamamıştır. Bu tez çalışmasının bu noktada önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

4. Araştırmanın Varsayımları ve Sınırlılıkları

Bu araştırma, Ankara İli sınırları içerisinde eğitim öğretime devam eden 528 lise öğrencisinden toplanan verilerle hazırlanmıştır. Verilerin toplanma sürecinde öğrencilere gerekli bilgilendirmeler yapılarak demografik özelliklerine ve araştırma değişkenlerine yönelik sorular yöneltilmiştir.

- ✓ Araştırmada öğrencilerin kendilerine yöneltilen soruları eksiksiz ve doğru bir şekilde anladıkları varsayılmıştır.
- ✓ Araştırmaya katılan öğrencilerin sorulara doğru cevaplar verdikleri varsayılmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgu ve sonuçlar, öğrencilere yöneltilen soruların kapsam ve içeriği ile sınırlıdır. Bunun yanında farklı yerlerdeki kültürün, yaşam biçiminin ve insan tutum ve davranışlarını etkileyen çevresel özelliklerin farklı olabileceği göz önünde tutulduğunda bu araştırmadan elde edilen bulgu ve sonuçlar Ankara ilinde öğrenimine devam eden lise öğrencileri ile sınırlıdır. Aynı yaş ve eğitim grubundaki herkese genellenmesi yanlış sonuçlara yol açabilecektir.

I.BÖLÜM

1. DEĞER KAVRAMI ve Z KUŞAĞINDA ETKİLERİ

1.1.Değer Kavramı

Her toplumun kendine özgü bir kültürel yapısı vardır ve toplumun tüm üyeleri bu kültürden az ya da çok etkilenmektedir. Ortak kültür içinde oluşan inançlar ve değerler ise o toplumu bir arada tutan mekanizmanın en temel unsurlarıdır (Memiş, 2012: 238). Bir başka deyişle, neyin iyi neyin kötü olduğu ya da hangi davranışların doğru hangilerinin yanlış değerlendirileceği toplumdan topluma farklılık gösterebilmektedir (Avcı, 2006: 43). Aydın (2003, 122)'a göre, bu nedenle bireyler üyesi oldukları topluluğun büyük çoğunluğunun onayladığı, arzu ettiği şekilde davranmak durumundadırlar ve bu davranışların ölçüsü de sahip olunan ortak değerlerdir.

Değer kavramı, TDK tarafından “*Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, değdiği karşılık, üstün nitelik, kıymet*” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK 2010). Osmanlıca’da, değer kavramına karşılık olarak “cevher” ya da “kıymet” terimlerinin sıklıkla kullanıldığı, değer, Türkçe’deki bir şeyin biçilen, tespit edilen karşılığını ifade etmekte kullanılan “değmek” kökünden türetildiği görülmektedir. Değerler, birlikte yaşamının kabul görmüş ortak kuralları olarak da açıklanan toplumsal normlar üzerinden belirlenmekte ve kendilerine yüklenen anlamlar nispetinde tutum ve davranışlara ölçü olmaktadır (Eren, 2007: 291). Felsefe alanında etik kavramı bağlamında da tartışmalara konu olan değer kavramı (Çetin ve Balanuye, 2015: 195-196), en genel tanımı ile insana özgü olan ve insanın yapıp etmesiyle ortaya çıkan her şeyi ifade etmektedir (Özen, 2012: 170-171).

Toplumdan topluma farklılıklar olsa da temel insani ve ahlaki değerler hemen hemen tüm toplumlarda benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla, bireyin gerek kendine gerekse topluma karşı tutumlarının, ortak değerlerle uyumlu yani beklenen kabul gören ölçüler içinde olması gerekmektedir (Merter ve Şekerci, 2015:851). Nitekim kavramla ilgili tanımlara dikkat edildiğinde, toplumsal boyutunun yanı sıra bireysel

boyutuyla da ele alındığı, dolayısıyla geniş kapsamlı bir bakışla değerlendirildiği görülmektedir (Canatan, 2008: 62-63). Örneğin, bireyi merkeze koyan felsefi bakış açısına göre insanın ortaya koyduğu her şey “değer” olarak kabul edilirken, somut açıdan yaklaşan başka disiplinlerde değer, daha evrensel bir perspektiften ele alınmakta, kişinin zihinsel süreçleri ve bu süreçlerde etkili olan faktörler bütünü olarak değerlendirilmektedir. Buna göre bireysel tutum ve davranışları önceden tahmin etmek, öngörmek mümkündür (Özen, 2012: 168-169). Başka bir felsefi yaklaşımda ise Canatan (2008, 62-63)’ın belirttiği gibi öznenin nesneyle olan ilişkisinin, bireyin amacına ve buna yönelik tutumuna bağlı olarak ilave bir nitelikte yeniden anlamlandırılmasını ifade etmektedir.

Değerler, yüklendikleri anlamlarla insanların tutumlarında yönlendirici olmakta ve sosyal ilişkilerin sağlıklı bir zeminde yürütülmesini sağlamaktadır. Çünkü değerler, ortak inançlar ve ilkelere bağlı olarak arzu edilen tutumları standardize eden ölçüler, bir anlamda da davranış rehberleridir. Bu standartların devamlılığı aynı zamanda toplumun devamlılığı olarak görülmekte, değerlerin gelecek nesillere aktarılması bu nedenle oldukça önemsenmektedir (Emiroğlu, 2017: 119; Bakaç, 2013: 303). Bu nedenle, ilk çocukluktan itibaren bireylerin ahlaki gelişimi aile tarafından aktarılan toplumsal normların davranışlara yansiyarak içselleştirilmesi ile gerçekleşmektedir. Ergenlik sürecine girildiğinde ise yaşıt, akran grubunun etkisi artmakta, bireyin ahlaki gelişimi, bu dönemde de aileye ve etkileşimde olduğu sosyal gruplara göre şekillenmeye devam etmektedir (Dinçel, 2006: 44). Çünkü, Emiroğlu (2017, 118)’nin da belirttiği gibi, bu sosyalleşme sürecinde çevreyle olan iletişimi artan bireyin, inançları, fikirleri ve sahip olduğu değerler de değişebilmekte, bir anlamda tutumları daha kurumsal normlar belirlemekte, kimlik ve kişiliği bu süreçte şekillenmeye devam etmektedir.

Farklı alanlardaki geleneksel kuramlar, insanın kendisiyle kan bağı bulunmayan diğerlerine karşı paylaşımcı değil, bencil olduğunu ve tutumlarının da bencilce olacağını varsaymışlardır. İnsanı “homo economicus” olarak da adlandırılan bu kuramlara karşın, bencillikten uzak davranışlarının varlığına işaret eden çalışmaların bulguları, insan davranışlarına paylaşım, eşitlik ve işbirliği gibi ortak

değerlerin de yön verdiğini göstermektedir. Yaban (2017, 3)'a göre araştırmalar ayrıca, primatların da tıpkı insanlar gibi ortak kaynakları paylaşarak kullandıklarını ve bunun için işbirliği yaptıklarına dikkat çekmektedir.

İnsanlar, toplumlaşma sürecinde ortak değerler üretirler ve araştırmalara göre bu değerler, inanç, gelenek, hukuk ya da kültür gibi kurumlar üzerinden ifade bulunmaktadır. Bu şekilde ortaya çıkan ortak değerler, bireylerin yapıp ettikleri içinden iyi, doğru ve yararlı gördükleri tutumları ödüllendirirken, aksi yöndeki tutumları da cezalandırmaktadır (Akbaş, 2004: 49; Avcı, 2006: 43). Bunun başlıca nedeni ise ortak değerlerini varlıklarının devamı için vazgeçilmez unsurlar olarak görmeleridir. Çavdarıcı (2012, 1)'nin belirttiği gibi, insan topluluklarını bir arada tutan temel unsurların, ortak hedefleri, ideolojileri, hayata bakışları, ahlaki tutumları, davranışları ve kuralları olduğu düşünüldüğünde, bu değerlerin önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

Toplumu oluşturan bireyler, günlük yaşamlarında bazı seçimler yapmak ve bazı kararlar almak zorundadırlar. İster basit ve önemsiz konularda olsun ister çok önemi konularda olsun, kişiler karar verirken, sahip oldukları inançları, prensipleri ve değerleri onlara yol gösterici olmaktadır. (Özen, 2012: 168). Bu bağlamda kişinin iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayırt ederek karar vermesi veya seçimler yapması, üyesi olduğu toplumun değerlerine uygun tutumlar sergilemesi gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında değerlerin bireyleri toplumsal anlamda iyi ve güzel olana sevk ettiğini söylemek mümkündür (Merter ve Şekerci, 2015: 851). Ayrıca, kültürel farklar ve farklılıklar bir yana ahlaki açıdan, onaylanan, yüksek görülen, ödüllendirilen, iyilik, doğruluk, paylaşımcılık, yardımseverlik ve dürüstlük gibi temel insani değerler dünyanın hemen her yerinde aynıdır. Eren (2007, 297)'e göre, dinlerin öğretilerinde de bu değerlerin öne çıkarıldığı, insanların bu temel değerlere yönelmelerinin teşvik edildiği görülmektedir.

Tarihe bakıldığında, içinde yaşanılan döneme ve kültüre göre değerlerin de oldukça değişken olabildiği, farklı biçimlerde algılanıp değerlendirildiği görülmektedir. Örneğin aşk, daha eski zamanlarda ve toplumların bazısında ilahi bir olgu olarak görülüp kabul edilirken, modern bakımdan çok daha net tanımlanan kavramların, değerler açısından da eski keskinliğini kaybettiği, muğlaklaştığı dikkat

çekmektedir (Yazıcı, 2013: 1489). Toplumsal temel değerlerin zaman içinde değişim göstermesinde Sanayi Devrimi oldukça etkili olmuştur. Bu süreçle birlikte sanayileşme her alanda artarak insanların hayata bakışını ve alışkanlıklarını değiştirirken, evrensel insani değerler de değişmeye, ifade ettiklerinden uzaklaşmaya başlamıştır. Merter ve Şekerci (2015, 855)'nin de ifade ettiği gibi, bilgi teknolojileri, bilgi toplumlarını yaratmış, yeni toplumun ihtiyaçları yeni değerler üretirken, var olanları da değişime uğratmıştır.

Literatürdeki tanım ve yaklaşımlar ışığında değer kavramı; toplumların ortak duygu, düşünce ve hedefler etrafında, birlik ve beraberlik içinde varlıklarını sürdürebilmelerini sağlayan, çoğunluk tarafından kabul görüp onaylanmış temel ilkeleri ve ortak inançları ifade etmektedir. Toplumun fertleri ve kurumları tarafından korunarak, geleceğe aktarılmaya çalışılan temel insani değerler, hem insana hem de topluma değer kazandıran, davranışlarımızı toplumun huzuru, güvenliği ve menfaatine uygun olacak şekilde yönlendiren soyut ölçülerdir (Avcı, 2006: 43).

1.2. Değerlerin Önemi ve Rolü

Sosyal değerlerin en temel niteliği, toplumsal bir ölçü olarak insan davranışlarını herkes için iyi, güzel ve yararlı olana yönlendirirken, evrensel boyutlarda da bir tutarlılık gösteriyor olmalarıdır (Sarı, 2013: 201). Toplumun üyeleri bu ölçüleri temel alan davranışlar sergilemeye çalışmakta, böylelikle toplumsal yaşam aksamadan ve güvenli bir şekilde sürdürülmektedir. Canatan (2008, 62)'ın belirttiği gibi, sosyalleşme de ortak değerlerin öğrenilmesinde ve öğretilmesinde aracı olarak, değerler ve onlara kaynaklık eden ortak kültürün gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktadır.

Topluluk içinde yaşamının belli kuralları, normları vardır ve toplum bilimi de bu normları; ideal kabul edilen bireysel tutumların kurallar bütünü olarak değerlendirmektedir. Değerler ise bu kurallara kaynaklık eden temel ölçülerdir ve normlardan farklı olarak belli zamanların ya da koşulların davranışsal kuralları değil, daha köklü toplumsal kabullenişlerin zamandan ve koşuldan bağımsız dayanakları olarak ideal olanın temelini oluşturmaktadır (Eren, 2007: 290-291).

Toplumsal yaşamın, huzur ve güvenlik içinde devam ettirilmesi, herkesin ortak beklentisidir. Ancak, bunun sağlanması için beklentiden fazlası, herkesin riayet etmesi gereken kurallarla sınırların çizilmesi gerekmektedir. Nitekim tüm zamanlarda ve kültürlerde toplumsal yaşam bu şekilde organize edilmiştir. Ve toplumlar bireylerini bu beklentiye uygun olarak eğitmeye çalışmışlardır. Çünkü toplum, Çetin ve Balanuye (2015,192)'nin ifade ettiği gibi, bireyler üstü ve daimi olarak kalacağı varsayılan bir varlık olarak görülmekte, bu nedenle toplumun devamlılığı için değerler korunup aktarılmaktadır.

Değer, hem bireysel hem de toplumsal boyutları olan bir kavram olmakla birlikte toplumsal boyuttaki etkinliği daha yüksektir. Çünkü tercihler ve tutumlar bireysel boyutta gerçekleşse de yansması toplumsal boyutta ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle de genel kabul, değerlerin toplumun tümüne hitap eden müşterek varlıklar olduğu yönündedir (Aydın, 2003: 122). Bu nedenle de yine toplumun müşterek unsurlarının etkisini taşımakta, din, kültür, gelenek ve coğrafya gibi birçok değişkenin değerlerin oluşumuna kaynaklık ettiği görülmektedir. Bireysel boyutta ise akıl, ruh gibi değişkenler etkili olmakta, bunların toplamının etkisiyle oluşan değerler, toplumun davranışsal referansı olarak rol oynamaktadır (Çavdarıcı, 2002: 4; Aydın, 2003: 122).

Toplumsal yaşamda, ortak değerlerin işlevinin ne kadar önemli olduğu araştırmalarla da ortaya konulmaktadır. Yaşam, basitten karmaşığa yığınla seçim yapmayı ve karar almayı gerektiren bir yolculuktur ve insan bu yolculukta bir rehber ihtiyacı duymaktadır. Değerler, bu ihtiyaca karşılık veren, doğruyu bulmada yol gösteren, yaşamı daha anlamlı hale getiren, sistemli bir rol haritası gibi bireye rehberlik ederken, toplumsal yaşama da şekil vermektedir (Canatan, 2008: 63-64). Çünkü insan sosyal bir canlıdır ve bireysel özellikleri ne olursa olsun topluluk içinde ve etrafını saran bir değerler sistemi ile birlikte yaşamaktadır. Sağlam (2021, 1)'a göre insan, birçok farklı alanı olan çok yönlü bir yaşam sürmektedir ancak değerlerin etkinliği bu alanları da içine almakta, kapsamaktadır.

Yaşam koşulları, akıl, bilgi ve beceri bakımından kendini geliştirmeye zorlasa da insan, sadece bununla yaşamını sürdürebilecek mekanik bir varlık değildir.

Duyguları, arzuları, ruhu ve değerleri olan çok daha komplike ve yaşayan bir varlıktır (Meydan, 2014: 95). Bu nedenle gelişim, yalnızca koşulların ihtiyacını karşılayacak yönde ve boyutta kalmamalı, bireyin insani ve toplumsal yönü de aklı ve becerileri kadar eğitilip geliştirilmelidir. Günümüzde bireysellik her alanda yükselmektedir ancak nihayetinde toplumsal yaşamın devamlılığı da toplumsal değerlerin varlığına muhtaçtır (Sarı, 2013: 203). Değerler tam bu noktada ihtiyaç duyulan davranış kılavuzu olarak görev yapmakta ve bir arada yaşamanın etik zeminine dayanak olmaktadır. Çünkü birey, sahip olduğu değerler nispetinde tutumlarına çeki düzen vermekte, yaptığı ettiği her şeyin toplumsal karşılığının bilincinde olarak, uyumlu hareket etmektedir. Bakaç (2013, 304)'ın ifade ettiği gibi, bunun sonucunda da kişi, kendine ait bir değerler sistemi kurarak, tutumlarının ölçüsü olarak bu sistemi benimsemektedir.

Değerler, kendini ortaya çıkaran kaynakların bütünsel bir tezahürü olarak zamanla ortak bir inanç sistemine dönüşür ve hem bireysel hem de toplumsal boyutta insanın anlam arayışının kılavuzu olurlar. Toplumsal amaç ve beklentiler bu değerlere uygun olarak kodlanırken, bireylerin kimlik ve kişilikleri de değerler sisteminin ölçüsünde biçimlenmektedir. Merter ve Şekerci (2015, 855)'ye göre, bu ortak değerler sistemi, ödül ve ceza yoluyla bireysel tutumlara anında karşılık vermekte, toplumsal düzen ve işleyiş bu sağlıklı bir şekilde devam ettirilmektedir.

İnsanlar, hedeflediklerine ulaşmaya ve istedikleri gibi biri olmaya çalışırken ölçü olarak kendi değer sistemlerine başvururlar. Dolayısıyla değer, hedefe giden yolda insanın toplumla uyumlu yol haritası olarak oldukça önemlidir (Özen, 2012: 169). Değerlerin bu önemli işlevinde toplumsal normlar da sürece katkı yapmakta, ortak kodlar vasıtasıyla bireysel tutumların toplumsal çizgide kalmasını sağlamaktadır. Bir başka deyişle, Eren (2007, 292)'in ifade ettiği gibi, değerler tutumların anlamsal rehberliğini yaparken, normlar da sosyal bir yaptırım gücü olarak destek vermektedir.

Değerlerin temelleri toplumsal ortak inançlara, amaçlara, duygu ve düşüncelere dayanmaktadır. Bu nedenle sosyolojik tanımlamalarda değer toplumsal işlevine daha çok vurgu yapılmakta, toplumsal yaşamın ve bunun devamlılığının sağlanmasında ortak değerlerin önemi sıklıkla vurgulanmaktadır (Yazıcı, 2013: 1494).

Araştırmaların bulgularına bakıldığında değerlerin birey ve toplum açısından üstlendiği rolün önemi net bir şekilde anlaşılmakta, değerlerden yoksun bir şekilde hayatını sürdüren insanların, gerek ruh gerekse bedensel sağlıklarının olumsuz etkilendiği görülmektedir. Herkesin yaşamdan en temel beklentisi mutlu ve anlamlı yaşamaktır. Dolayısıyla hepimizin yaşamında amaçlara ve bunları anlamlı kılacak değerlere ihtiyaç vardır. İlkesi olan, anlamı olan, insana huzur, mutluluk ve tatmin sağlayan böyle bir yaşam, bunların kaynağı olan değerler ile mümkündür (Özen, 2012: 169-170; Sarı, 2013: 201).

1.3. Kuşak Kavramı

Kuşak kavramı, belirli özellikleri ile farklı zamanlarda doğan insanları ayırmak için kullanılan bir kavramdır. Bu açıdan kuşak kavramı, belirli bir dönemde doğan, dönemin ruhu itibarıyla karakteristiği kendinden öncekilerden ve sonrakilerden kalın çizgilerle ayrılan insanları ifade etmektedir (Gür ve Wolff, 2021, 288). Kuşak; ortalama 25-30 yıllık dönemler baz alınarak diğerlerinden ayrıştıran bireylerin, nesil, jenerasyon benzeri tanımlarından biridir. Bir başka ifadeyle, aynı zaman aralığında dünyaya gelmiş, aynı koşulları paylaşmış, aynı sıkıntıları yaşamış, bu nedenle de birbirine benzeyen kişiler topluluğunun ifadesidir. Aydın ve Başol (2014, 2)'a göre, bu kişiler, yaşam duyguları, hayata bakışları, tutum ve alışkanlıkları ile kendilerinden öncekilerden açık bir şekilde ayrılmaktadırlar.

Şahit oldukları toplumsal olaylar, hareketler ya da gelişmeler aynı zaman dilimi içinde gerçekleştiği için ortak bir hafızaya sahip olan, aynı çevresel koşullarda dünyaya gelip bu koşullardan etkilenen insanları tanımlamak için jenerasyon ya da kuşak kavramları kullanılmaktadır (Adıgüzel vd., 2014: 166; Pekel, vd., 2020: 1). Dolayısıyla kuşak ya da jenerasyon; doğum yılları başta olmak üzere, kültürel iklim, siyasi ekonomik yaklaşım, değer yargıları ve daha pek çok konuda benzerlik, müştereklik anlamına gelmektedir (Kırık ve Köyüstü, 2018: 1498). Daha yalın bir şekilde ifade etmek gerekirse; aynı çağın, çevresel koşulların, benzer endişe ve beklentilerin sahibi olan insanlar, kuşak, nesil ve jenerasyon olarak tanımlanmaktadır (Pekel, vd., 2020: 1). Kuşaklar, yaşadıkları çağa özgü yetişme tarzları ile daha öncekilerden farklı kabul edilmektedir. Bu farklılıklar nedeniyle de karakterleri,

çalışma ve sosyal yaşam alışkanlıkları bu çağa özgü şekillenmektedir (Adıgüzel, vd., 2014: 166).

Kuşak kavramı hakkındaki ilk bilimsel çalışmaları Fransız sosyolog Auguste Comte yapmıştır. Comte'un 1830-1840 arasında başlattığı bu çalışmalar daha sonraki yıllarda devam ettirilmiş, 1991 yılında Strauss ve Howe tarafından geliştirilen "Kuşak Teorisi", kavramın popülerlik kazanmasını sağlamış, sosyal bilimlerin sık tartışılan konularından biri olmuştur (Çelebi ve Bayraktaroğlu, 2020: 3056).

Yaşadıkları zaman dilimi ve etkilendikleri devrimsel olaylar aynı olduğundan, aynı kuşağın insanların, kritik gelişim süreçlerinin ve biriktirdikleri deneyimlerin renklerinin de aynı olduğu düşünülmektedir. Kuşak kavramı bu deneyimlere bağlı olarak benzer tutumlar geliştiren insanlar için kullanılmaktadır. Aynı kuşağın insanları, bu ortaklık bilinci içinde birbirlerini aynı gruba dahil görmekte, diğer gruplardan kendilerini ayırmaktadırlar. Dolayısıyla kuşaklar birbirinden sadece doğum yılları açısından değil sosyo-kültürel özelliklerinin benzer oluşu nedeniyle de ayrılmaktadır (Sullivan, vd., 2009: 289; Yüksekbiçli, 2013: 343).

Neredeyse elli yıldır gerek demografik unsurlar gerek sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi başka unsurlar bağlamında kuşaklar konusu tartışılmakta araştırılmaktadır. Aydın ve Başol (2014, 2)'a göre, tanımlardan da anlaşılacağı gibi, kuşakların en net ayrımı, aynı yıllarda dünyaya gelmiş olmalarıdır ve bu nedenle benzer tutumlar geliştirir, benzer tepkiler verir, kendi kuşaklarından olanları tanır, aralarındaki benzerliği mensubiyet olarak kabul ederler.

Kuşak farkı ve buna bağlı olarak dile getirilen sıkıntılar çok eski zamanlara dayanmaktadır. Farklı kuşaklar arasındaki iletişim sorunları, sosyal yaşamda, iş yaşamında ve özel yaşamda sıkça karşılaşılan sorunlardır. Bu nedenle konuyla ilgili araştırmalarda kuşakların sınıflandırması yapılarak bu iletişim sorunlarının nedenleri ortaya konmaya çalışılmaktadır. Kuşaklar arası farkları tespit etmek, tüm yaşam alanları için bir ihtiyaç olarak görülmüş, doğdukları zamanlar dışında başka ne gibi farklılıkları olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır (Adıgüzel, vd., 2014: 170). Farklı zamanlarda dünyaya gelmiş olmanın kişilerde de farklılık yaratacağı doğal olarak

kabul edilmektedir. Pekel (2020, 2)'e göre, dünya hızla değişmekte, her kuşak kendi teknolojisine, ekonomisine ya da siyasi ortamına göre yaşamını idame ettirmekte, bu zorunlu uyum, kendi çağdaşları ile benzer, diğerleri ile farklı tutumlar geliştirmiş insan profilleri yaratmaktadır.

20. yüzyılın başından günümüze kadar doğan insanları Sessiz Kuşak, Bebek Patlaması Kuşağı, X Kuşağı, Y Kuşağı ve Z Kuşağı gibi adlandırıldığı literatürde her bir kuşak ortaya çıktığı dönemin fay hatları ile diğer kuşaklardan ayrılmaktadır. Ana karakteristik olarak bu kuşakları aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (Gür ve Wollf, 2021, 288-289, Çetin ve Karalar, 2016, 159-160, Gümüş, 2020, 384; Çelebi ve Bayraktaroğlu, 2020: 3056; Arar, 2020: 94-97).

- ✓ Sessiz Kuşak (1927-1945): Birinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı yıkımla 2. Dünya Savaşı arasında doğmuş insanların kuşağıdır. Dünyada faşizm başta olmak üzere otoriter rejimlerin toplumların üzerinde ağırlığını hissettirdiği bir dönemde doğdukları için bu adla anılmaları yaygındır.
- ✓ Bebek Patlaması Kuşağı (1945-1965): Dünyanın faşizm tehlikesinden büyük bir yıkımla da olsa kurtulduğu ve batı sanayilerinin hızla kendini toparladığı bir dönemde doğan insanların kuşağıdır. Bu dönemde bugünün gelişmiş ülkelerinde ekonomik büyüme oldukça hızlı olmuş ve bu refah döneminde bir doğum patlaması yaşanmıştır.
- ✓ X Kuşağı (1965-1979): Batıdaki hızlı ekonomik büyümenin durağanlığa girdiği ancak sosyal patlamaların arttığı (1968 Olayları gibi), küresel ekonomik krizlerin ortaya çıktığı (1970'lerdeki Petrol Krizi gibi) bir dönemde doğan insanların kuşağıdır. Bu kuşak huzur ve daha yüksek yaşam standardı arayan insanlarla karakterize edilmektedir ancak çoğu zaman Kayıp Kuşak, Geçiş Kuşağı gibi adlarla da anılmaktadır. Bu kuşakta özellikle protest müzik türleri ile kendini ifade etme oldukça yaygındır.
- ✓ Y Kuşağı (1979-1999): Aklını kullanabilen, özgürlükçü, yeniliklere açık, teknolojiye hakim ve daha az çalışarak daha iyi bir yaşam sürmek

isteyenlerin kuşağı olarak da tanımlanan kuşaktır. Sorgulayan ve otoriteden hoşlanmayan bir kuşak olarak da bilinmektedir.

- ✓ Z Kuşağı (2000 ve sonrası doğanlar): Günümüz olarak ifade edebileceğimiz son 20 yıllık süreçte doğanları ifade etmek için kullanılan Z kuşağı, henüz tam olarak tanımlı yapılamayan bir kuşaktır. Bu kuşak hakkında yeni araştırmalar yapıldıkça bu kuşağın karakteristiği ile ilgili yeni argümanlar ileri sürülmektedir.

Sullivan (2009: 290-291) ise 20. Yüzyılın kuşaklarını ve karakteristik özelliklerini şu şekilde sınıflamaktadır;

- ✓ 1922 ve 1945 arasında dünyaya gelmiş olan “En Büyük Nesil”; Büyük Buhran, Pearl Harbor saldırısı ve İkinci Dünya Savaşı gibi önemli tarihsel olaylara şahitlik etmiş, “Sessiz Nesil” de denilen kuşaktır. Bu kuşak zorlu zamanlardan geçirdiği için şikayet etmeyen disiplinli, çalışmanın önemli olduğunu düşünen özverili bir kuşaktır. Geleneksel değerlere bağlıdırlar ve toplumsal cinsiyet rollerini benimserler.
- ✓ 1946 ve 1964 arası dünyaya gelmiş olan Boomers Kuşağı; En Büyük Neslin çocuklarıdır ve kendilerinden önceki kuşağa göre daha iyi koşullara ve fırsatlara sahip olmuşlardır. Sıkı çalışmaya ve bunun getireceği başarıya inanan, dışsal ölçümleri önemseyen, kariyer ve ödül odaklı çalışan bir kuşak olmuşlardır.
- ✓ 1965 ve 1983 arasında dünyaya gelen X Kuşağı; Boomersların tersine, çalışmak için yaşamayan, yaşamak için çalışan kuşaktır. Çocukluklarında hem ailesel hem toplumsal hem de finansal bir güvensizlik ortamına denk gelmiş ve bundan etkilenmişlerdir. Bu kuşakta boşanma oranları yüksektir ve geleneklere bağlılık zayıflamaya başlamıştır. Hiyerarşiden hoşlanmayan, liyakate önem veren yalnız çalışmaya eğilimli bir kuşaktır.

Pekel’e (2020, 2) göre de 1925-1945 kuşağı, 2. Dünya Savaşı’nı ve büyük ekonomik buhranı yaşamış bir kuşak olarak ekonomik gelişmelerden oldukça etkilenen, bu nedenle de işine son derece sadık bir kuşaktır. Sessiz kuşak olarak da

adlandırılan bu kuşağın insanları, zor karar veren, kararları otoriteye bırakmayı tercih eden liderlerine sadık insanlardır.

Bebek patlaması kuşağı üyelerini Başol (2014, 3), çalışma yaşamında işbirliğine meyilli takım çalışmasına önem veren insanlar olarak tanımlamaktadır. İşkolklik eğiliminde olduklarından uzun saatler boyunca çalışan bu kuşağın insanları, uzlaşmacı, katılımcı, sorumluluk sahibi ve bireysel özerklik yanlısıdır (Başol, 2014: 3). Bebek patlaması kuşağı; bağımsızlığına düşkün, bireysel hedefleri olan, doyum almak isteyen, unvanları, ekonomik güvenceyi önemseyen ve harcama gücü elde etmeyi bilen insanlardan oluşmaktadır (Pekel, 2020: 2). Baby Boomer Kuşağı, ideolojilerin yükselişe geçtiği, düzene isyanların başladığı bir kuşak olarak da bilinmektedir. Bu nedenle Baby Boomerler; ilkeli, idealist, bireyci, asi, özgürlüklerine düşkün ve bohem bireyler olarak tarif edilmektedir (Altuntuğ, 2012: 204).

X kuşağı ile ilgili yapılan çalışmalarda statüye, paraya ve sosyalleşmeye olan düşkünlüğe vurgu yapılmaktadır. Bu kuşağın ayrıca varoluşsal anlam arayışlarının yüksek olduğu ifade edilmektedir. İş yaşamında ise kanaatkar, sadık ve uzun vadeli kariyer planı yapan insanlardır. Bu kuşağın önemli bir özelliği de teknolojik devrimi yaşamış olmalarıdır. Dolayısıyla teknoloji kullanmaya başlayan ilk nesil de oldukları için biraz sıkıntı çekmişlerdir. X Kuşağı, toplumsal sorunlara duyarlıdır, otoriteye saygılıdır ve aynı zamanda kadın iş gücünün çoğaldığı, çocuk sayılarının azaldığı kuşak olarak bilinmektedir. Bunun yanında teknoloji ile iç içe doğdukları için diğer kuşaklara göre teknolojik yeniliklere daha yatkın bir kuşaktır (Aydın ve Başol, 2014: 3-4).

Y Kuşağının, ebeveynlerinden en önemli farkı; modern teknolojilerin, dönüşümün ve tüketimin toplumu olmalarıdır. Ayrıca ebeveynleri başarı yolunda onları daha fazla desteklemiş, yol göstermiş ve rol model olmuştur. Y kuşağı üyeleri, teşvik edilme, takdir edilme ve desteklenme ihtiyacı yüksek bireylerdir (Keleş, 2011: 138). Anne babaları çoğunlukla çalışan Y kuşağı, daha iyi koşullarda ve daha iyi eğitimler alarak büyümüşlerdir. Güvenli koşullarda, korunaklı, ancak yoğun stres altında yaşamış bir nesildir. İnterneti ilk Y Kuşağı kullanmış, dolayısıyla farklı kültürlerle iletişimi ve etkileşimi oldukça yüksek olmuştur. (Toruntay, 2011: 76-77).

Y Kuşağına ayrıca, Yüksekbilgi (2103, 343)'nin belirttiği gibi, “internet kuşağı”, “millenial”, “nexters” ya da “echo-boomers” da denilmektedir.

1.4. Z Kuşağı ve Özellikleri

Z Kuşağı ile ilgili birçok görüş ileri sürülmektedir. Ancak araştırmaların görüşlerine başvurmada günümüz dünyasını önceki dönemlerden ayıran temel değişken olan teknoloji ile hareketle bu kuşağı teknoloji ile doğanların kuşağı olarak tanımlamak mümkündür. Gümüş (2020, 385) de Z Kuşağı'nın bu özelliğine dikkat çekerek günümüzün temel iletişim aracı haline gelmiş olan sosyal medyayı en iyi bu kuşağın kullandığını belirtmektedir.

2000 ve daha sonrasında doğanları tanımlayan Z Kuşağı, yaşamlarını teknoloji ve dijital dünya merkezinde oluşturan bireylerden meydana gelmektedir. Z kuşağı, bu köklü teknolojik dönüşüm nedeniyle kendinden önceki kuşaklardan daha bir kalın çizgilerle ayrılmaktadır. En karakteristik özellikleri de bu nedenle teknoloji merkezli olmaları, teknolojinin içine doğmalarıdır (Çelebi ve Bayraktaroğlu, 2020: 3056; Pekel, 2020: 2). Z kuşağı günümüzün çocuklarının, gençlerinin kuşağıdır ve temel özelliklerini doğru tespit edip açıklayabildiğimiz ölçüde toplumsal kültürü, bugünü ve yarını inşa etmek mümkün olacaktır. Kırık ve Köyüstü (2018, 1499), bu bağlamda Z Kuşağının gelecekte nasıl görüneceği, neleri başaracağı ya da bir sonraki kuşağı nasıl etkileyeceğinin açıklık kazandırılmak istenen konular arasında olduğunu belirtmiştir.

2000 ve sonrasında doğanların oluşturduğu Z kuşağı; tamamen teknolojiyle donatılmış bir dünyaya gözlerini açmış, bu nedenle de teknoloji ile çevrelenmiş olarak büyümüşlerdir. Z kuşağı, 21. Yüzyılın da ilk kuşağıdır ve Z kuşağını öncekilerden ayıran başlıca üç faktör; ontolojik faktörler, sosyolojik faktörler ve tarihsel faktörler olarak sıralanmaktadır. Z kuşağı doğal olarak en genç kuşaktır ve bilinçli, yaşı önceki nesillerin ebeveynlerine kıyasla daha ileri olan X kuşağı tarafından yetiştirilmektedirler. Bu açıdan Z kuşağının şanslı olduğunu söylemek mümkündür. Z kuşağına mensup bireyler; internetten en iyi anlayan, teknoloji okur-yazarı olan, tek tıklamayla ulaştıkları bağlantılar sayesinde dünyayı avuçlarının içinde tutabilen bireyler olarak tarif edilmektedir (Levickaite, 2010: 173).

Z kuşağı çoğunlukla tek çocuk olarak veya çok az kardeşle büyümektedir. Dolayısıyla sosyalleşme anlamında daha zayıf, insan ilişkilerinde ise öncekilere nazaran daha geridirler. Girişimcilik becerileri ise öncekilere göre daha yüksektir. Z kuşağı ile ilgili araştırmalarda başlıca özellikleri; teknoloji hakimiyetinin yüksekliği, teknolojik araçları kullanma becerisi, bilgiye çabuk ulaşma ve analiz edebilme becerisi, yalnız yaşamaya meyilli olma, hırslı ve kararsız olma, materyalist yaklaşımları benimseme ve yenilikçilik olarak ifade edilmektedir. Ancak, düşük tatmin, kararsızlık, sosyal medya bağımlılığı, tüketim odaklılığı ve düşük sadakat gibi öne çıkan olumsuz özelliklerine de dikkat çekilmektedir (Pekel, 2020: 2).

Bu kuşağın bireyleri özellikle bilgi iletişim teknolojileri konusunda dünyanın hiç olmadığı kadar kendinden önceki dönemlerde farklılaştığı, internet ve mobil teknolojilerin yaşamı köklü bir şekilde dönüşüme uğrattığı bir zaman diliminde doğmuşlardır. Bu açıdan bu kuşak başta mobil iletişim teknolojileri olmak üzere teknolojinin içine doğmuş bir kuşak olarak kendinden önceki kuşakların hepsinden farklılaşmaktadır.

Gür ve Wollf (2021, 290)'a göre yaşanan önceki kuşaklar tarafından çoğu zaman acımasız denebilecek ifadelerle eleştirilen Z Kuşağı, dünyanın farklı değerlerle yeniden biçimlendiği bir zamanda doğmuş bireylerin kuşağıdır. Bir yandan teknolojinin yapay zekâyı hayata geçirdiği bir ortam söz konusudur diğer yandan ise mobil teknolojilerin de etkisiyle bireyselliğin hiç olmadığı kadar arttığı bir yaşam biçimi kendini dayatmaktadır. Bu koşullarda yaşantılarının ilk deneyimlerini edinen bu kuşağın bireylerinin de kaçınılmaz olarak aşırı bireysel olması söz konusudur. Ancak bu bireyselliğin çoğu zaman bencillik, patavatsızlık, sadakatsizlik, saygısızlık, tatminsizlik gibi kavramlarla bir suçlamaya dönüştüğü de görülmektedir. Bu kuşakla ilgili değerlendirmeler ne şekilde olursa olsun gözle görülür en önemli gerçek, bu kuşağın farklı değerler geliştirdiği, kendine özgü bir değerler dünyasını inşa etmeye başladığıdır.

Altuntuğ (2012, 206)'a göre, bugünün genç insanları olan Z kuşağı üyeleri, her alanda yaşanan hızlı dönüşümler nedeniyle sosyal ve ekonomik yaşamı, gerek iletişim gerekse de tüketim alışkanlıkları ile yaşlarının ötesinde etkilemektedirler. Bu

özelliklerine bakarak, önceki kuşaklara göre yaşam dinamiklerini etkileyip değiştirme potansiyellerinin daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Z kuşağının bir diğer önemli özelliği daha doğrusu farkı ise, değişimin son derece hızlı ve kırılmalar halinde yaşandığı bir çağda dünyaya doğmuş olmalarıdır.

“İnternet Kuşağı, Ağ Kuşağı ya da Z kuşağı”, ne şekilde tanımlanırsa tanımlansın, Z kuşağının teknolojik devrimin yanında küresel ekonomik krizler, salgınlar, terör olayları ve birçok savaşa da tanık olduğu görülmektedir. Tüm bu gelişmeleri de görüp deneyimleyerek büyüyen Z kuşağı, aynı zamanda teknolojiyi de en iyi ve hızlı öğrenip kullanan, çoklu görevleri başarıyla yerine getiren, ancak sürat beklentisini doğruluktan fazla önemseyen bir nesil olarak karakterize olmaktadır (Arar, 2016: 98). Bunların yanında Z Kuşağı’nın geleceğe ilişkin beklentileri, iş yaşamına ilişkin düşünceleri, kariyer beklentileri (Çetin ve Karalar, 2016), tüketim alışkanlıkları, satın alma davranışları ve bu alandaki kalıpları (Gümüş, 2020), Z Kuşağı kadınlarının tüketime bakışları ve alışkanlıkları (Mercan, 2016), girişimcilik ve iş yaşamına ilişkin anlayış ve beklentileri (İnce, 2018) ve daha birçok alandaki davranış ve beklentileri farklılaşmaktadır. Bunun yanında henüz yeni sayılabilecek bir olgu olduğu için bu yönde birçok araştırma ile bu kuşağın profili sağlıklı bir şekilde çıkarılmaya çalışılmaktadır (Kırık ve Köyüstü, 2018).

Arar (2016, 3), Z kuşağının çalışma yaşamı içinde öne çıkan özelliklerini; düşük örgütsel bağlılık, sınırsız kariyer beklentisi, esneklik ihtiyacı, hiyerarşinin az, yaşam dengesinin yüksek olduğu çalışma ortamı beklentisi, bağımsız çalışma eğilimi, övünme eğilimi ve çoklu görev üstlenme becerisi olarak sıralamaktadır. Z kuşağı, standart işleri sıkıcı bulmakta, bağımsız çalışmayı tercih etmektedir.

1.5. Ergenlik Sürecinde Değerlerin Etkisi ve Önemi

Bugün hemen hemen her mecrada, insani ortak değerlerin deforme olduğu ve geçmişe kıyasla önemlerinin azaldığı konuşulmakta, tartışılmaktadır. Gerek akademik çalışmalarda gerekse medyada bu konu sıklıkla ele alınmakta, toplumsal yapının, bu deformasyondan olumsuz yönde etkilendiği, bireylerin temel haklarını kullanımının tehlikeye girdiği vurgulanmaktadır. Dolayısıyla ortak değerler üzerinde önemle

durarak yeni nesillere aktarmak toplumsal yaşamın en büyük ihtiyaçlarından biri haline gelmektedir (Katılmış, vd., 2010: 52).

Söz konusu yozlaşmanın evrensel boyutlarda olması, tüm kültürlerde saygı duyulan ahlaki erdemlerin giderek yok olması ve ortak insani değerlerin çöküşe geçmesi, toplumun huzurunu bozmakta ve dünyayı daha güvensiz, tehlikeli bir yer haline getirmektedir. Suç oranlarında izlenen artış da değerler anlamındaki bu geriye gidişin bir göstergesidir. Eğitim, bu gidişatın geri döndürülmesinde son derece etkili bir araç olup, özellikle çocukluk ve ergenlik çağında gerekli değerler eğitiminin verilmesi gerekmektedir (Beldağ, vd., 2017: 318).

Değer, temelde bir toplumun ahlaki standartlarının ifadesidir ve bu standartların gerçek anlamda sağlıklı bir değerler sistemi olarak ortaya çıkması için toplumun en vazgeçilmez unsuru kabul edilen insanın bunu sağlayacak şekilde yetiştirilmesi gerekmektedir. Bakaç (2013, 304)'a göre, eğer birey, bu değerler sistemi ile eğitilirse, doğruyu yanlıştan ayırırken kullanacağı ölçüyü benimser içselleştirirse, kişiliği de ergenlikten itibaren buna uygun şekilde biçimlenecektir. Birey bu sayede kendini de değerli görecektir, hem öz saygısı hem topluma olan saygısı artacaktır.

Ergenlik zor, karmaşık ve aynı zamanda bireyin kendi değerler sistemini oluşturmaya başladığı bir dönemdir. Bu dönemde sosyalleşmeye başlayan ergen birey, ahlaki değerleri oldukları gibi görür, öğrenir ve benimseyerek benliğinin, kişiliğinin tamamlayıcı unsurlarından biri yapar. Ergenlikte bireyi etkileyen çok sayıda değişken vardır ve yapılan araştırmalar, bu süreçte inanca ve geleneğe dayalı değer yargılarının bireysel olanlara göre daha etkili olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, Koç (2004, 236)'un belirttiği gibi, ergen bireylerin bu dönemde değerleri bireysel değil toplumsal algı üzerinden alıp içselleştirdiklerini söylemek mümkündür.

Ergenlikle birlikte birey, üyesi olduğu toplumun farkına vararak ona düşen sorumlulukları yüklenmeye hazırlanmakta ve bunun için ihtiyacı olan becerileri kazanmaya odaklanmaktadır. Genç insanlar bir taraftan sosyalleşirken bir taraftan ait oldukları toplumla bütünleşerek yetişkinlik rollerini öğrenmeye başlarlar. Değerler, bu deneyimlerle öğrenilmekte, ergen bireyler sosyal rolleri ile birlikte onlara kaynaklık eden temel toplumsal değerleri de öğrenerek yetişkinliğe geçiş yapmaktadırlar.

Değerlerin ergenler üzerindeki etkisi, yalnızca sosyalleşme ve sosyal rollerle sınırlı olmayıp, hem akademik başarılarını hem de manevi gelişimlerini olumlu yönde etkilemektedir (Emiroğlu, 2017: 115). Bu nedenle, değerler eğitiminin, eğitim öğretim süreçlerinin tüm aşamalarında öncelikli olarak yer alması gerekmektedir. Çünkü eğitim öğretimden beklenen, yalnızca akademik başarı ve belli becerilerin kazandırılması değil, yeni nesillerin topluma saygılı, toplumla uyumlu ve sorumluluk sahibi bireyler olarak yetiştirilmesidir (Ekşi, 2003: 79).

Ergenlik dönemiyle ilgili olarak psikanalitik kuramın bakış açısı; ergenliğin geçici bir süreç olduğu ve bu dönemde bireyin yoğun bir rol kararsızlığı yaşadığı şeklindedir. Ergen birey bu kritik süreçte birbirinden farklı roller, fikirler, hedefler ve değerler arasında gidip gelir, hep bir arayış içinde yenilerine yönelir. Çünkü kimliğini aramakta ve kişiliğini oturtacağı uygun zemini bulmaya çalışmaktadır. Dinçel (2006, 19)'e göre, bir kimlik ve kişilik inşası söz konusu olduğu için, ona yön verecek olan değerlerin aktarımı bireyin nasıl bir yetişkin olacağı hususunda son derece belirleyici olacaktır.

Aileden sonra bireyin uzun bir zaman parçası olduğu diğer kurum okuldur ve doğal olarak davranışlarını, alışkanlıklarını ve değerler sisteminin oluşmasını etkilemektedir. Özellikle içinde yaşadığımız çağda, çocukların etrafını saran çok sayıda olumsuz değişken vardır ve ergenlikte risk daha da artmaktadır. Bu nedenle okulların misyonu, bilgi ve beceri kazandırmaktan ziyade insani değerlere aşına, karakter sahibi, topluma zararı dokunmayacak, saygılı ve sorumluluk bilinci taşıyan nesiller yetiştirmek olmalıdır (Sağlam, 2021: 2).

Küreselleşme denilen olgu, bir yandan mesafeleri ortadan kaldırırken diğer yandan da kültürü, yerel değerleri ve zenginlikleri yok ederek, bizleri tek tipleştirmekte, bu yok oluştan, kültürel değerlerimiz de nasibini almaktadır. Birçok tartışmanın da odağında olan küreselleşme, bazı olumlu katkıları olmakla birlikte, toplumsal ahlaki değerlerin çöküşünü de hızlandırmaktadır. Eğitim, ister ailede ister okulda olsun, bu çöküşle mücadele etmenin en önemli anahtarıdır ve geleceğimiz olan genç nesillerin, toplumsal değerlerden yoksun bırakılmaması, temel ahlaki değerlerin küreselleşmeye kurban edilmemesi için mücadele edilmesi, toplumsal bir görev, bir gerekliliktir (Merter ve Şekerci, 2015: 856).

II. BÖLÜM

2. EBEVEYN TUTUMLARI ve ERGENLERİN DEĞERLERİNE ETKİSİ

2.1. Tutum ve Ebeveyn Tutumları

Tutum, herhangi bir durum ya da olay karşısında ortaya konulan psikolojik tavır olarak tanımlanabilir. Yıldız (2004,135)'a göre tutum, bireyin karşılaştığı durumla ilgili bir değerlendirmesidir ve bireyler sergiledikleri tutuma bağlı olarak bu duruma ya tavır koyarlar ya da durumla çeşitli faktörlerin de etkisiyle özdeşleşme içine girerler.

Aile, her insanın fiziksel gelişimi kadar bilişsel, duygusal ve sosyal gelişiminin ilk dönemini içinde geçirdiği sosyal kurumdur. Dolayısıyla okul öncesi dönem olarak da adlandırılan ilk yıllarda ailenin özellikleri, kişilik özelliklerinin gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır (Kandır ve Alpan, 2008, 34). İnsanların psiko-sosyal özelliklerinin şekillenip yerleşik hale gelmesinde özellikle ilk 6 yaşın çok önemli olduğu belirtilmektedir. Hatta bu özelliklerin % 80 kadarının bu dönemde oluştuğu belirtilmektedir. Bu dönemin neredeyse tamamının aile ortamında geçirildiği düşünüldüğünde ailenin ve ailenin baskın karakterleri olarak ebeveynlerin kişilik gelişimindeki önemi daha net anlaşılır (Mesleki Eğitim Ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi [MEGEP], 2007: 20). Anne ve baba, çocukların tüm gelişim alanlarının ve evrelerinin ilk öğretmenleridir. Uykan ve Akkaynak (2019, 1623)'ın belirttiği gibi, çocuk bilişsel olarak, toplumsal olarak ve duygusal olarak gelişimine başlarken yanında, en yakınında ebeveynleri bulunmakta, çocuk gelişiminin en temel ve yalın adımlarını aile kurumu içinde atmaktadır.

İnsanların karakteristik özelliklerinin şekillenmesinde çevresel faktörlerin etkisi bilinmektedir. Bireyin içsel özellikleri kadar çevresi de bu konuda etkili olmaktadır ve aile bu konuda en başta gelen etken faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Murphey, 1992: 199-205). Ebeveyn tutumları, çocukların değerleri kazanmasında, çeşitli davranış kalıplarını geliştirmesinde ve temel ahlaki gelişiminde büyük bir önem taşımaktadır. Hatta bebeğin doğduğu andaki belleğinin bir tabularasa (boş bir kağıt-

levha) olduğunu ileri süren görüşlere göre ebeveynler kendilerine ait özellikleri çocuklarına aktararak bu boş levhayı kendileri ile doldurmaktadır (Ekşi vd., 2020, 84).

Ailelerin çocuklar üzerindeki etkisini açıklamak için başvuru alan araçlardan birisi de ailenin tutum ve davranışlarıdır. Ana baba tutumları, çocuğun ilk karşılaştığı ve öğrendiği tutumlar olduğu için hayatı boyunca karşılaşacağı diğer insanların hepsinin tutumlarından daha önemli kabul edilmektedir. Bu tutum ve davranışlar hem çocuğun öğrenme sürecini etkilemekte hem psiko-sosyal gelişimini şekillendirmektedir (Kandır ve Alpan, 2008: 35-36). Özellikle ilk 6 yılın davranış kalıplarının öğrenilmesinde ve sosyalleşme sürecinde ana baba tutumlarının ayrı bir yerinin olduğu belirtilmektedir (Bozaslan, 2012: 29). Ancak her ne kadar birçok çalışma çocukluğun ilk dönemlerine odaklansa da ebeveyn tutumlarının ergenlik dönemine ilişkin gelişmeleri de önemli ölçüde etkilediği vurgulanmaktadır. Ergenlik dönemi, kişisel gelişim bakımından daha önemli zorlukların olduğu bir dönem olduğu için bu etkileri ölçmenin birçok güçlüğü olmasına karşın ergenlerin çevreyle iletişim ve etkileşimi, gelecek planlaması, meslek seçimi gibi birçok konuda ebeveyn tutumlarının etkili olduğu kabul edilmektedir (Okumura ve Usui, 2010: 2-3).

Ergenlik, kısa süre içinde çok sayıda değişiminin ortaya çıktığı, aynı zamanda sıkıntılı ve zor dönemdir. Dolayısıyla ebeveyn tutumlarının bu dönemde daha fazla önemsenmesi, dikkat edilmesi gerekmektedir. Ergen bireyin bu dönemde ebeveynleriyle olan ilişkisi, sağlığını, mutluluğunu, başarısını ve kişiliğini etkilemekte, sıkıntısız ve kolay bir ergenlik için ebeveyn tutumlarının da aynı oranda sağlıklı ve başarılı olması beklenmektedir. Bayoğlu ve Purutçuoğlu (2010, 27-28)'nin belirttiği gibi, yapılan çalışmalara göre de ebeveyn desteği gören, onlarla sağlıklı iletişim kurabilen ergenler, daha yüksek düzeyde duygusal tatmin yaşamakta, daha dirençli bir kişilik geliştirmekte ve ergenliği kolay atlattırmaktadır.

Ebeveynlerin çocuklarına karşı sergiledikleri tutarlı ve sağlıklı davranışlar, onların yalnızca anlık duygu durumlarını değil kişiliklerini de doğrudan etkilemekte, ruhsal uyumlarında başlıca rolü oynamaktadır. Dolayısıyla ebeveyn tutumları olumluysa çocuk sağlıklı bir gelişim süreci geçirecek ve olumlu kişilik özellikleri kazanacak, eğer ebeveyn tutumları olumsuzsa da sıkıntılı bir gelişim süreci sonrasında

olumsuz kişilik özellikleri ortaya çıkacaktır. Yapılan araştırmaların sonuçlarına bakılarak ebeveyn tutumlarını; otoriter, ilgisiz-kayıtsız, serbest, dengesiz-kararsız, koruyucu, mükemmeliyetçi, demokratik ve izin veren ebeveyn tutumları şeklinde genellemek mümkündür (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016: 570).

Kimliğin oluşmaya başladığı ve geleceğe yönelik ilk adımların atıldığı ergenlik döneminde, ebeveyn davranışları ergenlerin iyi oluş durumlarına doğrudan etki etmektedir. Özellikle, baskıcı ve otoriter tutumlar korkulu bağlanmaya, depresif karakter özelliklerine ve umutsuzluğa neden olmaktadır. Baskıcı otoriter ebeveyn tutumları ergenlerin kendilik algılarını negatif yönde etkilerken, umutsuzluğa da neden olmakta, bunun sonucunda ergenlerde madde bağımlılığı, sosyal kaygı ve saldırganlık gibi davranışlar gelişmektedir. Diğer yandan, Sezer (2010, 13) ebeveynlerin eğitim ve sosyo-ekonomik düzeylerinin artmasına paralel olarak demokratik yaklaşımların ve destekleyici tutumların arttığını, bu durumun ergenlerin iyi oluş düzeylerini yükselttiğini belirtmektedir.

2.2. Ebeveyn Tutumlarının Boyutları

Literatüre bakıldığında 1950'lerden itibaren ebeveynlerin çocuklarına karşı sergiledikleri tutumların irdelendiği, bu tutumların boyutlarının tespit edilmeye çalışıldığı, buna bağlı olarak ebeveyn stillerinin ortaya atıldığı görülmektedir (Karababa, 2019: 110). Çünkü ebeveynlerle kurulan ilişkinin niteliğinin bireylerin psikolojilerini, sosyal ilişkilerini, iyi olma durumlarını ve daha pek çok değişkeni etkilediği bilinmektedir. Daha yaşamın ilk yıllarından itibaren, çocuk-ebeveyn ilişkisinin türü ve gelişimi, ergenlikte ve yetişkinlikte de devam eden izler bırakmakta, bağlanmanın niteliği, kişinin karakterinde ve başkalarıyla ilişkilerinde belirleyici olmaktadır. Ergenlik dönemini konu alan çalışmalarda da ebeveyn tutumlarının üzerinde yoğun olarak durulmakta, farklı tutumların farklı sonuçlar yarattığı ifade edilmektedir. Sözelimi, destekleyici tutum sergileyen ebeveynlerin çocuklarının daha uyumlu, daha başarılı, ahlaki tutumlarının daha yüksek ve iç kontrolünün yüksek olduğu ifade edilirken, kontrolcü tutumlar sergileyen ebeveynlerin çocuklarının ise bu konulardaki puanlarının daha düşük olduğu ifade edilmektedir (Batıgün ve Say, 2015: 50).

Benzer şekilde ebeveyn tutularının literatürde incelenen başka boyutlarının sonuçları da birbiri ile paralellik göstermektedir. Ebeveyn reddi boyutunu ele alan çalışmalarda bu tutum; ebeveynin çocuğa ihtiyacı olan sevgiyi, ilgiyi, sıcaklığı ve bakımı vermemesi, yakınlık göstermemesi ve yaralayıcı tutumlar sergilemesi olarak açıklanmakta ve özellikle ergenlerde bu tutumun çok yıkıcı sonuçlar doğurabildiği iddia edilmektedir. Uludağ ve Sayıl (2013, 8)’a göre, ebeveyni tarafından kabul görmeyen, reddedilen bireylerin psikososyal gelişimleri sağlıklı olmamakta, sorunlu kişilik yapıları ortaya çıkmaktadır. Bu durumda ebeveynler tarafından herhangi bir değer aktarımı da yapılmamakta, çocukların bu yanı eksik kalmaktadır.

Sümer ve arkadaşlarının (2010, 43), Baumrind (1980)’den aktardığına göre ebeveyn tutumları; demokratik-dengeli tutum, yetkeci-otoriter tutum ve izin verici tutum olarak üç temel boyutta sınıflanmaktadır. Baumrind, çocuklarda izlenen gelişimsel sonuçların temelde bu üç ebeveynlik boyutuyla ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Buna göre demokratik-dengeli tutum, sağlıklı bir çocuk gelişimi için optimum boyut olarak kabul edilmekte, iletişime açık, psikolojik destek sağlayan ve aynı zamanda disiplin içeren bir tutum olarak tanımlanmaktadır. Bu tutumu benimseyen ebeveynler, temel insani değerleri çocuklarına aktarmakta oldukça başarılıdır ve sonuçları da aynı nispette başarılı olmaktadır (Demir ve Şendil, 2008: 16). Çocukların gelişim dönemlerinde, ebeveyn tutumlarının etkinliğini konu alan Parent ve Forehand (2017: 2148), çalışmalarında olumlu-olumsuz sonuçlarını temel olarak ebeveyn tutumlarını önce “pozitif ebeveynlik” ve “negatif ebeveynlik” olarak iki ana başlık altında toplamış daha sonra kendi içlerinde alt boyutlara ayırmışlardır.

Ebeveyn tutumlarının boyutları ile ilgili olarak yapılmış çok sayıda sınıflama ve tanımlama olmakla birlikte, araştırmalarda öne çıkan başlıca ebeveyn tutumları şu temel boyutlarda sınıflandırılmaktadır (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016: 570-572; Akça, 2012: 2-4; Sümer, vd., 2010: 43-45; Uludağ ve Sayıl, 2013: 8; Batıgün ve Say, 2015: 50-52):

- ✓ Otoriter Ebeveyn Tutumu: Ceza yönteminin baskın olduğu bu ebeveyn tutumunda, sert kurallarla otorite sağlanmaya çalışılmaktadır. Dolayısıyla çocuk üzerindeki ebeveyn baskı ve kontrolü de yüksektir. Bu tutumla

büyüyen çocuklar çoğunlukla korkak, çekingen, boyun eğmeye meyilli, otoritenin isteklerine uyan, ancak otorite ortadan kalktığında isyankar ve güçsüz gördüğüne karşı saldırgan olabilmektedirler.

- ✓ İlgisiz ve Kayıtsız Ebeveyn Tutumu: İlgisiz ve kayıtsız ebeveynler, ihtiyaç duyduğu ilgi ve sevgiyi çocuklarına gösterme konusunda son derece ihmalkar olup onları yalnız bırakmakta, dışlamakta veya onların bu ihtiyaçlarına kayıtsız kalarak görmezden gelmektedirler. Bu tutumu sergileyen ailelerin çocukları kendilerini her zaman yalnız ve korunmasız hissetmekte, güven duygusundan uzak büyümektedirler.
- ✓ Serbest Ebeveyn Tutumu: Bu tutumu benimseyen ebeveynler, çocuğun davranışlarına müdahale etmez, karışmaz ve cezalandırma yoluna gitmezler. Kendi beklentilerinden ziyade çocuklarının isteklerine odaklıdır ve çoğunlukla tek çocuklu ailelerde görülen yaklaşım şeklindedir. Ancak, her istediği yapılan ve hiç müdahale edilmeden büyüyen çocuklar, istediklerini elde edemedikleri durumlarda hayal kırıklığı yaşamakta ve mutsuz olmaktadır.
- ✓ Dengesiz-Kararsız Ebeveyn Tutumu: Bu tutumu benimseyen ebeveynlerin, kararlarında tutarsız oldukları, zamana ya da koşullara göre kararlarının değiştiği, kimi zaman hoşgörülü tepki verdikleri bir duruma kimi zaman da sert ve cezalandırıcı tepki verdikleri görülmektedir. Bu ikilemler, çocuklarını olumsuz etkilemekte, ne tepki alacaklarını bilemeyen çocukların, korkak ve kararsız bireyler olarak büyüdükleri düşünülmektedir.
- ✓ Koruyucu Ebeveyn Tutumu: Bu tutumu benimseyen ebeveynler, çocuklarını koruma işini fazlaca abartmakta ve aşırı bir kontrolcülük sergilemektedirler. Bu şekilde büyütülen çocuklar ise kendi başlarına karar vermede zorluk çekmekte, destek almadan hedeflerine ilerleyememekte ve çözümü hep başkalarından bekleme eğiliminde olmaktadır.
- ✓ Mükemmeliyetçi Ebeveyn Tutumu: Bu tutumla hareket eden ebeveynler, çoğunlukla kendi ulaşamadıkları hedeflere çocuklarının ulaşması beklentisine sahiptirler ve bunun olması için çocukların kapasitesini zorlamakta, hataya tolerans göstermemekte ve mükemmel olmalarını beklemektedirler. Böyle bir baskı ve zorlamayla büyütülen çocuklar, hata

yapmaktan korkusu yaşamakta, kata yaptıklarında kendilerini başarısız saymaktadırlar.

- ✓ Demokratik Ebeveyn Tutumu: Demokratik tutumu benimseyen ebeveynler, çocuklarını öncelikle birey olarak kabul etmekte ve onun fikirlerine, duygularına saygı göstermektedirler. Bu tutumun bir sonucu olarak kendini değerli hisseden çocuk, hayata karşı da daha özgüvenli, girişken, yaratıcı ve başkalarına karşı saygılı bir birey olarak yetişmektedir.
- ✓ İzin Verici Ebeveyn Tutumu: Bu tür ebeveyn yaklaşımında anne baba çocuğu davranışlarında serbest bırakmakta ancak bir kontrolsüzlük de ortaya çıkmaktadır. Çocuğa gereğinden fazla bir özgürlük alanı sağlandığı için denetim yitilmektedir. Bunun sonucunda çocuk bu serbestliği her ortamda aramakta, bulamadığında ise sıkıntı yaşamaktadır.

2.3. Ebeveyn Tutumlarının Çocukların Gelişiminde Önemi ve Rolü

Çocukların sağlıklı bir şekilde büyüüp gelişmesinde aile çok önemli bir rol oynamaktadır. Anne babanın çocukla kurdukları ilişki ve sergiledikleri tutumlar özellikle önemli olup, çocuğun, sosyal, bilişsel ve fiziksel gelişiminde büyük oranda belirleyici etkileri olmaktadır (Karababa, 2019: 110). Her bakımdan sağlıklı bireyler, mutlu, huzurlu yani psikolojik ortamın uygun olduğu ailelerde yetişmektedir. Çoğu düşünöre göre de ebeveyn tutumları, anne babanın sahip oldukları temel değerlere göre şekillenmekte ve çocuklarının gelişimine yansımaktadır (Sümer, vd., 2010: 43). Bireyin ailesi ile olan iletişiminin, doyum elde etme ve çatışma yaşama şeklinde başlıca iki boyutu olduğu düşünülmektedir (Eryılmaz ve Mommadov, 2016: 201).

Çocuk için ebeveynleri, özellikle sosyalleşmeye başladıkları yaşlardan itibaren başvurulacak en önemli kaynaktır. Başka değişkenlerin etkinliği de söz konusu olmakla birlikte, ebeveyn tutumları kimlik ve kişiliğin şekillenmesinde ve bireyin değerler sisteminin oluşmasında en belirleyici unsur olarak kabul edilmektedir. Demir ve Şendil (2008, 16) son yıllarda çocuk aile ilişkilerinin, geleneksel olan ebeveynlerden çocuğa, yani tek yönlü şekliyle değil çift yönlü ve karşılıklı bir ilişki olarak kurulduğunu belirtmektedir.

Özellikle ergenlik döneminde bireyler daha sorgulayıcı ve meraklı olmakta, çevrelerindeki kişi ve olaylar üzerinden kendi ahlaki, insani değer yargılarını inşa etmeye çalışmakta, bunu yaparken de isyankar olabilmektedirler. Bu durum ebeveynleri çoğunlukla paniğe sevk etmekte ve tartışmalara, çatışmalara neden olabilmektedir. Ancak, sorgulayarak ve deneyimleyerek hayattaki rollerini ve temel toplumsal değerleri öğrenmeye çalıştıkları için karmaşık ve zor bir dönemden geçtiklerinin bilinciyle hareket etmek gerekmektedir. Bu süreçte ebeveyn tutumları, gerek bireyin doğrudan kendisiyle gerek anne baba arasında olsun, ebeveyn olmanın ne olduğu hakkında çocuğun algısını ve inancını etkileyecektir (Dinçer, 2006: 42).

Bu noktada, eğer ebeveynler çocuğun kendisini ifade etmesine olanak tanıyarak, soru ve sorunlarıyla ilgilenerek, koruyup kollayarak ve sevgi göstererek ona yaklaşırlarsa çocuk hem sağlıklı bir gelişim süreci izleyecek hem de ergenliği çok daha rahat ve sorunsuz atlatacaktır. Özsaygısı yüksek, kendini ve sınırlarını bilen, sorumluluk sahibi bir birey olabilmek için her çocuğun öncelikli olarak ebeveynlerinin yardım ve desteğine ihtiyacı vardır (Avcı, 2006: 58). Yaşama gözlerimizi açtığımız ilk andan itibaren, ilk çocuklukta, ergenlikte ve yetişkinliğe geçiş yaptığımız zamanların hepsinde, ebeveynlerimiz hem destekçilerimiz hem de rol modellerimizdir. Emiroğlu (2017, 120)'nın da ifade ettiği gibi, toplumla bütünleşirken, toplumun kurallarını, sorumluluklarımızı, temel değerlerimizi ve onların dayanağı olan inançlarımızı ailelerimizden öğrenir, onların öğrettikleri ve onların tutumlarından öğrendiklerimizle yola çıkarız.

Yapılan çalışmalara göre, eğer ebeveynlerle kurulan ilişki yetersiz düzeyde ya da olumsuzsa, özellikle ergenlik döneminde birçok davranışsal problemler ortaya çıkmakta, duygusal olarak tatminsiz olan ergen bireylerin psikolojik iyi oluş düzeyleri de düşük çıkmaktadır. Ebeveynleri ile yeterince zaman geçirmeyen, onlar tarafından anlaşıldığını hissetmeyen ve ihtiyaç duyduklarında onlardan yardım alamayan ergenler, yetişkinlik dönemlerinde de çoğunlukla kendilerini yalnız ve desteksiz hissetmektedirler (Batıgün ve Say, 2015: 50).

Uludağlı ve Sayıl (2013, 57)'in yaptığı çalışmada ceza infaz kurumlarındaki 157 ergenden toplanan veriler değerlendirilmiş ve suça karışan bu kişilerin tutumlarını

büyük oranda anne reddinin ve ergenlerin arkadaşlarının sorunlu davranışlarının yordadığı görülmüştür. Araştırmanın genel sonuçları da suç işlemiş ergenlerin davranışlarında ebeveyn tutumlarının, anne reddinin ve arkadaş seçimlerinin etkili olduğunu göstermiştir.

Bir başka araştırmada ise ebeveynlerinden yeterli düzeyde ilgi, sevgi ve bakım alarak büyüyen, yani sağlıklı bir aile ortamında büyüyen çocukların, ilgisiz, sevgisiz ve baskıcı ebeveynlerle, olumsuz bir aile ortamında büyüyen çocuklara göre psikolojik sağlıklarının daha yüksek ve tutumlarının da daha olumlu olduğu sonucuna varılmıştır (Sümer, vd., 2010: 56).

2.4. Ebeveyn Tutumlarının Değer Oluşumundaki Etkisi

Ergenlik sürecini de içine alan gençlik, toplumların en dinamik ve üzerinde önemle durulan unsurudur. Çünkü gençlik dönemi anlaşılması en zor ve karmaşık olan bir dönem olarak kabul edilmektedir. Ancak, toplumların varlığını, değerlerini ve enerjisini geleceğe taşıyacak olanlar da gençlerdir (Şen, 2011: 90). Bu nedenle, devletlerin gelecek planlarına bakıldığında beklentilerin gençler üzerinde yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. Varlıklarını gelecekte de devam ettirmek amacıyla olan devletler, ergen kesimi ve toplumdaki aile yapısını, toplumsal sorunlar kapsamında ele almakta ve önemsemektedir. Çünkü ergenliğin kritik ve ihmal edilmemesi gereken bir süreç olduğu bilimsel olarak da kabul edilmektedir. Kimlik bunalımının, kim ya da nasıl biri olacağının sancısını bu dönemlerde çeken birey, kendine ait değerleri de bu dönemde öğrenip içselleştirmektedir (Şen, 2011: 90).

Ebeveynler, çocuklarını büyütürken takındıkları tutumlar ve sergiledikleri davranışlarla hem kişiliğin şekillenmesinde hem de değerlerin oluşumunda oldukça etkili bir rol oynamaktadırlar. Çünkü bireyler bu dönemde gözlemleyerek ya da taklit ederek öğrenme yoluna gitmekte, toplumsal rollerini ebeveynlerinin tutumlarına ve değer yargılarına bakarak anlamaya çalışmaktadırlar. Bu, temelde çocuğun doğumdan itibaren doğal olarak sergilediği bir uyum davranışdır. Anne baba bu süreçte çocuğun hem destekçisi hem de rol modeli olmakta, tutumları ve yaklaşımları ile onların

değerler dünyasını olumlu ya da olumsuz olarak şekillendirmektedirler (Akça, 2012: 2).

Ahlaki gelişim ve değerler açısından bakıldığında, ergenlik dönemi bu gelişimin kişilikle eş zamanlı olarak seyrettiği bir dönemdir aynı zamanda. Ayrıca kişilik ile ahlaki değerlerin oluşumu birbiri ile bağlantılı olup, dini ve manevi değerlerle ruhi olgunluk kazanan bireylerin, kişilik gelişiminin de daha sağlıklı ve sağlam olacağı düşünülmektedir. Aileler ergenlik çağındaki çocuklarına ahlaki temel değerleri ve toplumsal kuralları aynı zamanda kendi tutum ve davranışları ile örnek olarak aktardıkları takdirde, bireyin kişiliği daha sağlam ve kolay bir şekilde gelişip şekillenecek, değer sahibi, topluma ve kendine saygılı bir insan olması sağlanacaktır (Koç, 2004: 237). Diçel (2006, 31), birçok deneysel araştırmanın, ebeveynleri ile pozitif ve sıcak ilişkiler kuran, akademik başarı gösteren ve sosyal ilişkilerinde sıkıntı yaşamayan ergenlerin psikolojik sağlıklarının daha iyi olduğunu gösterdiğini belirtmektedir.

Toplumsal değerlerin, kültürün ve davranış modellerinin gelecek kuşaklara aktarımında da ailenin etkinliği tartışılmaz olarak ilk sırada yer almaktadır. Ebeveynler, sahip oldukları değerleri, içinde yaşadıkları kültürü ve toplumla uyum içinde yaşamının kurallarını çocuklara ilk ağızdan öğretene, gösterene ve onların sosyalleşme sürecine yön veren temel unsurlardır. Bunu yaparken hem çocuklarının toplumsal değerlerle olan bağını kurarak onlara aktarım yaparlar hem de çocuklarının kendi değerlerinin farkında bireyler olarak hayata daha güçlü ve sağlam başlamalarını sağlarlar (Sümer, vd., 2010: 43).

Özellikle ergenlik dönemi, ahlaki değerler anlamında bireyin en hassas ve kafasının en karışık olduğu dönemdir. Dolayısıyla ebeveynlerin bu konudaki yaklaşımı bireyin algısı ve kabulü bakımından son derece kritiktir. Başka bir deyişle, teorik bir anlatım ve baskıcı, emredici bir tutumla çocuğun ahlaki değerleri öğrenip kabullenmesini beklemek çok da gerçekçi bir beklenti değildir. Koç (2004, 237)'a göre bunu yapmak yerine çocuğu dinleyerek, tutarsız bir düşüncesi varsa bunu ona göstererek, nedenlere ve nasıllara dair aydınlatıcı açıklamalar yaparak ahlaki değerleri öğrenmesini beklemek çok daha verimli sonuçlar verecektir. Çünkü esas olan

ezberletmek ya da kabul ettirmek değil, öğrenmesini sağlayacak yolları yöntemleri göstererek rehberlik yapabilmektedir.

Çocuklar büyürken anne babalarında gözlemledikleri tutumlar kalıcı izler bırakmakta, benlik algılarında, karakterlerinde ve diğerleriyle olan ilişkilerinde bu tutumlar etkili olmaktadır. Başka bir ifadeyle, bir çocuğun gelecekte mutlu mu mutsuz mu, duyarlı mı duyarsız mı, ya da özgüvenli mi, güvensiz mi olacağı anne baba tutumlarıyla doğrudan ilişkidir. Gelecekte kendi ilişkilerinde ve ailelerinde de anne babalarından görüp öğrendikleri tutumları yansıtacakları düşünüldüğünde, toplumun geleceğinin sağlıklı temellere oturtulmasında ebeveyn tutumlarının son derece önemli olduğu görülmektedir (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016: 570).

Kişinin kendine olan saygısında, kendiyle ilgili pozitif algısında, ailesinin ve çevresinin ona sağladığı sağlıklı koşulların rolü vardır. Çünkü insanlar büyürken, davranışları ile ona örnek olacak, kendileriyle özdeşlik kurabilecekleri model arayışı içinde olurlar ve çoğunlukla bu modeller ebeveynler ile yakın çevredeki insanlardır. Ergenlikte erkekler babalarını, kızlar ise annelerini model almakta ve kendilerini onlarla özdeşleştirmektedirler. Dolayısıyla onların tutumları üzerinden değer yargılarını benimseyecek ve kendileriyle özdeşleştireceklerdir. Avcı (2006, 44)'ya göre ergen bireyler, bu süreçte bir taraftan ortak değerleri öğrenerek içinde yaşadıkları toplumla bütünleşip kabul edilmeye çalışmakta, bir taraftan da kendini başkalarından farklı bir yere koyarak varlığının toplumsal kabul görmesi için çaba harcamaktadır.

Aile kültürü ve ailenin etrafında toplandığı ortak değerler, ancak farklı kuşakların sıcak ve samimi ilişkileri ile aile bağlarının gücü ile varlığını devam ettirmektedir. Bunun bilincinde olan pek çok batılı ülkede, aile kurumunun ve toplumsal değerlerin dejenerasyonunu telafi etmek amacıyla medya araçlarından yararlanılmakta, geniş aile yapısını özendiren, bireyselliğe karşı birlikteliğin gücüne ve aileye vurgu yapan yayınlar teşvik edilmektedir (Canatan, 2008: 68).

Çocuklar, temel değerleri aile kurumu içinde ilk öğrenmeye başladıklarında, kavramlar, tarzlar, tutumlar ve semboller kendi doğallığı içinde öğrenilmektedir. Zaman içinde de kişi, tüm bunları içselleştirerek kendi kişiliğini inşa etmektedir.

Değerlerin sonraki nesillere aktarılması en doğal şekliyle bu yoldan olmaktadır. Diğer yandan, ebeveynlerin yaklaşımları bu değerlere katılmasında çocuğun motivasyonunu önemli ölçüde artırabilir. Bunun temel nedeni, Emiroğlu (2017, 120)'na göre, çocukların ebeveynleriyle birlikte öğrenmeyi daha kolay bulmaları ve bu yüzden onların değerlerini paylaşmaya meyilli olmalarıdır.

Konu ile ilgili bir araştırmada, 15 yaşından küçük ergenlerin ebeveynleriyle en çok, TV izleme, bilgisayar başında zaman geçirme ve ders çalışma konusunda çatışma yaşadıkları sonucuna varılmıştır. 15 yaşından büyük ergenlerde ise bunlara ek olarak dışarı çıkma konusunda ebeveynlerle çatışma yaşandığı görülmüştür. Cinsiyet değişkeni açısından bakıldığında, kızların giyim kuşam ve ev işlerine katılım konusunda erkeklerden daha fazla ailevi çatışma yaşadığı, erkeklerin ise dışarı çıkma ile eve geç dönme konusunda kızlardan daha fazla çatışma yaşadığı görülmüştür. Ayrıca araştırmaya göre, TV izleme ya da ders çalışma konusunda çekirdek aile ile geleneksel ailede yaşanan tartışmaların oranı daha fazladır (Şen, 2011: 94).

Ebeveyn tutumlarıyla ilgili bir araştırmada, lise ikinci sınıf öğrencisi olan 299 ergenden toplanan veriler değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlar, ebeveyn tutumlarının ergen bireylerin benlik saygısını anlamlı düzeyde yordadığını göstermiştir. Demokratik ebeveyn tutumu, ergen bireylerin özsaygısını olumlu yönde etkilerken, otoriter ve ilgisiz ebeveyn tutumları, bireyin özsaygısını olumsuz yönde etkilemektedir. Olumlu ebeveyn yaklaşımlarının, ergen bireylerin kendilerine yönelik olumlu duygularını artırdığı görülmüştür (Haktanır ve Baran, 1999: 134).

Bir başka araştırmada, ebeveynlerin toplumsal değerlerle ilgili yönelimlerinin çocuklarını da etkilediği, onların değerler sisteminin oluşmasında kaynaklık ettiği sonucuna varılmıştır. Araştırmaya göre, yüksek düzeyde özerklik desteği sağlayan ebeveynlerin çocukları sosyal tercihlerini çoğunlukla pozitif tutumlardan yana yapmaktadırlar. Araştırmanın genel sonuçları da genç bireyler arasındaki benlik algısı farklılıklarının, ebeveynlerin özerklik desteği ile genç bireylerin değer yönelimlerinin ilişkisine bağlı ortaya çıktığını göstermektedir (Yaban, 2017: 157-161).

2.5. Z Kuşağının Değer Yönelimiyle İlgili Çalışmaların Bulguları

Yapılan bir araştırmada, 6. sınıfa devam eden 21 öğrenciden toplanan veriler değerlendirilmiştir. 11' kız, 10'u erkek olan öğrencilerin “duyarlılık” değeri puanları, ön görüşme ve son görüşme yapılarak kıyaslanmış elde edilen sonuçlara göre, ön görüşme ve son görüşme sonrası farklılık ortaya çıktığını, değerler eğitimiye yönelik etkinliklerin farkındalığı ve duyarlılığı anlamlı düzeyde artırdığını göstermiştir (Keskin ve Öğretici, 2013: 144).

Z kuşağından 274 kişinin katılımıyla yürütülen bir araştırmada, katılımcıların çalışma değerlerinin neler olduğu incelenmiş, anket uygulaması ile toplanan veriler değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlar; Z kuşağına mensup olan ve çalışan kadın katılımcıların, statü, özgecil çalışma değerleri ve meslektaşlarına yönelik çalışma değerleri puanlarının Z kuşağı erkek katılımcılara göre daha yüksek olduğu yani bu değerleri daha çok önemsedikleri görülmüştür. Araştırmada ayrıca, Z kuşağına mensup çalışanların çoğunluğunun, gelişime açık bireyler olduğu, motivasyonu önemsedikleri, işyerlerinde güçlü konumda, statüde olmak istedikleri kariyer hedeflerinin çoğunlukla yüksek olduğu ve boş zamanlarını sanal ortamlarda geçirmeyi tercih ettikleri görülmüştür (Kavak, 2020: 100-106).

Bir başka araştırmada ilköğretim düzeyinde ve birbirine denk iki sınıf deney ve kontrol grubu olarak ayrılmış, deney grubu olarak belirlenen sınıfa ders kazanımlarına ilave olarak *“bütünleştirilmiş bilimsellik odaklı karakter eğitimi programı”* verilmiştir. Kontrol grubu olarak belirlenen sınıf, yalnızca rutin ders programına devam etmiş, 12 derslik bu uygulamanın ardından sonuçlar karşılaştırılıp analiz edilmiştir. Elde edilen sonuç; karakter eğitimi uygulamasının, öğrencilerin bilimsel başarı düzeyini pozitif yönde ve anlamlı düzeyde etkilediği olmuştur (Katılmış, vd., 2010: 50).

8. Sınıfa devam eden 360 öğrencinin ve 44 öğretmenin katıldığı bir başka araştırmada ise; cinsiyet değişkeninin, öğrencilerin bilimsel değerlere, geleneksel değerlere ve iş, çalışma yaşamı değerlerine ulaşmalarında etkisinin olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmaya göre, kız öğrencilerin, gerek demokratik gerekse de temel

değerlere ulaşım puanları erkek öğrencilere oranla daha yüksektir. Öğrencilerin sosyo-ekonomik seviyeleri, değerlere ulaşmalarını etkilememektedir. Araştırmada öğrenci değerleri hakkında öğretmenlerin görüşlerine de başvurulmuş, öğretmenlerin değer düzeylerine verdikleri puanların öğrencilere kıyasla daha düşük olduğu görülmüştür. Öğretmen katılımcılar, değer öğretiminde merkezde öğretmenlerin yer aldığını ve çoğunlukla sözel iletişimin kullanıldığını ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretmenler, çocuklara okulda öğretilen değerlerin sosyal çevrede ve aile ortamında yeterince pekiştirilmediği, ebeveynlerin bu konuda kendileri ile yeterince işbirliği yapmadığını okul ile ailede öğretilen değerlerin kimi zaman çatıştığını ifade etmiştir (Akbaş, 2004: 6).

Veli görüşlerine başvurularak yürütülen bir araştırmada, yedinci sınıfa devam eden öğrencilerin velileri katılımcı olmuş, değerlerin kazanımı ile ilgili görüşlerini bildirmişlerdir. Bu görüşler ışığında ulaşılan sonuç; yedinci sınıfların öğretim programında yer alan değerler eğitiminin öğrencilere, barış, farklılıklara saygı, dürüstlük, bilimsellik, vatanseverlik ve adil olma değerlerini kazandırdığı, öğrencilerin bu değerlere uygun tutumlar geliştirdiği yönünde olmuştur (Beldağ, vd., 2017: 325-326).

III. BÖLÜM

3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Türü ve Modeli

Araştırma anket ve ölçeklerle toplanan verilerin betimleyici/tanımlayıcı istatistiklerle çözümlenerek analiz edilmesi yoluyla hazırlanan bir araştırma olduğu için tanımlayıcı/betimsel nitelikte ve nicel araştırma modelinde tasarlanmıştır. Bunun yanında hem anne babaların hem katılımcı gençlerin çeşitli özellikleri ile ilgili bilgilerin taranması yoluna da gidildiği için bu araştırma tarama tipindeki betimleyici nicel bir araştırma olarak kabul edilebilir.

3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmalarda evren kavramı, incelenen değişkenin geçerli olduğu ögelerin tamamını ifade ederken örneklem kavramı ise evreni geçerli ve güvenilir bir şekilde temsil edebilecek sayıdaki örnekler topluluğunu ifade etmektedir (Toy ve Tosunoğlu, 2007: 6).

Bazı evrenlerin ögeleri homojendir ve tek bir örneğin incelenmesi evrendeki bütün ögeler için anlamlı sonuçlar çıkarmaya yeterlidir. Fakat evrendeki ögeler arası farklar arttıkça incelenmesi gereken örnek sayısı artmaktadır. Örneklem adı verilen temsil kümesi çeşitli yöntemlerle oluşturulabilmektedir. Sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan basit yansız seçimde (randomize) bütün örneklerin örnekleme dahil olma olasılığı aynıdır (Lorcu, 2015: 19; Can, 2018: 24-25; Sönmez ve Alacapınar, 2018: 171-172).

Bir örneklem kümesinin ilgili evreni anlamlı bir şekilde temsil edebilmesinin koşulları vardır. Örneklerden % 5'inin hatalı sonuç vermesi kabul edilebilir bir durum olarak görüldüğünde olasılıklı yöntemlerle oluşturulan örneklemelerde % 95 güven aralığında, büyüklüğü 10 bine kadar olan evrenleri 370 ögenin istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde temsil ettiği kabul edilmektedir. Bu anlamda yapılan istatistiksel hesaplamalara göre evrendeki sayı büyüdükçe örnekleme de aynı oranda büyümeye gerek yoktur ve belirli bir evren büyüklüğünden sonra örneklem büyüklüğü sabit kalsa

da elde edilen sonuçların geçerliliği değişmemektedir. Yapılan hesaplamalara göre 1 milyon ve üzeri bütün evrenler için 384 ögeden oluşan örneklem % 95 güvenirlikle istatistiksel olarak anlamlı sonuç vermektedir (Lorcu, 2015: 20-22; Can, 2018: 26-27; Sönmez ve Alacapınar, 2018: 171-172).

Evren ve örnekleme dair verilen bu bilgiler ışığında Ankara İli'nde eğitim öğretimine devam etmekte olan lise öğrencilerinin tamamı için genellenebilir anlamlı sonuçlara ulaşabilmek için 384 öğrenciden oluşan bir örneklem yeterlidir. Araştırmacı tarafından hazırlanan veri toplama aracı 545 öğrenciye uygulanmıştır. Eksik ya da yanlış dolduran 17 kişi veri setinden çıkarılmıştır. Bu tez çalışması için yapılan örnekleme yeter sayının oldukça üzerinde olacak şekilde toplamda 528 (333 kız öğrenci, 195 erkek öğrenci) lise öğrencisine ulaşılmış ve veriler Koronavirüs (covid-19) pandemi sürecinde çevrimiçi formlarla toplanmıştır.

3.3. Araştırmanın Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu, Ebeveyn Tutum Ölçeği ve Değer Yönelimleri Ölçeği kullanılmıştır.

Ana Baba Tutum Ölçeği (Ebeveyn Tutum Ölçeği), Kuzgun ve Eldeleklioğlu tarafından 2012 yılında geliştirilmiş bir ölçektir. Ölçek 5'li likert tipindeki 40 sorudan ve 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekte ebeveyn tutumları demokratik tutum, koruyucu istekçi tutum ve otoriter tutum olarak boyutlandırılmaktadır. Ölçeğin geçerlik ve güvenirliği ile ilgili hesaplamalar geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu ortaya koymaktadır (Aktaş, 2011, 42; Kılıç, 2019, 40-41).

Ölçekte yer alan maddelerin cevap seçenekleri “Hiç uygun değil (1), Pek uygun değil (2), Biraz uygun (3), Uygun (4), Çok uygun (5)” şeklinde yapılandırılmıştır (Aktaş, 2011, 42). Maddelerin alt boyutlara göre dağılımı aşağıdaki şekildedir (Kılıç, 2019, 41);

- ✓ Demokratik tutumu ölçen maddeler: 1, 2, 6, 7, 13, 14, 15, 20, 21, 22, 29, 30, 36, 37, 39 2.

- ✓ Koruyucu-istekçi tutumu ölçen maddeler: 4, 9, 10, 11, 17, 18, 19, 24, 25, 26, 27, 28, 32, 33, 34 3.
- ✓ Otoriter tutumu ölçen maddeler: 3, 5, 8, 12, 16, 23, 31, 35, 38, 40.

Schwartz'ın geliştirdiği Değer Yönelimleri Ölçeği, 7'li likert tipindeki 57 ifadeden oluşmaktadır. Bu ölçeğin 7'li faktör ayrışımının kullanıldığı bilinmektedir. Ölçekte faktör ayrışımını ifade eden değer yönelimleri 7 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar bireysel ve özgeci yönelim, bireycilik yönelimi, dindarlık ve manevi yönelim, akılcı yönelim, toplumsal yönelim, iyilik hali yönelimi ve uyarıcılık yönelimi şeklinde adlandırılmıştır. Ölçek bu çalışmada faktör ayrışimleri da göz önünde bulundurularak 7 boyutla kullanılmıştır. Maddelerin alt boyutlara dağılımı aşağıdaki gibidir;

- ✓ Bireysel ve özgeci yönelimi ölçen maddeler: 33-34-48-36-32-43-28-45-1-42-51-2-7-49-39.
- ✓ Bireycilik yönelimini ölçen maddeler: 55-6-18-4-46-52-47-53-19-16-54-112-17-11-44.
- ✓ Dindarlık ve manevi yönelimi ölçen maddeler: 31-29-21-15-37-30.
- ✓ Akılcı yönelimi ölçen maddeler: 8-3-9-10.
- ✓ Toplumsal yönelimi ölçen maddeler: 13-14-41-26-57-22-5.
- ✓ İyilik hali yönelimini ölçen maddeler: 23-24-25-35-27.
- ✓ Uyarıcılık yönelimini ölçen maddeler: 40-50-56-20-38.

Ölçeğin farklı araştırmalarda farklı sayıda alt boyutlarının olduğu görülmektedir. Birçok araştırmada ölçeğin 10 boyutlu olarak ele alındığı görülmektedir (Küçük, 2016, Kıran ve Gül, 2016), bazı araştırmalarda ise bu 10 değere ek olarak ana değer tiplerinin oluşturulduğu görülmektedir (Kıran ve Gül, 2016). Ölçeğin uluslararası alanda ve Türkiye'de çok sayıda araştırmada kullanıldığı, geçerli güvenilir bir ölçek olduğu görülmektedir (Dinçoğlu, 2019, 50-54). Yukarıda da belirtildiği gibi ölçek bu çalışmada 7 boyutlu bir yapıyla kullanılmıştır. Bu boyutlar bireysel ve özgeci yönelim, bireycilik yönelimi, dindarlık ve manevi yönelim, akılcı yönelim, toplumsal yönelim, iyilik hali ve uyarıcılık yönelimi şeklindedir.

3.4. Ölçeklerin Geçerlik ve Güvenirlikleri

Araştırmada kullanılan ölçeklerin yapı geçerliği, temel bileşenler faktör analizi yapılarak incelenmiştir.

Değer yönelimleri ölçeğine yapılan temel bileşenler faktör analizi için örneklemin uygunluğunu belirlemek amacıyla elde edilen KMO katsayısı .935 olarak hesaplanmıştır ve BartlettT-testi de anlamlı bulunmuştur. Buna göre veriler temel bileşenler faktör analizi için uygundur. Değer yönelimleri ölçeğine ait temel bileşenler faktör analizi sonucunda elde edilen ortak yükler tablosu Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Değer yönelimleri ölçeği maddelerine ait ortak yükler ve betimsel istatistikler

No	Madde	Başlangıç değeri	Öz değerler	Ort.	ss.
1.	Ailenin güvenliği	1,000	,700	6,67	,901
2.	Ait olma hissi	1,000	,747	6,22	1,352
3.	Akıllı olmak	1,000	,714	6,35	1,112
4.	Alçak gönüllü olmak	1,000	,744	6,18	1,405
5.	Bağımsız olmak	1,000	,676	5,68	1,712
6.	Hoşgörülü olmak	1,000	,657	6,55	,915
7.	Barış içinde bir dünya	1,000	,664	6,53	1,130
8.	Başarılı olmak	1,000	,802	6,35	1,147
9.	Bilgelik	1,000	,743	6,06	1,313
10.	Bir şeyler başarma hissi	1,000	,672	6,35	1,151
11.	Cesur olmak	1,000	,596	6,35	1,191
12.	Çevreci olmak	1,000	,561	6,20	1,279
13.	Değişik bir yaşam (devamlı değişiklik aramak)	1,000	,607	4,88	2,004
14.	Dış görünümü koruyabilmek (imaj)	1,000	,533	5,60	1,707
15.	Dindarlık	1,000	,563	5,50	1,855
16.	Doğayla birlik(Doğa ile uyum içinde olmak)	1,000	,550	6,19	1,292
17.	Dürüst olmak	1,000	,567	6,59	,874

18.	Ebeveyn ve yaşlılara saygı göstermek	1,000	,617	6,66	,869
19.	Eşitlik	1,000	,577	6,61	,910
20.	Etkili olmak(insanlar ve olaylar üzerinde)	1,000	,586	6,03	1,246
21.	Gelenek ve göreneklere saygı	1,000	,683	6,18	1,366
22.	Geniş görüşlü olmak	1,000	,642	6,38	1,113
23.	Gerçek dostluk	1,000	,689	6,59	1,114
24.	Güzelliklerle dolu bir dünya	1,000	,728	6,33	1,372
25.	Heyecan verici bir yaşam	1,000	,668	6,06	1,419
26.	Hırslı olmak	1,000	,639	5,75	1,670
27.	İlmli olmak (hiçbir zaman aşırıya kaçmamak)	1,000	,612	5,96	1,376
28.	İç huzur	1,000	,653	6,39	1,297
29.	İtaatkârlık	1,000	,653	5,03	1,907
30.	İyiliklerin ödenmesi	1,000	,601	5,85	1,511
31.	Kabullenme(İnsanın kaderine razı olması)	1,000	,598	5,18	1,969
32.	Kendi yönünü belirleyebilmek	1,000	,730	6,36	1,167
33.	Kendine saygı	1,000	,736	6,56	1,028
34.	Kendini kontrol	1,000	,722	6,29	1,389
35.	Kibarlık	1,000	,679	6,33	1,228
36.	Kontrol gücü(kişinin yaşamını kendisinin kontrol etmesi)	1,000	,739	6,21	1,378
37.	Manevi yaşam(maddeyi ilgilendirmeyen sadece mana ile ilgili yaşam)	1,000	,533	5,62	1,616
38.	Araştırmacı olmak(etrafta olup biteni merak edip araştırmak)	1,000	,643	5,90	1,454
39.	Neşeli olmak	1,000	,681	6,21	1,321
40.	Olgun sevgi(her yönden kişiyi tatmin eden bir ilişki)	1,000	,692	6,09	1,459
41.	Otorite(yönetme ve emir verme yetkisi)	1,000	,633	5,11	1,848
42.	Özgürlük	1,000	,655	6,32	1,385
43.	Refah içinde bir hayat	1,000	,719	6,22	1,302
44.	Sadık olmak	1,000	,610	6,38	1,184
45.	Sağlıklı olmak	1,000	,655	6,71	,871
46.	Sevecen olmak	1,000	,740	6,32	1,312

47.	Sorumluluk sahibi olmak	1,000	,690	6,51	1,075
48.	Sosyal adalet	1,000	,744	6,51	1,111
49.	Sosyal düzen(toplumun istikrarlı bir yapısının olması)	1,000	,665	6,30	1,232
50.	Sosyal güç(başkalarını kontrol etme, hâkimiyet kurma)	1,000	,616	5,24	1,931
51.	Sosyal itibar(toplumda saygı ve itibar görme)	1,000	,533	6,15	1,355
52.	Temizlik	1,000	,586	6,59	,912
53.	Ulusal güvenlik	1,000	,724	6,46	1,153
54.	Yaratıcılık	1,000	,631	6,23	1,281
55.	Yardımseverlik	1,000	,667	6,63	,885
56.	Hayatın anlamı	1,000	,635	6,16	1,579
57.	Zenginlik	1,000	,618	4,77	1,988

Tablo 1 incelendiğinde değer yönelimleri ölçeğinin maddelerine ait ortak yükleri .50 ve .80 değer aralığında görülmektedir. Ayrıca değer yönelimleri ölçeğine ait madde istatistikleri verilmiştir. Buna göre maddelerin ortalamalarının .40 ve .70 aralığında olduğu, en düşük ortalama ile Zenginlik (ort. 4.77, ss. 1,988) ve en yüksek ortalama ile Ailenin güvenliği (ort.6,67, ss. ,901) değer ifadelerinde olduğu görülmektedir. Maddelerin standart sapmalarının ise .80 ve 2.0 değer aralığında olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Değer yönelimleri ölçeği faktör yükleri tablosu

Bileşenler							
	1	2	3	4	5	6	7
33.Kendine saygı	,734						
34.Kendini kontrol	,725						
48.Sosyal adalet	,691						
36.Kontrol gücü	,685						
32.Kendi yönünü belirleyebilmek	,668						
43Refah içinde bir hayat	,663						
28.İç huzur	,659						
45.Sağlıklı olmak	,650						
1.Ailenin güvenliği	,633						
42.Özgürlük	,615						
51.Sosyal itibar	,518						
2.Ait olma hissi	,518						
49.Sosyal düzen	,506						
7.Barış içinde bir dünya	,434						
39.Neşeli olmak	,411						
55.Yardımseverlik		,704					
6. Hoşgörülü olmak		,579					
18.Ebeveyn ve yaşlılara saygı göstermek		,552					
4. Alçak gönüllü olmak		,547					
46.Sevecen olmak		,536					
52.Temizlik		,535					
47.Sorumluluk sahibi olmak		,534					
53.Ulusal güvenlik		,509					
19.Eşitlik		,497					
16.Doğayla birlik		,469					
54.Yaratıcılık		,462					
12.Çevreci olmak		,453					
17.Dürüst olmak		,431					
11.Cesur olmak		,425					
44.Sadık olmak		,420					
31.Kabullenme			,714				
29.İtaatkarlık			,713				
21.Gelenek ve göreneklere saygı			,611				
15.Dindarlık			,569				
37.Manevi yaşam			,472				
30.İyiliklerin ödenmesi			,447				
8.Başarılı olmak				,733			
3.Akıllı olmak				,703			
9.Bilgelik				,651			
10.Bir şeyler başarma hissi				,585			
13.Değişik bir yaşam					,671		
14.Dış görünümü koruyabilmek					,535		
41.Otorite					,518		
26.Hırslı olmak					,512		
57.Zenginlik					,388		
22.Geniş görüşlü olmak					,386		
5.Bağımsız olmak					,378		
24.Güzelliklerle dolu bir dünya						,603	
23.Gerçek dostluk						,581	

25.Heyecan verici bir yaşam	,521
35.Kibarlık	,487
27.İlimli olmak	,405
40.Olgun sevgi	,720
50.Sosyal güç	,476
56.Hayatın anlamı	,466
20.Etkili olmak	,375
38.Araştırmacı olmak	,374

Tablo 2 incelendiğinde değer yönelimleri ölçeğine ait faktörler ve yükleri görülmektedir. Buna göre ölçeğin birinci boyutu olan bireysel ve özgeci yönelimde yer alan maddeler 33-34-48-36-32-43-28-45-1-42-51-2-49-7-39'uncu maddeler olup kendine saygı, kendini kontrol, sosyal adalet, kontrol gücü, kendi yönünü belirleyebilmek, refah içinde bir hayat, iç huzur, sağlıklı olmak, ailenin güvenliği, özgürlük, sosyal itibar, ait olma hissi, sosyal düzen, barış içinde bir dünya, neşeli olmak değer ifadelerinde ayrılmıştır. Normal değer kategorilerinde özgeci yönelim ve bireyci yönelim olarak ayrışabilecek ifadelerin bu örnekleme birlikte algılandığı görülmüştür. Bu sebeple söz konusu faktör grubunu bireysel ve özgeci yönelim olarak adlandırmak uygun bulunmuştur. Ölçeğin ikinci boyutu olan bireycilik yöneliminde yer alan maddeler 55-6-18-4-46-52-47-53-19-16-54-112-17-11-44' üncü maddeler olup yardımseverlik, hoşgörülü olmak, ebeveyn ve yaşlılara saygı göstermek, alçak gönüllü olmak, sevecen olmak, temizlik, sorumluluk sahibi olmak, ulusal güvenlik, eşitlik, doğayla birlik, yaratıcılık, çevreci olmak, dürüst olmak, cesur olmak, sadık olmak değer ifadelerinde ayrıştığı görülmüştür. Ölçeğin üçüncü boyutu olan dindarlık ve manevi yönelimde yer alan maddeler 31-29-21-15-37-30'dur. Bu değer yönelimi kabullenme, itaatkârlık, gelenek ve göreneklere saygı, dindarlık, manevi yaşam, iyiliklerin ödenmesi değer ifadelerinde ayrılmıştır. Ölçeğin dördüncü boyutu olan akılcı yönelimde yer alan maddeler 8-3-9-10'uncu maddeler olup başarılı olmak, akıllı olmak, bilgelik, bir şeyler başarma hissi değer ifadelerinde ayrıştığı görülmektedir. Ölçeğin beşinci boyutu olan toplumsal yönelimde yer alan maddeler 13-14-41-26-57-22-5 olarak hesaplanmıştır. Bu faktör grubu değişik bir yaşam, dış görünümü koruyabilmek, otorite, hırslı olmak, zenginlik, geniş görüşlü olmak, bağımsız olmak değer ifadelerinde ayrılmıştır. Ölçeğin altıncı boyutu olan iyilik hali yöneliminde yer alan maddeler 23-24-25-35-27 olarak bulunmuştur. Güzelliklerle dolu bir dünya, gerçek dostluk, heyecan verici bir yaşam, kibarlık, ılımlı olmak değer ifadelerinde

ayrışmıştır. Ölçeğin yedinci boyutu olan uyarıcılık yöneliminde yer alan maddeler ise 40-50-56-20-38'inci maddelerdir ve olgun sevgi, sosyal güç, hayatın anlamı, etkili olmak, araştırmacı olmak değer ifadelerinde ayrıışmıştır.

Tablo 3. Toplam Açıklanan Varyans Yüzdesi ve Boyutlar

	Faktör yükleri		
	Toplam	% Varyans	Kümülatif %
1	8,074	14,164	14,164
2	6,353	11,145	25,309
3	3,797	6,662	31,971
4	3,545	6,219	38,190
5	3,531	6,196	44,385
6	3,110	5,457	49,842
7	2,986	5,239	55,081

Tablo 3 incelendiğinde, temel bileşenler faktör analizi sonucunda belirlenen boyutlardan birincisi, ölçeğe ait toplam varyansın %14'ünü, ikincisi %11'ini, üçüncüsü %6'sını, dördüncüsü %6'sını, beşincisi %6'sını, altıncısı %5'ini ve yedincisi %5'ini açıklamaktadır.

Ebeveyn tutumları ölçeğine yapılan temel bileşenler faktör analizi için örneklemin uygunluğunu belirlemek amacıyla elde edilen KMO katsayısı .932 olarak hesaplanmıştır ve BartlettT-testi de anlamlı bulunmuştur. Buna göre veriler temel bileşenler faktör analizi için uygundur. Ebeveyn tutumları ölçeğine ait temel bileşenler faktör analizi sonucunda elde edilen ortak yükleri Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Ebeveyn tutumları ölçeği ortak yükler tablosu

No	Madde	Başlangıç değeri	Öz değerler	Ort.	ss.
1.	Annem/babam bana her zaman güven duygusu vermiş ve beni sevdiğini hissettirmiştir.	1,000	,595	4,43	,936
2.	Çok yönlü gelişme için beni olanakları ölçüsünde desteklemişlerdir.	1,000	,467	4,36	,978
3.	Annem /babam her yaptığım işin olumlu yanlarını değil kusurlarını görmüş ve beni eleştirmiştir.	1,000	,394	2,91	1,497
4.	Annem /babam her zaman başıma kötü bir şey gelecekmiş gibi beni koruyup kollamıştır.	1,000	,478	4,20	1,090
5.	Annem/babamla aramızdaki ilişki ona içimi açmaya cesaret edemeyeceğim kadar resmidir.	1,000	,401	2,71	1,497
6.	Annem /babam arkadaşlarımı eve çağırılmama izin verir, geldiklerinde ona iyi davranırdı.	1,000	,371	4,52	,952
7.	Annem /babam elinden geldiği kadar, her konuda benim fikrimi almaya özen gösterir.	1,000	,644	4,01	1,141
8.	Annem /babam çevremizdeki çocuklarla beni karşılaştırır onların benden iyi olduklarını söylerdi.	1,000	,499	3,03	1,560
9.	Annem /babam bana hükmetmeye çalışır	1,000	,512	2,70	1,472
10.	Annem/babam bugün bile alışverişe çıkacağım zaman kandırılacağımı düşünerek benimle gelmek ister.	1,000	,460	2,33	1,554
11.	Annem/babam benden her zaman gücümün üstünde başarı beklemiştir.	1,000	,503	3,16	1,527
12.	Annem /babam fiziksel ve duygusal olarak kendisine yakın olmak istediğim zaman soğuk ve itici davranırdı.	1,000	,658	2,04	1,410
13.	Sorunlarımı annem/babam ile rahatlıkla konuşabilirim.	1,000	,628	3,67	1,416
14.	Annem/babam, neden bazı şeyleri yapmam ya da yapmamam gerektiğini bana açıklar.	1,000	,481	4,32	1,051
15.	Annem/babam ile birlikte olduğumuz zamanlar ilişkimiz çok arkadaşcadır.	1,000	,514	3,81	1,267
16.	Annem/babam kendi istediği mesleği seçmem konusunda beni zorlamıştır.	1,000	,536	1,95	1,384
17.	Annem/babam sevmediğim yemekleri bana yarayacağı düşüncesi ile zorla yedirirdi.	1,000	,390	2,51	1,553
18.	Annem /babam sınavlarda hep üstün başarı göstermemi istemiştir.	1,000	,409	3,82	1,325
19.	Annem /babam kendimi yönetebileceğim yaşlarda bile gittiği her yere beni de götürür, benim evde yalnız kalmamdan kaygılanırdı.	1,000	,452	2,75	1,585
20.	Annem/babam evde bir konu tartışılırken görüşlerimi söylemem için beni teşvik eder.	1,000	,544	3,37	1,419
21.	Annem/babam küçük yaşımdan itibaren ders çalışma ve okuma alışkanlığı kazanmam konusunda bana yardımcı olmuştur.	1,000	,469	4,10	1,197
22.	Annem/babam küçüklüğümde bana yeterince vakit ayırır; parka, sinemaya götürmeyi ihmal etmezdi.	1,000	,527	3,48	1,387
23.	Annem/babam benim gibi evladı olduğu için kendini bahtsız hissettiğini sanıyorum.	1,000	,577	2,08	1,424
24.	Annem/babam okulda başarılı olmam konusunda beni zorlar, düşük not aldığımda beni cezalandırırdı.	1,000	,537	1,95	1,307
25.	Annem/babam beni kendi emellerine ulaştırmak için bir araç olarak kullanırdı.	1,000	,673	1,72	1,293

26.	Annem/babam beni daima yapabileceğimden fazlasını yapmaya zorlar.	1,000	,546	2,33	1,491
27.	Annem/babam paramı nerelere harcadığımı ayrıntılı bir biçimde denetler.	1,000	,351	2,74	1,502
28.	Annem/babam her zaman her işte kusursuz olmam gerektiği inancındadır.	1,000	,549	2,95	1,481
29.	Annem /babama yaklaşmak istediğimde bana sıcak bir şekilde karşılık verir.	1,000	,509	4,12	1,145
30.	Annem/babam bana önemli ve değerli bir kişi olduğum inancını aşılamıştır	1,000	,603	4,03	1,243
31.	Annem /babam cinsellik konusunda karşılaştığım sorunları kendisine anlatmak istediğimde hep ilgisiz kalmıştır.	1,000	,368	2,23	1,380
32.	Annem/babam benim iyiliğimi istediğini, benim için neyin iyi olduğunu ancak kendisinin bileceğini söyler	1,000	,460	3,14	1,464
33.	Annem/babam her zaman nerede olduğumu ve ne yaptığımı merak eder.	1,000	,398	4,01	1,157
34.	Annem/babam iyi bir iş yaptığımda beni övmekten çok daha iyisini yapmaz.	1,000	,409	3,24	1,457
35.	Annem/babam cinsel konularda çok tutucu olduğu için onun yanında bu konulara ilgi gösteremem.	1,000	,172	3,08	1,477
36.	Annem/babam aile ile ilgili kararlar alınırken benimde fikrimi öğrenmek ister.	1,000	,640	3,76	1,334
37.	Annem /babam beni olduğum gibi kabul etmiştir.	1,000	,485	4,13	1,210
38.	Annem başkalarına benden daha çok önem verir ve onlara daha nazik davranır.	1,000	,563	2,16	1,443
39.	Annem/babam günlük olaylar hakkında anlattıklarımı ilgi ile dinler ve bana açıklayıcı cevaplar verir.	1,000	,612	3,94	1,281
40.	Annem/babam benimle genellikle sert bir tonda ve emrederek konuşur.	1,000	,666	2,09	1,424

Tablo 4 incelendiğinde ebeveyn tutumları ölçeği maddelerine ait ortak yükler görülmektedir. Buna göre maddelere ait yüklerin .2 ve .7 değerleri aralığında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ebeveyn tutumları ölçeği maddelerine ait ortalama ve standart sapma değerleri görülmektedir. Buna göre maddelerin ortalama değerlerinin 2.0-4.4 değer aralığında, en düşük ‘Annem/babam beni kendi emellerine ulaştırmak için bir araç olarak kullanırdı’ (ort.1,72, ss 1,293) ile en yüksek ‘Annem /babam arkadaşlarımı eve çağdırmama izin verir, geldiklerinde ona iyi davranırdı’ ifadelerinde olduğu bulunmuştur. Ayrıca maddelerin standart sapma değerlerinin ise 0.9 ve 1.5 değer aralığında değiştiği sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 5. Ebeveyn tutumları ölçeği faktör yükleri tablosu

	Bileşenler		
	1	2	3
7. Annem /babam elinden geldiği kadar, her konuda benim fikrimi almaya özen gösterir.	,792		
36. Annem/babam aile ile ilgili kararlar alınırken benimde fikrimi öğrenmek ister.	,784		
13. Sorunlarımı annem/babam ile rahatlıkla konuşabilirim.	,781		
39. Annem/babam günlük olaylar hakkında anlattıklarımı ilgi ile dinler ve bana açıklayıcı cevaplar verir.	,768		
30. Annem/babam bana önemli ve değerli bir kişi olduğum inancını aşılamıştır	,744		
1. Annem/babam bana her zaman güven duygusu vermiş ve beni sevdiğini hissettirmiştir.	,735		
20. Annem/babam evde bir konu tartışılırken görüşlerimi söylemem için beni teşvik eder.	,732		
22. Annem/babam küçüklüğümde bana yeterince vakit ayırır; parka, sinemaya götürmeyi ihmal etmezdi.	,716		
15. Annem/babam ile birlikte olduğumuz zamanlar ilişkimiz çok arkadaşçadır.	,715		
21. Annem/babam küçük yaşımdan itibaren ders çalışma ve okuma alışkanlığı kazanmam konusunda bana yardımcı olmuştur.	,674		
14. Annem/babam, neden bazı şeyleri yapmam ya da yapmamam gerektiğini bana açıklar.	,669		
37. Annem /babam beni olduğum gibi kabul etmiştir.	,664		
29. Annem /babama yaklaşmak istediğimde bana sıcak bir şekilde karşılık verir.	,658		
2. Çok yönlü gelişme için beni olanakları ölçüsünde desteklemişlerdir.	,649		
6. Annem /babam arkadaşlarımı eve çağırma izni verir, geldiklerinde ona iyi davranırdı.	,587		
25. Annem/babam beni kendi emellerine ulaştırmak için bir araç olarak kullanırdı.		,819	
12. Annem /babam fiziksel ve duygusal olarak kendisine yakın olmak istediğim zaman soğuk ve itici davranırdı.		,780	
40. Annem/babam benimle genellikle sert bir tonda ve emrederek konuşur.		,759	
24. Annem/babam okulda başarılı olmam konusunda beni zorlar, düşük not aldığım da beni cezalandırırdı.		,723	
38. Annem başkalarına benden daha çok önem verir ve onlara daha nazik davranır.		,707	
16. Annem/babam kendi istediği mesleği seçmem konusunda beni zorlamıştır.		,707	
23. Annem/babam benim gibi evladı olduğu için kendini bahtsız hissettiğini sanıyorum.		,705	
26. Annem/babam beni daima yapabileceğimden fazlasını yapmaya zorlar.		,659	
31. Annem /babam cinsellik konusunda karşılaştığım sorunları kendisine anlatmak istediğimde hep ilgisiz kalmıştır.		,587	
3. Annem /babam her yaptığım işin olumlu yanlarını değil kusurlarını görmüş ve beni eleştirmiştir		,556	
17. Annem/babam sevmediğim yemekleri bana yarayacağı düşüncesi ile zorla yedirirdi.		,554	
10. Annem/babam bugün bile alışverişe çıkacağım zaman kandırılacağımı düşünerek benimle gelmek ister.		,519	
5. Annem/babamla aramızdaki ilişki ona içimi açmaya cesaret edemeyeceğim kadar resmidir.		,513	
8. Annem /babam çevremizdeki çocuklarla beni karşılaştırır onların benden iyi olduklarını söylerdi.		,507	
9. Annem /babam bana hükmetmeye çalışır		,493	
27. Annem/babam paramı nerelere harcadığımı ayrıntılı bir biçimde denetler.		,451	
35. Annem/babam cinsel konularda çok tutucu olduğu için onun yanında bu konulara ilgi gösteremem.			,430
4. Annem /babam her zaman başıma kötü bir şey gelecekmiş gibi beni koruyup kollamıştır			,630
33. Annem/babam her zaman nerede olduğumu ve ne yaptığımı merak eder.			,630
18. Annem /babam sınavlarda hep üstün başarı göstermemi istemiştir.			,580
28. Annem/babam her zaman her işte kusursuz olmam gerektiği inancıdadır.			,560
19. Annem /babam kendimi yönetebileceğim yaşlarda bile gittiği her yere beni de götürür, benim evde yalnız kalmamdan kaygılanırdı.			,546

32. Annem/babam benim iyiliğimi istediğini, benim için neyin iyi olduğunu ancak kendisinin bileceğini söyler	,546
11. Annem/babam benden her zaman gücümün üstünde başarı beklemiştir.	,525
34. Annem/babam iyi bir iş yaptığımda beni övmekten çok daha iyisini yapmaz.	,519

Tablo 5 incelendiğinde ebeveyn tutumları ölçeğinin birinci boyutu olan Demokratik Tutuma ait maddeler 7-36-13-39-30-1-20-22-15-21-14-37-29-2-6 olarak bulunmuştur. Ölçeğin ikinci boyutu olan Koruyucu-İstekçi Tutuma ait maddeler ise 25-12-40-24-38-16-23-26-31-3-17-10-5-8-27 ve son olarak ölçeğin üçüncü boyutu olan Otoriter Tutuma ait maddeler ise 35-4-33-18-28-19-32-11-34 olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 6. Toplam Açıklanan Varyans Yüzdesi ve Boyutlar

Toplam açıklanan varyans			
	Toplam	% Varyans	Kümülatif %
1	8,243	20,607	20,607
2	7,940	19,849	40,457
3	3,870	9,676	50,133

Tablo 6 incelendiğinde ebeveyn tutumları ölçeğinin birinci boyutu toplam varyansın %20'sini, ikinci boyut ise toplam varyansın %19'unu, üçüncü boyut ise toplam varyansın %9'unu açıklamaktadır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan ölçeklerin mevcut örneklemde güvenilir bir şekilde veri toplamaya uygun olup olmadığını tespit etmek için alpha cronbach hesaplamasına dayalı olarak güvenilirlik analizi yapılmıştır. Her iki ölçeğin de oldukça güvenilir ölçekler olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 7. Değer Yönelimleri Ölçeği Güvenirlik Analizi

Cronbach's Alpha Based on		
Cronbach's Alpha	Standardized Items	N of Items
,955	,961	57

Elde edilen bulgulara göre cronbach alpha değeri ölçeğin mükemmel bir ölçme aracı olduğu anlamına gelen 0,90-1,00 aralığında olup ergenlerin değer yönelimlerini

tespit etmek için kullanılan ölçeğin mükemmel denebilecek düzeyde güvenilir olduğunu göstermektedir.

Tablo 8. Ebeveyn Tutum Ölçeği Güvenirlik Analizi

Cronbach's Alpha Based on		
Cronbach's Alpha	Standardized Items	N of Items
,877	,870	40

Ebeveyn Tutum Ölçeği için yapılan güvenilirlik analizi bulgularına göre alpha cronbach değeri, ölçeğin çok iyi seviyede bir ölçme aracı olduğuna işaret eden 0,80 üzerinde çıkmıştır. Bulgular ölçekle toplanan verilerin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir.

3.5. Araştırmada Uygulanan İstatiksel Analizler

Araştırma kapsamında ilk olarak bağımsız gruplar için T-testi yapılmıştır. Bağımsız örneklem için T-testi, iki bağımsız örneklem ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için kullanılan bir yöntemdir. Varsayımları;

- Bağımlı değişkene ilişkin ölçümler aralık ya da oran ölçeğindedir.
- Bağımlı değişkene ait ölçümler her iki grupta da normal dağılım gösterir.
- Ortalama puanları karşılaştırılacak örneklem bağımsızdır (Büyüköztürk, 2009).

Araştırmada toplanan veriler üzerine yapılan diğer bir analiz ise One-way ANOVA'dır. Araştırmalarda ikiden daha fazla sayıda grubun ortalaması karşılaştırılmak istendiğinde, ANOVA kullanılır. Tek yönlü varyans analizi (one way ANOVA), farklı birkaç düzeyi bulunan bir bağımsız değişken ve sürekli bir bağımlı değişken ile gerçekleştirilir (Pallant, 2005).

Araştırmada yapılan başka bir analiz ise korelasyon analizidir. Korelasyon, iki değişken arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılmasında kullanılır. İki değişken arasındaki doğrusal ilişkinin bir ölçüsü olarak en çok kullanılan korelasyon katsayısı Pearson

Momentler arpımı korelasyon katsayısıdır. (-1) ve (+1) değerleri korelasyon katsayısının alabileceği en küçük ve en bk değerlerdir (Baykul ve Gzeller, 2016).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

Bu bölümde, araştırmaya ait verilerin analiz edilmesiyle elde edilen bulgulara ve yorumlarına yer verilmiştir. İlk olarak araştırmaya katılan öğrencilerin demografik bilgilerine ait dağılımlar Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik değişkenlere göre dağılımı

Değişken	Düzy	N	%
Cinsiyet	Kız	333	62,8
	Erkek	195	36,8
Anne eğitim durumu	İlkokul	237	44,7
	Ortaokul	100	18,9
	Lise	116	21,9
	Üniversite	39	7,4
	Lisansüstü	10	1,9
	Diğer		
	Okumamış	19	3,6
Baba eğitim durumu	İlkokul	174	32,8
	Ortaokul	131	24,7
	Lise	131	24,7
	Üniversite	68	12,8
	Lisansüstü	18	3,4
	Diğer		
	Okumamış	2	,4
Annenin çalışma durumu	Çalışıyor	101	19,1
	Çalışmıyor	425	80,2
Babanın çalışma durumu	Çalışıyor	413	77,9
	Çalışmıyor	112	21,1
Anne – baba medeni durumları	Birlikte	478	90,2
	Boşanmış	34	6,4
	Baba yaşamıyor	12	2,3
	Anne yaşamıyor	4	,8
Anne mesleği	Doktor	1	0.2
	Mühendis	1	0.2
	Hemşire	7	1.5
	Serbest	62	14.7
	Öğretmen	15	3.6
	Kamu personeli	24	5.8
	Diğer	298	72.1
Baba mesleği	Doktor	2	0.6
	Mühendis	2	0.6
	Serbest	147	46.0
	Öğretmen	6	1.71

	Kamu personeli	49	15,3
	Asker	4	1,2
	Mimar		
	Diğer	109	34,16
Branşınız	Sayısal	112	21,1
	Sözel	139	26,2
	Eşit ağırlık	221	41,7
Hayatınızı en uzun nerede geçirdiniz?	Büyükşehir	121	22,8
	Şehir	105	19,8
	İlçe	119	22,5
	Kasaba	54	10,2
	Köy	129	24,3
Evde internet var mı?	Var	379	71,5
	Yok	131	24,7

Tablo 9 incelendiğinde öğrencilerin %63'ü (333) kız ve %37'si (195) erkektir. Ayrıca öğrencilerin anne eğitim durumları incelendiğinde %45'i (237) ilkököl mezunu, %20'si (100) ortaokul mezunu %22'si (116) lise mezunu, %7'si (39) üniversite mezunu ve %2'si (10) lisansüstü mezunudur. Bununla birlikte öğrencilerin baba eğitim durumu incelendiğinde ise %33'ü (174) ilkököl mezunu, %25'i (131) ortaokul mezunu, %25'i (131) lise mezunu, %13'ü (68) üniversite mezunu ve %3'ü (18) lisansüstü mezunudur. Annelerin çalışma durumu incelendiğinde öğrencilerin annelerinin %19'u (101) bir işte çalıştığı ve %80'i (425) bir işte çalışmadığı bulunmuştur. Babaların çalışma durumu incelendiğinde ise öğrencilerin babalarının %80'i (413) bir işte çalıştığı ve %20'sinin (112) ise çalışmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Anne ve baba medeni durumlarında ise öğrencilerin %90'ının (478) anne ve babasının birlikte olduğu, %6'sının (34) ise ayrı olduğu, %2'sinin (12) babanın hayatta olmadığı bulunmuştur. Annelerin ve babaların mesleği incelendiğinde, önemli ölçüdeki bir kısmın serbest çalıştığı görülmektedir. Bununla birlikte öğrencilerin %20'sinin (112) sayısal branşında, %26'sının (139) sözel branşında ve %42'sinin (221) eşit ağırlık branşında olduğu görülmektedir. Öğrencilerin hayatlarını en uzun geçirdikleri yer incelendiğinde ise %23'ü (121) büyükşehirde, %20'si (105) şehirde, %23'ü (119) ilçede, %10'u (54) kasabada, %24'ü (129) köyde geçirdikleri cevabını vermiştir. Evde internetin varlığı incelendiğinde %71,5'i (379) internetin olduğunu , %24,7'si (131) internetin olmadığını belirtmiştir.

4.1. T-test: Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?

Birinci alt problemde değer yönelimleri ölçeğine ait alt boyutlar ve cinsiyet değişkeninden elde edilen veriler kullanılmıştır. Lise öğrencilerinin değer yönelimlerinin cinsiyete göre farklılığını belirlemek için T-testi yapılmış ve sonuçları Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Lise öğrencilerinin değer yönelimlerinin cinsiyete göre T-testi sonuçları

Değer yönelimleri alt ölçekleri	Cinsiyet	Frekans	Ort.	Standart sapma	T	P
Bireysel ve özgeci yönelim	Kız	320	6,61	,65	1,37	,17
	Erkek	189	6,52	,82		
Bireycilik yönelimi	Kız	316	6,41	,96	1,41	,15
	Erkek	186	6,29	,95		
Dindarlık ve manevi yönelim	Kız	321	5,53	1,13	-1,45	,14
	Erkek	190	5,68	1,21		
Akılcı yönelim	Kız	320	6,33	,86	1,08	,28
	Erkek	189	6,24	1,06		
Toplumsal yönelim	Kız	318	6,20	,90	,17	,86
	Erkek	185	6,18	,95		
İyilik hali	Kız	319	6,44	,87	1,51	,13
	Erkek	186	6,31	,99		
Uyarıcılık yönelimi	Kız	320	5,57	1,14	-,24	,81
	Erkek	189	5,59	1,24		

Tablo 10 incelendiğinde, değer yönelimleri ölçeğine ait tüm alt boyutlarda cinsiyete göre farklılık bulunamamıştır. Çalışma kapsamında yapılan bağımsız gruplar için T-testi sonucuna göre lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanlarının kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı olarak değişmediği görülmüştür. Fakat ortalama puanlar değerlendirildiğinde en düşük 1 en yüksek 7 puan aralığında kız öğrencilerin daha çok bireysel ve özgeci yönelim ve 6,44 ortalama puanıyla iyilik hali değer ifadelerine yöneldiği görülmektedir. Erkek öğrenciler için de benzer bir durum söz konusu olurken bireysel ve özgeci yönelim, bireyci yönelim, akılcı yönelim, toplumsal yönelim, iyilik hali boyutlarında kız öğrenciler, dindarlık ve manevi yönelim ile uyarıcılık yöneliminde erkek öğrencilerin ortalama puanları daha yüksektir. Ancak puan sırasındaki farkın oldukça düşük olduğunu belirtmemiz gerekir.

4.2. T-test: Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumlarına ait puanları cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?

İkinci alt problemde ebeveyn tutumları ölçeğine ait alt boyutlar ve cinsiyet değişkeninden elde edilen veriler kullanılmıştır. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumlarının cinsiyete göre farklılığını belirlemek için T-testi yapılmış ve sonuçları Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumlarının cinsiyete göre T-testi sonuçları

Ebeveyn tutumları alt ölçekleri	Cinsiyet	Frekans	Ort.	Standart sapma	T	P
Demokratik tutum	Kız	322	3,88	,91	-3,86	,00
	Erkek	184	4,19	,79		
Koruyucu istekçi tutum	Kız	313	2,87	,85	-1,21	,22
	Erkek	179	2,97	,91		
Otoriter tutum	Kız	315	2,40	,94	-,87	,38
	Erkek	180	2,48	1,09		

Tablo 11 incelendiğinde, ebeveyn tutumları ölçeği için yapılan T-testi sonucuna göre demokratik tutum alt boyutunda cinsiyete göre anlamlı farklılık bulunurken ($p<.05$), koruyucu istekçi tutum ve otoriter tutum alt boyutunda ise cinsiyete göre anlamlı olarak değişmediği görülmüştür. Erkek öğrencilerin ebeveynlerinin demokratik tutuma sahip olduklarını söylemek mümkündür. Buna göre ebeveynlerin erkek öğrencilere karşı daha demokratik tutuma sahip olduklarını ya da erkek öğrencilerin böyle algıladığını, bunun sebebinin de toplumumuzdaki toplumsal cinsiyet normları olduğunu söylemek mümkündür. Diğer tutumları ortalama puanlarına göre değerlendirdiğimizde ise diğer iki alt boyutta da erkek öğrencilerin cevaplarının –az farkla- daha yüksek ortalama puana sahip oldukları ifade edilebilir.

4.3. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları anne eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?

Üçüncü alt problemde değer yönelimleri ölçeğine ait alt boyutlar ve anne eğitim durumu değişkeninden elde edilen veriler kullanılmıştır. Lise öğrencilerinin değer yönelimlerinin anne eğitim durumuna göre farklılığını tespit etmek için ANOVA testi yapılmış ve sonuçları Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanlarının anne eğitim durumuna göre ANOVA testi sonuçları

Değişken	Alt boyutlar	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P
Anne eğitim durumu	Bireysel ve özgeci yönelim	Gruplar arası	2,89	5	,57	1,15	,33
		Gruplar içi	248,87	496	,50		
		Toplam	251,77	501			
	Bireycilik yönelimi	Gruplar arası	2,75	5	,55	,61	,68
		Gruplar içi	438,96	491	,89		
		Toplam	441,71	496			
	Dindarlık ve manevi yönelim	Gruplar arası	33,29	5	6,65	5,18	,00
		Gruplar içi	640,17	498	1,28		
		Toplam	673,47	503			
	Akılcı yönelim	Gruplar arası	1,20	5	,24	,27	,92
		Gruplar içi	435,16	496	,87		
		Toplam	436,36	501			
	Toplumsal yönelim	Gruplar arası	4,16	5	,83	,98	,43
		Gruplar içi	418,29	493	,84		
		Toplam	422,45	498			
	İyilik hali	Gruplar arası	3,41	5	,68	,81	,53
		Gruplar içi	413,34	494	,83		
		Toplam	416,76	499			
	Uyarıcılık yönelimi	Gruplar arası	4,16	5	,83	,59	,70
		Gruplar içi	696,99	496	1,40		
		Toplam	701,15	501			

Tablo 12 incelendiğinde, değer yönelimleri ölçeğine ait uyarıcılık yönelimi, iyilik hali, toplumsal yönelim, akılcı yönelim, bireycilik yönelimi, bireysel ve özgeci

yönelim boyutlarında lise öğrencilerinin anne eğitim durumuna göre anlamlı farklılık görülmemiştir. Bununla birlikte dindarlık ve manevi yönelim alt boyutunda ise lise öğrencilerinin anne eğitim durumuna göre anlamlı olarak değiştiği ($p<.05$) sonucuna ulaşılmıştır.

Anne eğitim durumunun dindarlık ve manevi yönelim alt boyutunda yol açtığı farklılaşmanın hangi eğitim seviyelerinden kaynaklandığını tespit etmek için post hoc testlerden Tukey Testi yapılmıştır.

Tablo 13. Anne eğitim durumu gruplarına göre değer yönelimleri ölçeği Tukey testi sonuçları

Değer yönelimleri ölçeği alt boyutları	Anne eğitim durumu	Anne eğitim durumu	Std. hata	p.
Dindarlık ve Manevi yönelim	İlkokul	Ortaokul	,13794	1,000
		Lise	,12968	,131
		Üniversite	,19866	,003*
		Lisansüstü	,38532	,037**
		Diğer	,27759	1,000
	Ortaokul	İlkokul	,13794	1,000
		Lise	,15674	,295
		Üniversite	,21730	,009*
		Lisansüstü	,39525	,044*
		Diğer	,29122	1,000
	Lise	İlkokul	,12968	,131
		Ortaokul	,15674	,295
		Üniversite	,21215	,375
		Lisansüstü	,39244	,294
		Diğer	,28739	,825
	Üniversite	İlkokul	,19866	,003
		Ortaokul	,21730	,009
		Lise	,21215	,375
		Lisansüstü	,42031	,927
		Diğer	,32442	,173
	Lisansüstü	İlkokul	,38532	,037*
		Ortaokul	,39525	,044*

	Lise	,39244	,294
	Üniversite	,42031	,927
	Diğer	,46287	,117
Diğer	İlkokul	,27759	1,000
	Ortaokul	,29122	1,000
	Lise	,28739	,825
	Üniversite	,32442	,173
	Lisansüstü	,46287	,117

Tablo 13 incelendiğinde anne eğitim durumu değişkeni ile değer yönelimleri ölçeğinin dindarlık ve manevi yönelim alt boyutu arasında anlamlı fark bulunmuştur. Farkın hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak için yapılan Tukey Testi sonuçlarına göre; Anne eğitim düzeyi ilkokul olanların dindarlık ve manevi yönelim alt boyutu puanları ile anne eğitim düzeyi üniversite ve lisansüstü olanların manevi yönelim alt boyutu puanları arasında anlamlı düzeyde fark vardır ($p < .05$). Anne eğitim düzeyi ortaokul olanların dindarlık ve manevi yönelim alt boyutu puanları ile anne eğitim düzeyi üniversite ve lisansüstü olanların manevi yönelim alt boyutu puanları arasında anlamlı düzeyde fark vardır ($p < .05$). Anne eğitim düzeyi ile ilgili diğer grupların puanları arasında anlamlı bir fark görülmemektedir ($p \geq 0,05$).

4.4. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumlarına ait puanları anne eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?

Dördüncü alt problemde ebeveyn tutumları ölçeğine ait alt boyutlar ve anne eğitim durumu değişkeninden elde edilen veriler kullanılmıştır. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumlarının anne eğitim durumuna göre farklılığını tespit etmek için ANOVA testi yapılmış ve sonuçları Tablo 14’te verilmiştir.

Tablo 14. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları puanlarının anne eğitim durumuna göre ANOVA testi sonuçları

Değişken	Alt boyutlar	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P
Anne eğitim durumu	Demokratik tutum	Gruplar arası	5,12	5	1,02	1,32	,25
		Gruplar içi	383,32	496	,77		
		Toplam	388,44	501			
	Koruyucu istekçi tutum	Gruplar arası	12,38	5	2,47	3,30	,00
		Gruplar içi	361,15	482	,74		
		Toplam	373,53	487			
	Otoriter tutum	Gruplar arası	9,30	5	1,86	1,87	,09
		Gruplar içi	482,33	485	,99		
		Toplam	491,63	490			

Tablo 14 incelendiğinde, lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ölçeğine ait koruyucu istekçi tutum alt boyutu puanları anne eğitim durumuna göre anlamlı olarak ($p<.05$) değişmektedir. Öte yandan demokratik tutum ve otoriter tutum alt ölçeklerinde anne eğitim durumuna göre anlamlı olarak farklılık bulunmamıştır.

Farkın hangi eğitim seviyesi gruplarından kaynaklandığını tespit etmek için post hoc testlerden Tukey Testi yapılmıştır.

Tablo 15. Anne eğitim durumu gruplarına göre ebeveyn tutumları ölçeği Tukey testi sonuçları

Ebeveyn tutumları ölçeği alt boyutları	Anne eğitim durumu	Anne eğitim durumu	Std. hata	p.
Koruyucu istekçi tutum	İlkokul	Ortaokul	,10726	1,000
		Lise	,10116	,940
		Üniversite	,15191	,060
		Lisansüstü	,29430	,046*
		Diğer	,21780	,990
	Ortaokul	İlkokul	,10726	1,000
		Lise	,12255	,989
		Üniversite	,16692	,145
		Lisansüstü	,30232	,066
		Diğer	,22852	,986
	Lise	İlkokul	,10116	,940
		Ortaokul	,12255	,989
		Üniversite	,16307	,327
		Lisansüstü	,30021	,119
		Diğer	,22572	,916
	Üniversite	İlkokul	,15191	,060
		Ortaokul	,16692	,145
		Lise	,16307	,327
		Lisansüstü	,32089	,767
		Diğer	,25257	,236
	Lisansüstü	İlkokul	,29430	,046*
		Ortaokul	,30232	,066
		Lise	,30021	,119
		Üniversite	,32089	,767
		Diğer	,35683	,066
	Diğer	İlkokul	,21780	,990
		Ortaokul	,22852	,986
		Lise	,22572	,916
		Üniversite	,25257	,236
		Lisansüstü	,35683	,066

Tablo 15 incelendiğinde öğrencilerin ebeveyn tutum ölçeğine ait koruyucu istekçi tutum alt boyutunda anne eğitim durumu değişkeninin alt boyutları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p \leq 0,05$). Buna göre anne eğitim durumu lisansüstü olan ebeveynlerin koruyucu istekçi tutumları ile anne eğitim durumu ilköğretim olan ebeveynlerin koruyucu istekçi tutumu arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Diğer eğitim seviyesi grupları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir ($p \geq 0,05$).

4.5. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları baba eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?

Beşinci alt problemde değer yönelimleri ölçeğine ait alt boyutlar ve baba eğitim durumu değişkeninden elde edilen veriler kullanılmıştır. Lise öğrencilerinin değer yönelimlerinin baba eğitim durumuna göre farklılığını tespit etmek için ANOVA testi yapılmış ve sonuçları Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanlarının baba eğitim durumuna göre ANOVA testi sonuçları

Değişken	Alt boyutlar	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P
Baba eğitim durumu	Bireysel ve özgeci yönelim	Gruplar arası	5,14	5	1,02	2,02	,07
		Gruplar içi	253,98	499	,50		
		Toplam	259,13	504			
	Bireycilik yönelimi	Gruplar arası	8,54	5	1,70	1,90	,09
		Gruplar içi	442,05	492	,89		
		Toplam	450,60	497			
	Dindarlık ve manevi yönelim	Gruplar arası	33,75	5	6,75	5,19	,00
		Gruplar içi	651,61	501	1,30		
		Toplam	685,37	506			
	Akılcı yönelim	Gruplar arası	1,74	5	,34	,39	,85
		Gruplar içi	439,47	499	,88		
		Toplam	441,22	504			
	Toplumsal yönelim	Gruplar arası	6,06	5	1,21	1,43	,20
		Gruplar içi	416,33	493	,84		
		Toplam	422,40	498			

İyilik hali	Gruplar arası	7,76	5	1,55	1,86	,09
	Gruplar içi	411,95	495	,83		
	Toplam	419,72	500			
Uyarıcılık yönelimi	Gruplar arası	4,62	5	,92	,66	,64
	Gruplar içi	689,97	499	1,38		
	Toplam	694,59	504			

Tablo 16 incelendiğinde, değer yönelimleri ölçeğine ait uyarıcılık yönelimi, iyilik hali, toplumsal yönelim, akılcı yönelim, bireycilik yönelimi, bireysel ve özgeci yönelim boyutlarında lise öğrencilerinin baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Dindarlık ve manevi yönelim alt boyutunda ise lise öğrencilerinin baba eğitim durumuna göre anlamlı olarak değiştiği ($p<.05$) görülmüştür.

Farkın hangi eğitim seviyesi alt gruplarından kaynaklandığını bulmak için post hoc testlerden Tukey Testi yapılmıştır.

Tablo 17. Baba eğitim durumu gruplarına göre değer yönelimleri ölçeği Tukey testi sonuçları

Değer Yönelimleri	Baba eğitim durumu	Baba eğitim durumu	Std. hata	p.
Ölçeği alt boyutları				
Dindarlık ve Manevi yönelim	İlkokul	Ortaokul	,13363	1,000
		Lise	,13454	,811
		Üniversite	,16554	,000
		Lisansüstü	,29018	1,000
		Diğer	,81118	,990
	Ortaokul	İlkokul	,13363	1,000
		Lise	,14341	,926
		Üniversite	,17282	,000
		Lisansüstü	,29440	1,000
		Diğer	,81270	,993
	Lise	İlkokul	,13454	,811
		Ortaokul	,14341	,926
		Üniversite	,17353	,004*
		Lisansüstü	,29481	,999
		Diğer	,81285	,999
	Üniversite	İlkokul	,16554	,000
		Ortaokul	,17282	,000
		Lise	,17353	,004*
		Lisansüstü	,31018	,160
		Diğer	,81855	,999
	Lisansüstü	İlkokul	,29018	1,000
		Ortaokul	,29440	1,000
		Lise	,29481	,999
		Üniversite	,31018	,160
		Diğer	,85254	,995
	Diğer	İlkokul	,81118	,990
		Ortaokul	,81270	,993
		Lise	,81285	,999
		Üniversite	,81855	,999
		Lisansüstü	,85254	,995

Tablo 17 incelendiğinde değer yönelimleri ölçeğine ait dindarlık ve manevi yönelim alt boyutunda baba eğitim seviyesinin anlamlı farklılığa yol açtığı

görülmektedir. Farkın kaynağını bulmak için yapılan Tukey Testi sonuçlarına göre; Baba eğitim seviyesi üniversite olanların dindarlık ve manevi yönelim alt boyutu puanları ile baba eğitim seviyesi ilkokul, ortaokul ve lise olanların dindarlık ve manevi yönelim alt boyutu puanları arasında anlamlı düzeyde fark vardır ($p \leq 0,05$). Diğer eğitim seviyesi alt gruplarında anlamlı bir farklılık yoktur ($p \geq 0,05$).

4.6. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumlarına ait puanları baba eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?

Altıncı alt problemde ebeveyn tutumları ölçeğine ait alt boyutlar ve baba eğitim durumu değişkeninden elde edilen veriler kullanılmıştır. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları baba eğitim durumuna göre farklılığını tespit etmek için ANOVA testi yapılmış ve sonuçları Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları puanlarının baba eğitim durumuna göre ANOVA testi sonuçları

Değişken	Alt boyutlar	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P
Baba eğitim durumu	Demokratik tutum	Gruplar arası	7,50	5	1,50	1,97	,08
		Gruplar içi	377,69	497	,76		
		Toplam	385,19	502			
	Koruyucu istekçi tutum	Gruplar arası	5,17	5	1,03	1,36	,23
		Gruplar içi	366,83	483	,75		
		Toplam	372,01	488			
	Otoriter tutum	Gruplar arası	1,86	5	,37	,37	,86
		Gruplar içi	489,52	486	1,00		
		Toplam	491,38	491			

Tablo 18 incelendiğinde, çalışma kapsamında yapılan ANOVA testi sonucunda lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları puanlarının tüm alt boyutlarda baba eğitim durumuna göre farklılık göstermediği görülmüştür.

4.7. T-test: Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları anne çalışma durumuna göre farklılık göstermekte midir?

Yedinci alt problemde değer yönelimleri ölçeğine ait alt boyutlar ve anne çalışma durumu değişkeninden elde edilen veriler kullanılmıştır. Lise öğrencilerinin değer yönelimlerinin anne çalışma durumu değişkenine göre farklılığını belirlemek için T-testi yapılmış ve sonuçları Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19. Lise öğrencilerinin değer yönelimlerinin anne çalışma durumuna göre T-testi sonuçları

Değer yönelimleri alt ölçekleri	Anne çalışma durumu	Frekans	Ort.	Standart sapma	T	P
Bireysel ve özgeci yönelim	Çalışıyor	99	6,59	,66	,17	,85
	Çalışmıyor	409	6,58	,71		
Bireycilik yönelimi	Çalışıyor	98	6,48	,69	1,19	,23
	Çalışmıyor	403	6,35	,99		
Dindarlık ve manevi yönelim	Çalışıyor	99	5,38	1,21	-1,95	,05
	Çalışmıyor	411	5,64	1,14		
Akılcı yönelim	Çalışıyor	99	6,42	,75	1,38	,16
	Çalışmıyor	409	6,27	,97		
Toplumsal yönelim	Çalışıyor	98	6,22	,79	,33	,74
	Çalışmıyor	404	6,19	,94		
İyilik hali	Çalışıyor	98	6,36	,82	-,42	,67
	Çalışmıyor	406	6,40	,93		
Uyarıcılık yönelimi	Çalışıyor	99	5,71	,96	1,14	,25
	Çalışmıyor	409	5,55	1,22		

Tablo 19 incelendiğinde, lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları anne çalışma durumuna göre farklılık göstermemektedir. Değer yönelimleri ölçeğinde yer alan tüm alt boyutlarda lise öğrencilerinin anne çalışma durumu anlamlı olarak değişmediği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak ortalama puanlar değerlendirildiğinde annesi çalışan öğrencilerin özgeci, bireyci, akılcı, toplumsal ve uyarıcılık alt boyutlarında ortalama cevap puanları daha yüksektir. Annesi çalışmayan öğrencilerin ise dindarlık ve manevi yönelim ile iyilik hali yönelimi alt boyutlarında az farkla da olsa daha yüksek ortalama puanlara sahip olduğu görülmüştür.

4.8. T-test: Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları, anne çalışma durumuna göre farklılık göstermekte midir?

Sekizinci alt problemde öğrencilerinin ebeveyn tutumlarının anne çalışma durumu değişkenine göre farklılığını belirlemek için T-testi yapılmış ve sonuçları Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumlarının anne çalışma durumuna göre T-testi sonuçları

Ebeveyn tutumları alt ölçekleri	Anne çalışma durumu	Frekans	Ort.	Standart sapma	T	P
Demokratik tutum	Çalışıyor	98	4,01	,90	,17	,86
	Çalışmıyor	407	3,99	,88		
Koruyucu istekçi tutum	Çalışıyor	95	2,73	,81	-2,18	,02
	Çalışmıyor	396	2,95	,88		
Otoriter tutum	Çalışıyor	96	2,22	,84	-2,32	,02
	Çalışmıyor	398	2,48	1,03		

Tablo 20 incelendiğinde, lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ölçeğinde yer alan koruyucu istekçi tutum ve otoriter tutum alt ölçeği puanları anne çalışma durumuna göre anlamlı olarak ($p < .05$) değişmektedir. Bununla birlikte lise öğrencilerinin demokratik tutum alt ölçeği puanları anne çalışma durumuna göre anlamlı olarak değişmediği görülmüştür. Annesi çalışmayan öğrencilerin ebeveyn tutumlarını daha fazla koruyucu ve otoriter algıladıkları ifade edilebilir.

4.9. T-test: Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları baba çalışma durumuna göre farklılık göstermekte midir?

Dokuzuncu alt problemde değer yönelimleri ölçeğine ait alt boyutlar ve baba çalışma durumu değişkeninden elde edilen veriler kullanılmıştır. Lise öğrencilerinin değer yönelimlerinin baba çalışma durumu değişkenine göre farklılığını belirlemek için T-testi yapılmış ve sonuçları Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21. Lise öğrencilerinin değer yönelimlerinin baba çalışma durumuna göre T-testi sonuçları

Değer yönelimleri alt ölçekleri	Baba çalışma durumu	Frekans	Ort.	Standart sapma	T	P
Bireysel ve özgeci yönelim	Çalışıyor	397	6,55	,69	-2,45	,01
	Çalışmıyor	109	6,73	,54		
Bireycilik yönelimi	Çalışıyor	391	6,40	,88	1,12	,26
	Çalışmıyor	108	6,29	1,07		
Dindarlık ve manevi yönelim	Çalışıyor	399	5,57	1,17	-,86	,38
	Çalışmıyor	109	5,67	1,05		
Akılcı yönelim	Çalışıyor	397	6,30	,92	-,50	,61
	Çalışmıyor	109	6,35	,88		
Toplumsal yönelim	Çalışıyor	392	6,23	,83	1,58	,11
	Çalışmıyor	108	6,08	1,08		
İyilik hali	Çalışıyor	394	6,43	,87	1,41	,15
	Çalışmıyor	108	6,29	,95		
Uyarıcılık yönelimi	Çalışıyor	397	5,58	1,17	-,40	,68
	Çalışmıyor	109	5,63	1,15		

Tablo 21 incelendiğinde, lise öğrencilerinin değer yönelimleri ölçeğine ait bireysel ve özgeci yönelim alt ölçeği puanları baba çalışma durumuna göre anlamlı farklılık ($p<.05$) göstermektedir. Bununla birlikte değer yönelimleri ölçeğinde yer alan bireycilik yönelimi, dindarlık ve manevi yönelim, akılcı yönelim, toplumsal yönelim, iyilik hali ve uyarıcılık yönelimi alt boyutları baba çalışma durumuna göre anlamlı olarak değişmediği görülmüştür. Babası çalışmayan öğrencilerin bireysel ve özgeci yönelimde olduğu ifade edilebilir.

4.10. T-test: Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları, baba çalışma durumuna göre farklılık göstermekte midir?

Onuncu alt problemde öğrencilerinin ebeveyn tutumlarının baba çalışma durumu değişkenine göre farklılığını belirlemek için T-testi yapılmış ve sonuçları Tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 22. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumlarının baba çalışma durumuna göre T-testi sonuçları

Ebeveyn tutumları alt ölçekleri	Baba çalışma durumu	Frekans	Ort.	Standart sapma	T	P
Demokratik tutum	Çalışıyor	395	3,99	,89	-,09	,92
	Çalışmıyor	109	4,00	,86		
Koruyucu istekçi tutum	Çalışıyor	387	2,86	,83	-2,07	,03
	Çalışmıyor	103	3,06	,97		
Otoriter tutum	Çalışıyor	387	2,39	,95	-1,78	,07
	Çalışmıyor	106	2,59	1,15		

Tablo 22 incelendiğinde, lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ölçeğinde yer alan koruyucu istekçi tutum alt boyutu puanları baba çalışma durumuna göre anlamlı olarak değişirken ($p<.05$), demokratik tutum ve otoriter tutum alt ölçeği puanları lise öğrencilerinin baba çalışma durumuna göre anlamlı olarak farklılık göstermemektedir. Babası çalışmayan öğrencilerin ebeveynlerinin daha koruyucu ve istekçi olduğunu hissettikleri söylenebilir.

4.11. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları anne-baba medeni durumuna göre farklılık göstermekte midir?

On birinci alt problemde değer yönelimleri ölçeğine ait alt boyutlar ile anne-baba medeni durumu değişkeninden elde edilen veriler kullanılmıştır. Lise öğrencilerinin değer yönelimlerinin anne-baba medeni durumuna göre farklılığını tespit etmek için ANOVA testi yapılmış ve sonuçları Tablo 23'te verilmiştir.

Tablo 23. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanlarının anne-baba medeni durumuna göre ANOVA testi sonuçları

Değişken	Alt boyutlar	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P
Anne-baba medeni durumu	Bireysel ve özgeci yönelim	Gruplar arası	2,09	3	,69	1,36	,25
		Gruplar içi	258,11	505	,51		
		Toplam	260,21	508			
	Bireycilik yönelimi	Gruplar arası	2,48	3	,82	,90	,43
		Gruplar içi	457,31	499	,91		
		Toplam	459,80	502			
	Dindarlık ve manevi yönelim	Gruplar arası	,89	3	,29	,21	,88
		Gruplar içi	689,07	507	1,35		
		Toplam	689,96	510			
	Akılcı yönelim	Gruplar arası	1,83	3	,61	,69	,55
		Gruplar içi	448,33	505	,88		
		Toplam	450,17	508			
	Toplumsal yönelim	Gruplar arası	2,25	3	,75	,88	,45
		Gruplar içi	425,07	500	,85		
		Toplam	427,32	503			
	İyilik hali	Gruplar arası	1,20	3	,40	,47	,70
		Gruplar içi	426,12	502	,84		
		Toplam	427,33	505			
	Uyarıcılık yönelimi	Gruplar arası	5,11	3	1,70	1,22	,30
		Gruplar içi	702,50	505	1,39		
		Toplam	707,62	508			

Tablo 23 incelendiğinde, lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları tüm alt boyutlarda anne-baba medeni durumuna göre anlamlı olarak farklılık göstermemektedir. Başka bir deyişle anne baba medeni durumuna göre lise öğrencilerinin değer yönelimleri anlamlı olarak değişmemektedir.

4.12. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumlarına ait puanları anne-baba medeni durumuna göre farklılık göstermekte midir?

On ikinci alt problemde lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları anne-baba medeni durumuna göre farklılığını tespit etmek için ANOVA testi yapılmış ve sonuçları Tablo 24'te verilmiştir.

Tablo 24. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları puanlarının anne-baba medeni durumuna göre ANOVA testi sonuçları

Değişken	Alt boyutlar	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P
Anne-baba medeni durumu	Demokratik tutum	Gruplar arası	7,53	3	2,51	3,26	,02
		Gruplar içi	387,51	503	,77		
		Toplam	395,05	506			
	Koruyucu istekçi tutum	Gruplar arası	1,57	3	,52	,68	,56
		Gruplar içi	374,46	489	,76		
		Toplam	376,03	492			
	Otoriter tutum	Gruplar arası	1,11	3	,37	,36	,77
		Gruplar içi	498,32	492	1,01		
		Toplam	499,43	495			

Tablo 24 incelendiğinde, lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ölçeğinde yer alan demokratik tutum alt boyutu puanları anne baba medeni durumuna göre anlamlı olarak ($p<.05$) değişmektedir. Öte yandan koruyucu istekçi tutum ve otoriter tutum alt boyutu puanları lise öğrencilerinin anne baba medeni durumuna göre farklılık göstermemektedir.

Ebeveyn tutumlarından demokratik tutum puanlarının medeni durumun hangi alt gruplarında farklılaştığını tespit etmek için post hoc testlerden Tukey Testi yapılmıştır.

Tablo 25. Anne baba medeni durumuna göre ebeveyn tutumları ölçeği Tukey testi sonuçları

Ebeveyn tutumları ölçeği alt boyutları	Anne baba medeni durum	Anne baba medeni durum	Std. hata	p.
Demokratik tutum	Birlikte	Boşanmış	,15819	,053*
		Anne yaşamıyor	,26780	,781
		Baba yaşamıyor	,44077	,487
	Boşanmış	Birlikte	,15819	,053
		Anne yaşamıyor	,30559	,139
		Baba yaşamıyor	,46470	,120
	Anne yaşamıyor	Birlikte	,26780	,781
		Boşanmış	,30559	,139
		Baba yaşamıyor	,51248	,886
	Baba yaşamıyor	Birlikte	,44077	,487
		Boşanmış	,46470	,120
		Anne yaşamıyor	,51248	,886

Tablo 25 incelendiğinde, Ebeveyn tutumları ölçeği alt boyutlarında anne baba medeni durumunun demokratik tutumda farklılaşmaya yol açtığı görülmektedir ($p \leq 0,05$). Farkın kaynağını bulmak için yapılan Tukey Testi sonuçlarına göre; Anne babası birlikte yaşayanlarla anne babası boşanmış olanların ebeveynlerinin demokratik tutum alt boyut puanları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($p \leq 0,05$). Diğer medeni durum alt gruplarının puanları arasında anlamlı bir fark yoktur ($p \geq 0,05$).

4.13. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları ile yaş değişkeni arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?

On üçüncü alt problemde, lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları ile yaş değişkeni arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 26’da görülmektedir.

Tablo 26. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları ile yaş değişkeni arasındaki korelasyon analizi sonuçları

Değişkenler	Yaş
Bireysel ve özgeci yönelim	,03
Bireycilik yönelimi	,04
Dindarlık ve manevi yönelim	,00
Akılcı yönelim	,06
Toplumsal yönelim	,01
İyilik hali	,05
Uyarıcılık yönelimi	,05

Tablo 26 incelendiğinde, lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları tüm alt boyutlarda yaş değişkeni ile düşük korelasyon verdiği ve anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($r < .30$).

4.14. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ile yaş değişkeni arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?

On dördüncü alt problemde, lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ile yaş değişkeni arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 27’de görülmektedir.

Tablo 27. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ile yaş değişkeni arasındaki korelasyon analizi sonuçları

Değişkenler	Yaş
Demokratik tutum	,02
Koruyucu İstekçi tutum	-,09*
Otoriter tutum	-,06

Tablo 27 incelendiğinde, lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ölçeğinde yer alan koruyucu istekçi tutum alt ölçeğinde yaş değişkeni ile anlamlı olarak orta düzeyde korelasyon verdiği görülmüştür. Öte yandan demokratik tutum ve otoriter tutum alt ölçeğinde lise öğrencilerinin yaş değişkeni ile düşük korelasyon verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca yaş değişkeni arttıkça koruyucu istekçi tutum azalmıştır.

4.15. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları ile kardeş sayısı değişkeni arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?

On beşinci alt problemde, lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları ile kardeş sayısı değişkeni arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 28’de görülmektedir.

Tablo 28. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları ile kardeş sayısı değişkeni arasındaki korelasyon analizi sonuçları

Değişkenler	Kardeş sayısı
Bireysel ve özgeci yönelim	,10*
Bireycilik yönelimi	-,01
Dindarlık ve manevi yönelim	,18*
Akılcı yönelim	,09*
Toplumsal yönelim	-,00
İyilik hali	,07
Uyarıcılık yönelimi	,02

Tablo 28 incelendiğinde, lise öğrencilerinin değer yönelimleri ölçeğine ait bireysel ve özgeci yönelim, dindarlık ve manevi yönelim, akılcı yönelim alt ölçeği puanları kardeş sayısı değişkeni ile anlamlı olarak orta düzeyde korelasyon verdiği görülmüştür. Bununla birlikte bireycilik yönelimi, toplumsal yönelim, iyilik hali ve uyarıcılık yönelim alt ölçeği puanları lise öğrencilerinin kardeş sayısı değişkeni ile düşük korelasyon verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin kardeş sayısı arttıkça bireysel ve özgeci yönelimi artmıştır. Bununla birlikte kardeş sayısı arttıkça öğrencilerin dindarlık ve manevi yönelimi artmıştır. Öğrencilerin kardeş sayısı arttıkça akılcı yöneliminin de arttığı görülmektedir.

4.16. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ile kardeş sayısı değişkeni arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?

On altıncı alt problemde, lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ile kardeş sayısı değişkeni arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 29’da görülmektedir.

Tablo 29. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ile kardeş sayısı değişkeni arasındaki korelasyon analizi sonuçları

Değişkenler	Kardeş sayısı
Demokratik tutum	-,03
Koruyucu istekçi tutum	,07
Otoriter tutum	,07

Tablo 29 incelendiğinde, lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ölçeğine ait tüm alt boyutlarda kardeş sayısı değişkeni ile düşük korelasyon verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte korelasyon değerlerinin anlamlı olmadığı bulunmuştur.

4.17. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları ile aylık hane geliri değişkeni arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?

On yedinci alt problemde, lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları ile aylık hane geliri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 30’da görülmektedir.

Tablo 30. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları ile aylık hane geliri değişkeni arasındaki korelasyon analizi sonuçları

Değişkenler	Aylık hane geliri
Bireysel ve özgeci yönelim	-,14*
Bireycilik yönelimi	,02
Dindarlık ve manevi yönelim	-,15*
Akılcı yönelim	-,00
Toplumsal yönelim	,00
İyilik hali	-,02
Uyarıcılık yönelimi	-,03

Tablo 30 incelendiğinde, lise öğrencilerinin değer yönelimleri ölçeğine ait bireysel ve özgeci yönelim, dindarlık ve manevi yönelim alt boyutlarında aylık hane geliri ile yapılan korelasyon analizi sonucunda anlamlı olarak orta düzeyde negatif yönde korelasyon verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Değer yönelimleri ölçeğinde yer alan diğer alt boyutlarda ise anlamlı olmadığı görülmüştür. Ayrıca aylık hane geliri azaldıkça bireysel ve özgeci yönelim artmaktadır. Bununla birlikte aylık hane geliri azaldıkça dindarlık ve manevi yönelim artmaktadır.

4.18. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ile aylık hane geliri değişkeni arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?

On sekizinci alt problemde, lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ile aylık hane geliri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 31’de görülmektedir.

Tablo 31. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları puanları ile aylık hane geliri değişkeni arasındaki korelasyon analizi sonuçları

Değişkenler	Aylık hane geliri
Demokratik tutum	,02
Koruyucu istekçi tutum	-,15*
Otoriter tutum	-,044

Tablo 31 incelendiğinde, lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ölçeği ile aylık hane geliri değişkeni arasında yapılan korelasyon analizi sonucunda koruyucu istekçi tutum alt boyutu ile anlamlı olarak orta düzeyde negatif yönde korelasyon verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Öte yandan demokratik tutum ve otoriter tutum alt boyutları ile lise öğrencilerinin aylık hane geliri değişkeni arasında anlamlı olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca aylık hane geliri azaldıkça koruyucu istekçi tutum artmaktadır.

4.19. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları ile not ortalamaları arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?

On dokuzuncu alt problemde, lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları ile not ortalamaları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 32’de görülmektedir.

Tablo 32. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları ile not ortalamaları arasındaki korelasyon analizi sonuçları

Değişkenler	Not ortalamaları
Bireysel ve özgeci yönelim	,08
Bireycilik yönelimi	,14*
Dindarlık ve manevi yönelim	-,09
Akılcı yönelim	,06
Toplumsal yönelim	,13
İyilik hali	,06
Uyarıcılık yönelimi	-,06

Tablo 32 incelendiğinde, lise öğrencilerinin değer yönelimleri ile not ortalamaları arasında yapılan korelasyon analizi sonucunda bireycilik yönelimi alt boyutunun anlamlı olarak orta düzeyde pozitif yönde korelasyon verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte lise öğrencilerinin değer yönelimleri ölçeğine ait diğer alt boyutların ise anlamlı olmadığı bulunmuştur. Ayrıca öğrencilerin not ortalaması arttıkça bireycilik yönelimi de artmıştır.

4.20. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ile not ortalamaları arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?

Yirminci alt problemde, lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ile not ortalamaları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 33’de görülmektedir.

Tablo 33. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ile not ortalamaları arasındaki korelasyon analizi sonuçları

Değişkenler	Not ortalamaları
Demokratik tutum	,08
Koruyucu istekçi tutum	-,19*
Otoriter tutum	-,18*

Tablo 33 incelendiğinde, lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ile not ortalamaları arasında yapılan korelasyon analizi sonucunda ebeveyn tutumları ölçeğine ait koruyucu istekçi tutum ve otoriter tutum alt boyutlarının not ortalamaları ile anlamlı olarak orta düzeyde negatif yönde korelasyon verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Koruyucu istekçi tutum arttıkça not ortalamaları azalmıştır. Bununla birlikte otoriter tutum arttıkça not ortalamalarının azaldığı görülmektedir.

4.21. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları anne mesleğine göre farklılık göstermekte midir?

Yirmi birinci alt problemde değer yönelimleri ölçeğine ait alt boyutlar ile anne mesleği değişkeninden elde edilen veriler kullanılmıştır. Lise öğrencilerinin değer yönelimlerinin anne mesleğine göre farklılığını tespit etmek için ANOVA testi yapılmış ve sonuçları Tablo 34’te verilmiştir.

Tablo 34. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanlarının anne mesleğine göre ANOVA testi sonuçları

Değişken	Alt boyutlar	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P
Anne mesleği	Bireysel ve özgeci yönelim	Gruplar arası	2,71	7	,38	,70	,66
		Gruplar içi	228,39	414	,55		
		Toplam	231,11	421			
	Bireycilik yönelimi	Gruplar arası	3,65	6	,61	,64	,69
		Gruplar içi	387,44	410	,94		
		Toplam	391,09	416			
	Dindarlık ve manevi yönelim	Gruplar arası	25,51	7	3,64	2,74	,00
		Gruplar içi	551,49	416	1,32		
		Toplam	577,00	423			
	Akılcı yönelim	Gruplar arası	12,39	7	1,77	2,04	,04
		Gruplar içi	359,15	414	,86		
		Toplam	371,55	421			
	Toplumsal yönelim	Gruplar arası	3,44	6	,57	,69	,65
		Gruplar içi	341,45	411	,83		
		Toplam	344,89	417			
	İyilik hali	Gruplar arası	1,33	6	,22	,27	,94
		Gruplar içi	331,10	411	,80		
		Toplam	332,44	417			
	Uyarıcılık yönelimi	Gruplar arası	8,40	7	1,20	,83	,55
		Gruplar içi	595,03	414	1,43		
		Toplam	603,43	421			

Tablo 34 incelendiğinde, değer yönelimleri ölçeği ile anne mesleği değişkeni arasında yapılan ANOVA testi sonucunda değer yönelimleri ölçeğine ait dindarlık ve manevi yönelim ile akılcı yönelim alt ölçeğinden elde edilen puanlar anne mesleğine göre anlamlı olarak farklılık göstermektedir. Öte yandan uyarıcılık yönelimi, iyilik

hali, bireysel ve özgeci yönelim, bireycilik yönelim, toplumsal yönelim alt boyutları puanları lise öğrencilerinin anne mesleğine göre anlamlı olarak değişmemektedir.

4.22. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumlarına ait puanları anne mesleğine göre farklılık göstermekte midir?

Yirmi ikinci alt problemde lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları anne mesleğine göre farklılığını tespit etmek için ANOVA testi yapılmış ve sonuçları Tablo 35'te verilmiştir.

Tablo 35. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları puanlarının anne mesleğine göre ANOVA testi sonuçları

Değişken	Alt boyutlar	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P
Anne mesleği	Demokratik tutum	Gruplar arası	5,25	6	,87	1,12	,34
		Gruplar içi	320,68	413	,77		
		Toplam	325,93	419			
	Koruyucu istekçi tutum	Gruplar arası	14,20	6	2,36	3,16	,00
		Gruplar içi	299,58	401	,74		
		Toplam	313,79	407			
	Otoriter tutum	Gruplar arası	10,91	6	1,81	1,81	,09
		Gruplar içi	404,33	404	1,00		
		Toplam	415,25	410			

Tablo 35 incelendiğinde, lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları alt ölçeğinden elde edilen puanlar ile anne mesleği değişkeni arasında yapılan ANOVA testi sonucunda koruyucu istekçi tutum alt ölçeği puanları anne mesleğine göre anlamlı olarak değişmektedir. Bununla birlikte demokratik tutum ve otoriter tutum puanları ile lise öğrencilerinin anne mesleğine göre anlamlı olarak farklılık göstermemektedir.

4.23. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları baba mesleğine göre farklılık göstermekte midir?

Yirmi üçüncü alt problemde değer yönelimleri ölçeğine ait alt boyutlar ile baba mesleği değişkeninden elde edilen veriler kullanılmıştır. Lise öğrencilerinin değer

yönelimlerinin baba mesleğine göre farklılığını tespit etmek için ANOVA testi yapılmış ve sonuçları Tablo 36’da verilmiştir.

Tablo 36. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanlarının baba mesleğine göre ANOVA testi sonuçları

Değişken	Alt boyutlar	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P
Baba mesleği	Bireysel ve özgeci yönelim	Gruplar arası	7,70	9	,85	1,61	,10
		Gruplar içi	244,00	459	,53		
		Toplam	251,71	468			
	Bireycilik yönelimi	Gruplar arası	5,36	9	,59	,62	,78
		Gruplar içi	436,06	454	,96		
		Toplam	441,43	463			
	Dindarlık ve manevi yönelim	Gruplar arası	27,70	9	3,07	2,26	,01
		Gruplar içi	626,97	461	1,36		
		Toplam	654,68	470			
	Akılcı yönelim	Gruplar arası	10,79	9	1,19	1,32	,22
		Gruplar içi	415,42	459	,90		
		Toplam	426,21	468			
	Toplumsal yönelim	Gruplar arası	6,14	9	,68	,80	,61
		Gruplar içi	384,45	454	,84		
		Toplam	390,60	463			
	İyilik hali	Gruplar arası	7,05	9	,78	,91	,51
		Gruplar içi	390,24	456	,85		
		Toplam	397,29	465			
	Uyarıcılık yönelimi	Gruplar arası	18,32	9	2,03	1,42	,17
		Gruplar içi	654,04	459	1,42		
		Toplam	672,37	468			

Tablo 36 incelendiğinde, lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları ile baba mesleği arasında yapılan ANOVA testi sonucunda değer yönelimleri ölçeğine ait dindarlık ve manevi yönelim alt ölçeği puanları baba mesleğine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Bununla birlikte lise öğrencilerinin değer yönelimleri ölçeğine ait

diğer alt boyutların puanları ile baba mesleği arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

4.24. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumlarına ait puanları baba mesleğine göre farklılık göstermekte midir?

Yirmi dördüncü alt problemde lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları baba mesleğine göre farklılığını tespit etmek için ANOVA testi yapılmış ve sonuçları Tablo 37’de verilmiştir.

Tablo 37. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları puanlarının baba mesleğine göre ANOVA testi sonuçları

Değişken	Alt boyutlar	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P
Baba mesleği	Demokratik tutum	Gruplar arası	7,78	10	,77	,97	,46
		Gruplar içi	366,96	459	,79		
		Toplam	374,75	469			
	Koruyucu istekçi tutum	Gruplar arası	18,98	10	1,89	2,58	,00
		Gruplar içi	327,09	446	,73		
		Toplam	346,07	456			
	Otoriter tutum	Gruplar arası	10,48	10	1,04	1,04	,40
		Gruplar içi	448,64	449	,99		
		Toplam	459,13	459			

Tablo 37 incelendiğinde, lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ölçeğine ait koruyucu istekçi tutum alt boyutu puanları baba mesleğine göre farklılık göstermektedir. Bununla birlikte demokratik tutum ve otoriter tutum alt boyutları puanları ile lise öğrencilerinin baba mesleği arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

4.25. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları branşına göre farklılık göstermekte midir?

Yirmi beşinci alt problemde değer yönelimleri ölçeğine ait alt boyutlar ile branş değişkeninden elde edilen veriler kullanılmıştır. Lise öğrencilerinin değer

yönelimlerinin branşına göre farklılığını tespit etmek için ANOVA testi yapılmış ve sonuçları Tablo 38’de verilmiştir.

Tablo 38. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanlarının branşa göre ANOVA testi sonuçları

Değişken	Alt boyutlar	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P
Branş	Bireysel ve özgeci yönelim	Gruplar arası	,20	2	,10	,19	,82
		Gruplar içi	238,10	457	,52		
		Toplam	238,31	459			
	Bireycilik yönelimi	Gruplar arası	1,68	2	,84	,90	,40
		Gruplar içi	420,34	453	,92		
		Toplam	422,02	455			
	Dindarlık ve manevi yönelim	Gruplar arası	8,02	2	4,01	2,87	,06
		Gruplar içi	641,45	459	1,39		
		Toplam	649,48	461			
	Akılcı yönelim	Gruplar arası	1,73	2	,86	,97	,37
		Gruplar içi	406,78	457	,89		
		Toplam	408,51	459			
	Toplumsal yönelim	Gruplar arası	3,08	2	1,54	1,77	,17
		Gruplar içi	394,19	455	,86		
		Toplam	397,27	457			
	İyilik hali	Gruplar arası	1,76	2	,88	1,05	,35
		Gruplar içi	382,59	455	,84		
		Toplam	384,36	457			
	Uyarıcılık yönelimi	Gruplar arası	4,70	2	2,35	1,61	,20
		Gruplar içi	665,42	457	1,45		
		Toplam	670,13	459			

Tablo 38 incelendiğinde, lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları tüm alt boyutlarda branş değişkenine göre farklılık göstermemektedir. Başka bir deyişle lise öğrencilerinin değer yönelimleri branşa göre anlamlı olarak değişmemektedir.

4.26. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumlarına ait puanları branşa göre farklılık göstermekte midir?

Yirmi altıncı alt problemde lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları branşa göre farklılığını tespit etmek için ANOVA testi yapılmış ve sonuçları Tablo 39’da verilmiştir.

Tablo 39. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları puanlarının branşa göre ANOVA testi sonuçları

Değişken	Alt boyutlar	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P
Branş	Demokratik tutum	Gruplar arası	4,37	2	2,18	2,83	,06
		Gruplar içi	349,97	453	,77		
		Toplam	354,35	455			
	Koruyucu istekçi tutum	Gruplar arası	4,16	2	2,08	2,76	,06
		Gruplar içi	332,59	441	,75		
		Toplam	336,76	443			
	Otoriter tutum	Gruplar arası	3,76	2	1,88	1,83	,16
		Gruplar içi	454,92	444	1,02		
		Toplam	458,68	446			

Tablo 39 incelendiğinde, lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları puanlarının tüm alt boyutlarda branş değişkenine göre anlamlı olarak değişmediği sonucuna ulaşılmıştır.

4.27. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları hayatlarını geçirdikleri en uzun yer değişkenine göre farklılık göstermekte midir?

Yirmi yedinci alt problemde değer yönelimleri ölçeğine ait alt boyutlar ile hayatlarını geçirdikleri en uzun yer değişkeninden elde edilen veriler kullanılmıştır. Lise öğrencilerinin değer yönelimlerinin hayatlarını geçirdikleri en uzun yer değişkenine göre farklılığını tespit etmek için ANOVA testi yapılmış ve sonuçları Tablo 40’da verilmiştir.

Tablo 40. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanlarının hayatlarını geçirdikleri en uzun yer değişkenine göre ANOVA testi sonuçları

Değişken	Alt boyutlar	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P
Hayatlarını geçirdikleri en uzun yer	Bireysel ve özgeci yönelim	Gruplar arası	2,72	4	,68	1,33	,25
		Gruplar içi	257,54	505	,51		
		Toplam	260,27	509			
	Bireycilik yönelimi	Gruplar arası	3,49	4	,87	,95	,03
		Gruplar içi	456,31	498	,91		
		Toplam	459,80	502			
	Dindarlık ve manevi yönelim	Gruplar arası	32,44	4	8,11	6,23	,00
		Gruplar içi	659,50	507	1,30		
		Toplam	691,94	511			
	Akılcı yönelim	Gruplar arası	3,34	4	,83	,94	,43
		Gruplar içi	446,96	505	,88		
		Toplam	450,30	509			
	Toplumsal yönelim	Gruplar arası	1,31	4	,33	,38	,81
		Gruplar içi	426,01	499	,85		
		Toplam	427,32	503			
	İyilik hali	Gruplar arası	2,32	4	,58	,68	,60
		Gruplar içi	425,00	501	,84		
		Toplam	427,33	505			
	Uyarıcılık yönelimi	Gruplar arası	4,12	4	1,03	,73	,56
		Gruplar içi	704,86	505	1,39		
		Toplam	708,98	509			

Tablo 40 incelendiğinde, lise öğrencilerinin değer yönelimleri ölçeğinden elde edilen bireycilik yönelimi, dindarlık ve manevi yönelim alt boyutu puanları, öğrencilerin hayatlarını geçirdikleri en uzun yer değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Bununla birlikte uyarıcılık yönelimi, iyilik hali, toplumsal yönelim, akılcı yönelim ve bireysel ve özgeci yönelim puanları ise anlamlı olarak değişmemektedir.

Tablo 41. Öğrencilerin hayatlarını geçirdikleri en uzun yer değişkenine göre değer yönelimleri ölçeği Tukey testi sonuçları

Değer yönelimleri ölçeği alt boyutları	Hayatlarını geçirdikleri en uzun yer	Hayatlarını geçirdikleri en uzun yer	Std. hata	p.
Dindarlık ve Manevi yönelim	Büyükşehir	Şehir	,15390	,264
		İlçe	,14817	,033
		Kasaba	,19222	,000*
		Köy	,14665	,013*
	Şehir	Büyükşehir	,15390	,264
		İlçe	,15420	,939
		Kasaba	,19690	,022*
		Köy	,15274	,839
	İlçe	Büyükşehir	,14817	,033
		Şehir	,15420	,939
		Kasaba	,19246	,098
		Köy	,14697	,999
	Kasaba	Büyükşehir	,19222	,000*
		Şehir	,19690	,022*
		İlçe	,19246	,098
		Köy	,19129	,151
	Köy	Büyükşehir	,14665	,013*
		Şehir	,15274	,839
		İlçe	,14697	,999
		Kasaba	,19129	,151

Tablo 41 incelendiğinde dindarlık ve manevi yönelim alt boyutu ile öğrencilerin hayatlarını geçirdikleri en uzun yer değişkeni alt grupları arasında anlamlı farklılık vardır ($p \leq 0,05$). Tukey Testi sonuçlarına göre;

Büyükşehirlerde daha uzun süre yaşamış olanların dindarlık ve manevi yönelim puanları ile kasaba ve köylerde daha uzun süre yaşamış olanların dindarlık ve manevi yönelim alt boyutu puanları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($p \leq 0,05$). Aynı şekilde şehirde yaşamış olanlarla kasabada yaşamış olanların puanları da farklılaşmaktadır ($p \leq 0,05$).

4.28. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumlarına ait puanları hayatlarını geçirdikleri en uzun yer değişkenine göre farklılık göstermekte midir?

Yirmi sekizinci alt problemde lise öğrencilerinin ebeveyn tutumlarının hayatlarını geçirdikleri en uzun yer değişkenine göre farklılığını tespit etmek için ANOVA testi yapılmış ve sonuçları Tablo 42’de verilmiştir.

Tablo 42. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları puanlarının hayatlarını geçirdikleri en uzun yer değişkenine göre ANOVA testi sonuçları

Değişken	Alt boyutlar	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P
Hayatlarını geçirdikleri en uzun yer	Demokratik tutum	Gruplar arası	3,46	4	,86	1,11	,35
		Gruplar içi	391,95	503	,77		
		Toplam	395,41	507			
	Koruyucu istekçi tutum	Gruplar arası	7,91	4	1,98	2,62	,03
		Gruplar içi	368,51	489	,75		
		Toplam	376,43	493			
	Otoriter tutum	Gruplar arası	7,69	4	1,92	1,92	,10
		Gruplar içi	491,77	492	1,00		
		Toplam	499,46	496			

Tablo 42 incelendiğinde, lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ölçeğinden elde edilen koruyucu istekçi tutum alt boyutu puanları öğrencilerin hayatlarını geçirdikleri en uzun yer değişkenine göre anlamlı olarak değişmektedir. Bununla birlikte demokratik tutum ve otoriter tutum alt boyutu puanları hayatlarını geçirdikleri en uzun yer değişkenine göre anlamlı olarak değişmemektedir.

Koruyucu istekçi tutum alt boyutundaki farkın kaynağını tespit etmek için post hoc testlerden Tukey Testi yapılmıştır.

Tablo 43. Öğrencilerin hayatlarını geçirdikleri en uzun yer değişkenine göre Ebeveyn tutumları ölçeği Tukey testi sonuçları

	Std. Hata	P.
--	-----------	----

Ebeveyn tutumları ölçeği alt boyutları	Hayatlarını geçirdikleri en uzun yer	Hayatlarını geçirdikleri en uzun yer		
Koruyucu istekçi tutum	Büyükşehir	Şehir	,11911	,384
		İlçe	,11500	,077
		Kasaba	,14791	,302
		Köy	,11327	,030*
	Şehir	Büyükşehir	,11911	,384
		İlçe	,12008	,958
		Kasaba	,15189	,989
		Köy	,11842	,858
	İlçe	Büyükşehir	,11500	,077
		Şehir	,12008	,958
		Kasaba	,14869	1,000
		Köy	,11429	,998
	Kasaba	Büyükşehir	,14791	,302
		Şehir	,15189	,989
		İlçe	,14869	1,000
		Köy	,14735	,998
	Köy	Büyükşehir	,11327	,030*
		Şehir	,11842	,858
		İlçe	,11429	,998
		Kasaba	,14735	,998

Tablo 43 incelendiğinde koruyucu istekçi tutum alt boyutunda köy ve büyükşehir alt grupları arasında anlamlı fark vardır ($p \leq 0,05$). Farkın kaynağını bulmak için yapılan Tukey Testi sonuçlarına göre büyükşehirde yaşayanlarının ebeveyn tutumları ile köyde yaşayanların ebeveynlerinin tutumları koruyucu istekçi tutum alt boyutunda farklılaşırken ($p \leq 0,05$), diğer yerde yaşayanların ebeveyn tutum puanlarında bir farklılık görülmemektedir ($p \geq 0,05$).

4.29. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları ile ebeveyn tutumları puanları arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?

Yirmi dokuzuncu alt problemde değer yönelimleri ölçeğine ait alt boyutlar ile ebeveyn tutumları ölçeğine ait alt boyutları arasındaki ilişkiyi tespit etmek için korelasyon analizi yapılmış ve sonuçları Tablo 44’te verilmiştir.

Tablo 44. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri ve ebeveyn tutumları puanlarının arasındaki ilişkiye ait korelasyon analizi sonuçları

Değişkenler	Demokratik tutum	Koruyucu istekçi tutum	Otoriter tutum
Bireysel ve özgeci yönelim	,29*	-,02	-,10*
Bireycilik yönelimi	,35*	-,04	-,18*
Dindarlık ve manevi yönelim	,23*	,22*	,08
Akılcı yönelim	,28*	,00	-,08
Toplumsal yönelim	,27*	,08	-,00
İyilik hali	,38*	-,03	-,17*
Uyarıcılık yönelimi	,10*	,17*	,16*

Tablo 44 incelendiğinde, ebeveyn tutumları ölçeğinde yer alan demokratik tutum alt boyutu ile değerler yönelimi ölçeğinin tüm alt boyutları arasında anlamlı olarak orta düzeyde pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. Bununla birlikte koruyucu istekçi tutum alt boyutu ile dindarlık ve manevi yönelim ile uyarıcılık yönelimi alt boyutu arasında anlamlı ve orta düzeyde pozitif yönde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak otoriter tutum ve bireysel ve özgeci yönelim, bireycilik yönelimi, iyilik hali ve uyarıcılık yönelimi alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ailelerin demokratik tutumu artarken, gençlerin bireysel ve özgeci yönelimi, bireyci yönelimi, dindarlık ve manevi yönelimi, akılcı yönelimi, toplumsal yönelimi, iyilik hali ve uyarıcılık yönelimi artmıştır. Demokratik tutumun en yüksek korelasyonlarının bireycilik ve iyilik hali yöneliminde olduğu görülmektedir. Demokratik tutuma sahip aileler çocuklarının en fazla iyilik hali yönelimini beslemektedir. Ailelerin demokratik tutumu arttığında öğrencilerin özgeci, bireyci, iyilik yönelimi artarken, otoriter tutumda bu yönelimler azalmıştır. Bunun yanında otoriter tutum artarken uyarıcılık yönelimi de artmıştır. Bu yönelim koruyucu istekçi tutumda daha yüksek korelasyon vermiştir. Bununla birlikte koruyucu istekçi tutum arttıkça dindarlık ve manevi yönelim de artmaktadır.

4.30. T-test: Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları evde internetin varlığına göre farklılık göstermekte midir?

Otuzuncu alt problemde lise öğrencilerinin değer yönelimlerinin evde internetin varlığı değişkenine göre farklılığını belirlemek için T-testi yapılmış ve sonuçları Tablo 45'te verilmiştir.

Tablo 45. Lise öğrencilerinin değer yönelimlerinin evde internetin varlığına göre T-testi sonuçları

Değer yönelimleri alt ölççekleri	Evde internetin varlığı	Frekans	Ort.	Standart sapma	T	P
Bireysel ve özgeci yönelim	Var	370	6,54	,76	-1,73	,08
	Yok	123	6,67	,59		
Bireycilik yönelimi	Var	367	6,42	,89	1,85	,04
	Yok	121	6,24	1,09		
Dindarlık ve manevi yönelim	Var	370	5,52	1,20	-2,02	,04
	Yok	125	5,76	1,05		
Akılcı yönelim	Var	370	6,27	,95	-1,07	,28
	Yok	123	6,37	,90		
Toplumsal yönelim	Var	368	6,24	,87	1,89	,03
	Yok	121	6,06	1,06		
İyilik hali	Var	369	6,36	,94	-,98	,32
	Yok	122	6,46	,87		
Uyarıcılık yönelimi	Var	370	5,60	1,17	1,01	,31
	Yok	123	5,47	1,25		

Tablo 45 incelendiğinde, lise öğrencilerinin değer yönelimleri ölçeğinden elde edilen bireycilik yönelimi, dindarlık ve manevi yönelim, toplumsal yönelim alt boyutu puanları evde internetin varlığına göre anlamlı olarak farklılık göstermektedir. Bununla birlikte bireysel ve özgeci yönelim, akılcı yönelim, iyilik hali, uyarıcılık yönelimi alt boyutları ile evde internetin varlığına göre anlamlı olarak değişmemektedir. Evde internetin varlığı, bireycilik ve toplumsal yönelim alt boyutlarında daha yüksek ortalama puanlara sahipken, evde internetin yokluğunun dindarlık ve manevi yönelim alt boyutunda daha yüksek ortalama puana sahip olduğu görülmüştür.

4.31. T-test: Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları, evde internetin varlığına göre farklılık göstermekte midir?

Otuz birinci alt problemde öğrencilerinin ebeveyn tutumlarının evde internetin varlığı değişkenine göre farklılığını belirlemek için T-testi yapılmış ve sonuçları Tablo 46'da verilmiştir.

Tablo 46. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumlarının evde internetin varlığına göre T-testi sonuçları

Ebeveyn tutumları alt ölçekleri	Evde internetin varlığı	Frekans	Ort.	Standart sapma	T	P
Demokratik tutum	Var	371	3,97	,87	-,73	,46
	Yok	125	4,03	,91		
Koruyucu istekçi tutum	Var	363	2,87	,88	-1,90	,06
	Yok	120	3,04	,81		
Otoriter tutum	Var	365	2,42	,97	-,29	,77
	Yok	121	2,45	1,07		

Tablo 46 incelendiğinde, lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ölçeğine ait tüm alt boyut puanlarında evde internetin varlığına göre anlamlı farklılık bulunmamıştır. Ebeveyn tutumları ölçeğinde yer alan tüm alt boyutlarda lise öğrencilerinin ebeveyn tutumlarının evde internetin varlığına göre anlamlı olarak değişmediği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak ortalama puanlar değerlendirildiğinde evde interneti olmayan öğrencilerin tüm alt boyutlarda ortalama cevap puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Aile, her bireyin yaşamının ilk dönemlerinde her ihtiyacının karşılandığı, rollerin ve değerlerin inşasında model alındığı bir kurumdur. Zaman içerisinde insanlar farklı toplumsal yapılarla da ilişki kurmaya başlasa ve bu ilişkilerin sonucunda yeni rol modelleri benimserken farklı değerleri benimsese bile ailenin bireyde yarattığı etki hayatı boyunca varlığını korumaktadır. Anne babanın çocuklarla olan ilişkisi, çocuğun aileyle ve ailenin benimsediği değerlerle olan ilişkisine de yön vermektedir. Anne baba tutumlarının farklı karakteristiği dolayısıyla çocukların kişilik yapısı da farklılaşabilmekte, ailenin yanında diğer sosyal kurumlarla kurduğu ilişkiler de boyut değiştirebilmektedir.

Sosyal ağların ve mobil uygulamaların da yaygınlaşmasıyla sanal gerçeklik alanı günümüzde geleneksel yaşam alanı ile yarışır duruma gelmiş ve yeni değerlerin de ortaya çıktığı bir gerçeklik oluşmuştur. Özellikle ergenlerin ve gençlerin daha güçlü bir yönelim gösterdiği bu sosyal alan, YouTube, Facebook, Twitter, Instagram vs. gibi platformlarla ve Whatsapp, Telegram, WeChat, Snapchat vs. gibi anlık mesajlaşma uygulamalarıyla hemen her gün yeni uygulamaların eklenmesiyle genişlemesini sürdürmektedir. Bu yeni sosyal alan özellikle son kuşaklar için tek varoluş alanı haline gelmekte ve ailenin değer sistemlerinin inşasındaki etkisi azalmaktadır. Değer sistemlerini inşa etmenin gittikçe zorlaştığı böyle bir ortamda ebeveynlerin çocuklarıyla kurduğu ilişkinin biçimi daha da önem kazanmış durumdadır.

Aile, bütün toplumlardaki en temel kurumdur ve bireylerin gelişim süreçlerinin çok önemli bir bölümü bazı istisnalar hariç bu kurum içerisinde tamamlanmaktadır. Çocukların gelişim sürecinde en önemli dönemin 0-6 yaş dönemi olduğu ve bu dönemin tamamen aile ortamında geçtiği, bir diğer önemli gelişim aşaması olan ergenlik döneminin de önemli ölçüde aile ortamında tamamlandığı görülmektedir. Her ailenin çocuklarına karşı en temel görevi, gelişim görevi olarak da adlandırılan çeşitli görevleri yerine getirmektedir. Ergenlere yönelik bir araştırmada anne baba tutumlarının 15-18 yaşındaki çocukların karar verme beceri ve davranışlarına etkisi incelenmiş, aile baskısının kızların karar verme becerilerine olumsuz etki ettiğine

işaret eden bulguların yanında özgürlükçü ortamda yetişen bireylerin karar verme becerilerinin daha yüksek olduğu görülmüştür (Öztürk vd., 2011, ss. 58-59). Ebeveynlerin tutum ve davranışları; çocuklar ve ergenlerin kişilik özellikleri, davranışları ve alışkanlıkları üzerinde kritik bir etkiye sahiptir. Dolayısıyla bir bireyin gelecekte nasıl bir insan olacağı, hangi değerlere sahip olacağı, çevresi ile kuracağı ilişkinin biçimi ve tarzı gibi birçok önemli husus doğrudan ebeveyn tutumları ile yakından ilgili bir durum olarak kabul edilebilir. Ebeveyn tutumları, kavram olarak anne-babanın çocuğuna yönelik benimsediği tutumların genel karakteristiğini yani ebeveynin çocuğuyla kurduğu ilişkinin iklimini (Darling ve Steinberg, 1993) ifade etmektedir. En bilinen tutumsal özellikler olarak demokratik, otoriter, koruyucu, istekçi tutumlar sıralanabilir (Orçun-Yücel & Curun, 2018, s. 585).

Değerler; “Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2022). Değer kavramı oldukça geniş anlamlara gelen bir kavram olup en geniş anlamıyla insanın yarattığı her şey olarak tanımlanmaktadır. Bir bireyin karşısındaki şey ya da şeyleri ne şekilde tanımlayacağı, anlamlandıracağı ve yorumlayacağı ile ilgili olarak zihinsel kalıpları ifade etmektedir. Bunun bir yansıması olarak değer, bireyin ne şekilde hareket edeceğini ya da davranacağını belirleyen bir ölçüt niteliği kazanmaktadır (Özen, 2012, s. 168). Ahlaki, etik ya da sosyal olsun fark etmeksizin genel olarak değerlerin bütün toplumlardaki işlevi, toplumsal ilişkileri belirlemek ve kendindeki değişime bağlı olarak bu ilişkileri yeniden inşa etmektir. Değerler genel itibarıyla uzun ömürlüdür ancak toplumsal değişimle birlikte değerler de aşınabilmekte, değişebilmektedir. İnternet teknolojilerinin yaşamımıza güçlü bir şekilde girmesiyle ilişkiler çeşitlenmiş ve geleneksel ilişkilerin öneminde bir azalma gerçekleşmeye başlamıştır. Bunun sonucunda da insan ilişkilerinin temel belirleyicilerinden birisi olan değerlerin de daha hızlı değişime uğraması, yeni değerlerin ortaya çıkması beklenebilir bir durumdur. Değerler ile ilgili çalışmaların ortak noktası, sosyo-ekonomik ve teknolojik değişimin değerler sistemi üzerinde bir etki yarattığı yönünde tespitler içermesidir.

Zamana bağlı olarak değerlerin değişimi bilinen bir gerçektir. Son yıllardaki toplumsal değişim ve dönüşümün hızındaki artış ise bu değişimi hızlandırmış, bazı

değerlerde aşınma meydana gelirken bazı konularda ise yeni değerler ortaya çıkmıştır. Üçüncü milenyum, tüm dünyada yeni beklentilerle karşılanırken bu milenyumda doğan son kuşağın da içine doğduğu dünya birçok bakımdan bir önceki kuşakların içine doğduğu dünyaya göre farklı bir görünüm almıştır. Dolayısıyla Z Kuşağı olarak da adlandırılan bu kuşağın değerler sistemiyle önceki kuşakların değerler dünyası arasında önemli farklılaşmalar ortaya çıkmıştır. Bu konuda kuşaklar arası bir karşılaştırma yapan araştırmalar maddecilik, maneviyatçılık, bireycilik değer yönelimi gibi konularda kuşaklar arasında anlamlı farklılıkların ortaya çıktığını göstermektedir (Topçuoğlu & Aksan, 2019, s. 2263-2267).

Bu tez araştırmasında, anne ve baba tutumlarının Z Kuşağı olarak tanımlanan kuşağın ilk doğanları arasında yer alan ergenlerin değer yönelimlerine bir etkisinin olup olmadığını araştırmak ve böyle bir etki varsa bu etkinin ne yönde olduğunun tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu ana amaca uygun olarak demografik faktörlerin böyle bir etkinin varlığına ne şekilde etki ettiği de incelenmiştir.

Değişen dünya koşullarının yarattığı sosyal medya gerçekliğinin temel veri olduğu günümüzde çocukların, ergenlerin ve gençlerin aileleri ile ilişkileri yön değiştirmekte, bireyler ailenin kendi üstlerindeki otoritesinin dışında varoluş alanları aramaktadır. Bu nedenle de sosyal medya kullanımının özellikle ergenler arasında çok daha yaygın olduğu görülmektedir. Çünkü sosyal medya, ergenlerin aile baskısını en az hissettiği ilişki alanı olup onlara istedikleri gibi hareket etme imkânı sağlamaktadır. Bunun yanında sosyal medyaya özgü teknolojilerin karmaşıklığının ergenler için fazla problem olmaması, buna karşın ebeveynlerin bu alanlarda onlar kadar yetkin olmaması da ergenlerin bu alanlarda kendilerini daha rahat bir şekilde görünür kılmalarına yol açmaktadır. Diğer yandan ergenlik dönemi hemen her birey için aile-çocuk çatışmasının en yoğun yaşandığı bir dönemdir. Döneme özgü sorunların fazlalığı nedeniyle de ergenlerin bu alanlara yöneldiği görülmektedir. Gençlerin kontrol edilemedikleri bu alana bu ölçüde yönelmeleri önemli riskler de yaratmaktadır (Savcı vd., 2018, s.2). Ancak çağın imkânı budur ve Z kuşağının ergenleri, gençleri benliklerini, kişiliklerini önemli ölçüde bu alanda bulmakta ve şekillendirmektedir. Bu açıdan ailelerin çocuklarıyla kurduğu ilişkilerin tutumsal özelliği daha da önem kazanmaktadır. Problemleri bir dönemi ifade eden ergenliğin bireyleri ile kurulacak

ilişkinin tutum boyutu ister istemez onların hangi tarafa yöneleceklerini de belirlemekte ve değer yapıları da buna bağlı olarak yeniden şekil almaktadır.

Dijital alanın küresel karakteristiği bu sistemi bireysel olarak kontrol etmeyi imkânsızlaştırmaktadır. Kontrolsüzlüğün potansiyel tehlikeleri ise bireysel olmanın ötesinde toplumsal bir sorun olmaya doğru gitmektedir. Bu nedenle gerek bu araştırmanın odak noktasını oluşturan kavramlara yönelik incelemeler gerekse teknolojik yaşamın ergen ve gençlerin değerlerine etkisine yönelik incelemeler toplumsal yapının korunması açısından her halükarda önem taşıyan bilimsel çabalardır.

Bu tez çalışması anket ve ölçeklerle toplanan verilerin betimleyici/tanımlayıcı istatistiklerle çözümlenerek analiz edildiği bir araştırma olduğu için tanımlayıcı/betimsel nitelikte ve nicel araştırma modelinde tasarlanmıştır. Bunun yanında hem anne babaların hem katılımcı gençlerin çeşitli özellikleri ile ilgili bilgilerin taranması yoluna da gidildiği için bu araştırma tarama tipindeki betimleyici nicel bir araştırma olarak kabul edilebilir. Araştırmada Ankara’da eğitim öğretimine devam etmekte olan lise öğrencilerinden 528 (333 kız öğrenci, 195 erkek öğrenci) katılımcı yer almıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu, Ebeveyn Tutum Ölçeği ve Değer Yönelimleri Ölçeği kullanılmıştır. Ebeveyn Tutum Ölçeği (Ana Baba Tutum Ölçeği), Kuzgun ve Eldeleklioğlu tarafından 2012 yılında geliştirilmiş bir ölçektir. Ölçek 5’li likert tipindeki 40 sorudan ve 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekte ebeveyn tutumları demokratik tutum, koruyucu istekçi tutum ve otoriter tutum olarak boyutlandırılmaktadır. Ölçekte yer alan maddelerin cevap seçenekleri “Hiç uygun değil (1), Pek uygun değil (2), Biraz uygun (3), Uygun (4), Çok uygun (5)” şeklinde yapılandırılmıştır (Aktaş, 2011, 42). Schwartz’ın geliştirdiği Değer Yönelimleri Ölçeği, 7’li likert tipindeki 57 ifade ve 7 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekte değer yönelimleri, bireysel ve özgeci, bireycilik, dindarlık ve manevi, akılcı, toplumsal, iyilik hali ve uyarıcılık yönelimi şeklinde boyutlandırılmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan ölçeklerin mevcut örneklemde güvenilir bir şekilde veri toplama uygun olup olmadığını tespit etmek için Alpha Cronbach hesaplamasına dayalı olarak güvenilirlik analizi yapılmıştır. Her iki ölçeğin de oldukça güvenilir ölçekler olduğu tespit edilmiştir.

Analizlerde merkezi dağılım ölçüleri olarak frekans, yüzde, standart sapma hesaplamaları yapılmış, gruplarda ölçeklerin güvenirlikleri alpha cronbach ile analiz edilirken verilerin normal dağılım gösterdiği saptanmıştır. Araştırma verileri normal dağılım gösterdiği için parametrik testler olarak ikili gruplarda T-testi, çoklu gruplarda ise One Way Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) yapılmış, grup varyansları dikkate alınarak bulgular yorumlanmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek için Pearson Korelasyon analiz yapılmış, bütün analizler % 95 güven aralığı (% 5 hata payı) dikkate alınarak yapılırken istatistiki sonuçların anlamlılık değeri olarak $p \leq 0,05$ alınmıştır.

Araştırma sonucunda, lise öğrencilerinin değer yönelimleri ölçeğine ait tüm alt boyutlarda cinsiyete göre farklılık bulunamamıştır. Çalışma kapsamında yapılan bağımsız gruplar için T-testi sonucuna göre lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı olarak değişmediği görülmüştür. Ebeveyn tutumları ölçeği için yapılan T-testi sonucuna göre demokratik tutum alt boyutunda cinsiyete göre anlamlı farklılık bulunmaktadır. Buna göre ebeveynlerin erkek öğrencilere karşı daha demokratik tutuma sahip olduklarını ya da erkek öğrencilerin böyle algıladığını, bunun sebebinin de toplumumuzdaki toplumsal cinsiyet normları olduğunu söylemek mümkündür. Koruyucu istekçi tutum ve otoriter tutum alt boyutunda ise cinsiyete göre anlamlı olarak değişmediği görülmüştür. Değer yönelimleri ölçeğine ait uyarıcılık yönelimi, iyilik hali, toplumsal yönelim, akılcı yönelim, bireycilik yönelimi, bireysel ve özgeci yönelim boyutlarında lise öğrencilerinin anne eğitim durumuna göre anlamlı farklılık görülmemiştir. Bununla birlikte dindarlık ve manevi yönelim alt boyutunda ise lise öğrencilerinin anne eğitim durumuna göre anlamlı olarak değiştiği sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre anne eğitim durumu lisansüstü olan lise öğrencileri ile anne eğitim durumu ilkököl ve ortaokul olan lise öğrencilerinin dindarlık ve manevi yönelimi arasında fark olduğu görülmektedir. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ölçeğine ait koruyucu istekçi tutum alt ölçeği puanları anne eğitim durumuna göre anlamlı olarak değişmektedir. Buna göre koruyucu istekçi tutumun eğitimle ilişkisinde ortaya çıkan farkın kaynağı ilkököl mezunu ve lisansüstü eğitim mezunu annelerdir. Öte yandan demokratik tutum ve otoriter tutum alt ölçeklerinde anne eğitim durumuna göre anlamlı olarak farklılık

bulunmamıştır. Değer yönelimleri ölçeğine ait uyarıcılık yönelimi, iyilik hali, toplumsal yönelim, akılcı yönelim, bireycilik yönelimi, bireysel ve özgeci yönelim boyutlarında lise öğrencilerinin baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca dindarlık ve manevi yönelim alt boyutunda ise lise öğrencilerinin baba eğitim durumuna göre anlamlı olarak değiştiği görülmüştür. Bu alt boyuttaki farkın üniversite ve lise mezunu babalar arasında olduğu görülmüştür. Çalışma kapsamında yapılan ANOVA testi sonucunda lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları puanlarının tüm alt boyutlarda baba eğitim durumuna göre farklılık göstermediği görülmüştür. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları anne çalışma durumuna göre farklılık göstermemektedir. Değer yönelimleri ölçeğinde yer alan tüm alt boyutlarda lise öğrencilerinin anne çalışma durumu anlamlı olarak değişmediği sonucuna ulaşılmıştır. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ölçeğinde yer alan koruyucu istekçi tutum ve otoriter tutum alt ölçeği puanları anne çalışma durumuna göre anlamlı olarak değişmektedir. Annesi çalışmayan öğrencilerin ebeveynlerinin tutumlarını daha fazla koruyucu ve otoriter algıladıkları ifade edilebilir. Bununla birlikte lise öğrencilerinin demokratik tutum alt ölçeği puanlarının anne çalışma durumuna göre anlamlı olarak değişmediği görülmüştür. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri ölçeğine ait bireysel ve özgeci yönelim alt ölçeği puanları baba çalışma durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir. Babası çalışmayan öğrencilerin bireysel ve özgeci değerler yöneliminde olduğu ifade edilebilir. Bununla birlikte değer yönelimleri ölçeğinde yer alan bireycilik yönelimi, dindarlık ve manevi yönelim, akılcı yönelim, toplumsal yönelim, iyilik hali ve uyarıcılık yönelimi alt boyutlarının baba çalışma durumuna göre anlamlı olarak değişmediği görülmüştür. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ölçeğinde yer alan koruyucu istekçi tutum alt boyutu puanları baba çalışma durumuna göre anlamlı olarak değişirken, demokratik tutum ve otoriter tutum alt ölçeği puanları lise öğrencilerinin baba çalışma durumuna göre anlamlı olarak farklılık göstermemektedir. Babası çalışmayan öğrencilerin ebeveynlerini daha koruyucu ve istekçi olduğunu hissettikleri söylenebilir. Öğrencilerin değer yönelimleri puanları tüm alt boyutlarda anne-baba medeni durumuna göre anlamlı olarak farklılık göstermemektedir. Başka bir deyişle anne baba medeni durumuna göre lise öğrencilerinin değer yönelimleri anlamlı olarak değişmemektedir. Ebeveyn tutumları ölçeğinde yer alan demokratik tutum alt boyutu puanları anne baba medeni durumuna

göre anlamlı olarak değişmektedir. Buna göre farkın kaynağı birlikte ve boşanmış ebeveyn alt grupları arasındadır. Öte yandan koruyucu istekçi tutum ve otoriter tutum alt boyutu puanları lise öğrencilerinin anne baba medeni durumuna göre farklılık göstermemektedir. Öğrencilerin değer yönelimleri puanları tüm alt boyutlarda yaş değişkeni ile düşük korelasyon verdiği ve anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ölçeğinde yer alan koruyucu istekçi tutum alt ölçeğinde yaş değişkeni ile anlamlı olarak orta düzeyde korelasyon verdiği görülmüştür. Yaş arttıkça koruyucu istekçi tutum azalmıştır. Öğrencilerin değer yönelimleri ölçeğine ait bireysel ve özgeci yönelim, dindarlık ve manevi yönelim, akılcı yönelim alt ölçeği puanları kardeş sayısı değişkeni ile anlamlı olarak orta düzeyde korelasyon verdiği görülmüştür. Kardeş sayısı arttıkça bireysel ve özgeci yönelim, dindarlık ve manevi yönelim ile akılcı yönelim artmıştır. Bununla birlikte bireycilik yönelimi, toplumsal yönelim, iyilik hali ve uyarıcılık yönelim alt ölçeği puanları lise öğrencilerinin kardeş sayısı değişkeni ile düşük korelasyon verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ebeveyn tutumları ölçeğine ait tüm alt boyutlarda kardeş sayısı değişkeni ile düşük korelasyon verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte korelasyon değerlerinin anlamlı olmadığı bulunmuştur. Değer yönelimleri ölçeğine ait bireysel ve özgeci yönelim, dindarlık ve manevi yönelim alt boyutlarında aylık hane geliri ile yapılan korelasyon analizi sonucunda anlamlı olarak orta düzeyde korelasyon verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Aylık hane geliri azaldıkça bireysel ve özgeci yönelim artmaktadır. Bununla birlikte aylık hane geliri azaldıkça dindarlık ve manevi yönelim artmaktadır. Değer yönelimleri ölçeğinde yer alan diğer alt boyutlarda ise anlamlı olmadığı görülmüştür. Ebeveyn tutumları ölçeği ile aylık hane geliri değişkeni arasında yapılan korelasyon analizi sonucunda koruyucu istekçi tutum alt boyutu ile anlamlı olarak orta düzeyde korelasyon verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Aylık hane geliri azaldıkça koruyucu istekçi tutum artmaktadır. Öte yandan demokratik tutum ve otoriter tutum alt boyutları ile lise öğrencilerinin aylık hane geliri değişkeni arasında anlamlı olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri ile not ortalamaları arasında yapılan korelasyon analizi sonucunda bireycilik yönelimi alt boyutunun anlamlı olarak orta düzeyde korelasyon verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin not ortalaması arttıkça bireycilik yönelimi de artmıştır. Bununla birlikte lise öğrencilerinin değer yönelimleri ölçeğine ait diğer alt boyutların ise

anlamalı olmadığı bulunmuştur. Öğrencilerin ebeveyn tutumları ile not ortalamaları arasında yapılan korelasyon analizi sonucunda ise ebeveyn tutumları ölçeğine ait koruyucu istekçi tutum ve otoriter tutum alt boyutlarının not ortalamaları ile anlamalı olarak orta düzeyde korelasyon verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Koruyucu istekçi tutum ve otoriter tutum arttıkça not ortalamalarının azaldığı görülmüştür. Değer yönelimleri ölçeği ile anne mesleği değişkeni arasında yapılan ANOVA testi sonucunda değer yönelimleri ölçeğine ait dindarlık ve manevi yönelim ile akılcı yönelim alt ölçeğinden elde edilen puanlar anne mesleğine göre anlamalı olarak farklılık göstermektedir. Öte yandan uyarıcılık yönelimi, iyilik hali, bireysel ve özgeci yönelim, bireycilik yönelim, toplumsal yönelim alt boyutları puanları lise öğrencilerinin anne mesleğine göre anlamalı olarak değişmemektedir. Bu öğrencilerinin ebeveyn tutumları alt ölçeğinden elde edilen puanlar ile anne mesleği değişkeni arasında yapılan ANOVA testi sonucunda koruyucu istekçi tutum alt ölçeği puanları anne mesleğine göre anlamalı olarak değişmektedir. Bununla birlikte demokratik tutum ve otoriter tutum puanları ile lise öğrencilerinin anne mesleğine göre anlamalı olarak farklılık göstermemektedir. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri puanları ile baba mesleği arasında yapılan ANOVA testi sonucunda değer yönelimleri ölçeğine ait dindarlık ve manevi yönelim alt ölçeği puanları baba mesleğine göre anlamalı farklılık göstermektedir. Bununla birlikte lise öğrencilerinin değer yönelimleri ölçeğine ait diğer alt boyutların puanları ile baba mesleği arasında anlamalı bir farklılık bulunamamıştır. Öğrencilerinin ebeveyn tutumları ölçeğine ait koruyucu istekçi tutum alt boyutu puanları baba mesleğine göre farklılık göstermektedir. Bununla birlikte demokratik tutum ve otoriter tutum alt boyutları puanları ile lise öğrencilerinin baba mesleği arasında anlamalı bir farklılık bulunamamıştır. Değer yönelimleri puanları tüm alt boyutlarda branş değişkenine göre farklılık göstermemektedir. Başka bir deyişle lise öğrencilerinin değer yönelimleri branşa göre anlamalı olarak değişmemektedir. Ebeveyn tutumları puanları tüm alt boyutlarda branş değişkenine göre anlamalı olarak değişmediği sonucuna ulaşılmıştır. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri ölçeğinden elde edilen bireycilik yönelimi, dindarlık ve manevi yönelim alt boyutu puanları, öğrencilerin hayatlarını geçirdikleri en uzun yer değişkenine göre anlamalı olarak farklılaşmaktadır. Bununla birlikte uyarıcılık yönelimi, iyilik hali, toplumsal yönelim, akılcı yönelim ve Bireysel ve özgeci yönelim puanları ise anlamalı olarak değişmemektedir. Öğrencilerin ebeveyn

tutumları ölçeğinden elde edilen koruyucu istekçi tutum alt boyutu puanları öğrencilerin hayatlarını geçirdikleri en uzun yer değişkenine göre anlamlı olarak değişmektedir. Bununla birlikte demokratik tutum ve otoriter tutum alt boyutu puanları hayatlarını geçirdikleri en uzun yer değişkenine göre anlamlı olarak değişmemektedir. Değer yönelimleri ölçeğine ait alt boyutlar ile ebeveyn tutumları ölçeğine ait alt boyutları arasındaki ilişkiyi tespit etmek için korelasyon analizi yapılmış ve ebeveyn tutumları ölçeğinde yer alan demokratik tutum alt boyutu ile değerler yönelimi ölçeğinin tüm alt boyutları arasında anlamlı olarak orta düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Ailelerin demokratik tutumu artarken, gençlerin bireysel ve özgeci yönelimi, bireyci yönelimi, dindarlık ve manevi yönelimi, akılcı yönelimi, toplumsal yönelimi, iyilik hali ve uyarıcılık yönelimi artmıştır. Demokratik tutumun en yüksek korelasyonlarının bireycilik ve iyilik hali yöneliminde olduğu görülmektedir. Demokratik tutuma sahip aileler çocuklarının en fazla iyilik hali yönelimini beslemektedir. Ailelerin demokratik tutumu arttığında öğrencilerin özgeci, bireyci, iyilik hali yönelimi artarken, otoriter tutumda bu yönelimler azalmıştır. Bununla birlikte koruyucu istekçi tutum alt boyutu ile dindarlık ve manevi yönelim ile uyarıcılık yönelimi alt boyutu arasında anlamlı ve orta düzeyde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Koruyucu istekçi tutum arttıkça dindarlık ve manevi yönelim ile uyarıcılık yönelimi artmıştır. Son olarak otoriter tutum ve bireysel ve özgeci yönelim, bireycilik yönelimi, iyilik hali ve uyarıcılık yönelimi alt boyutları arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Lise öğrencilerinin değer yönelimleri ölçeğinden elde edilen bireycilik yönelimi, dindarlık ve manevi yönelim, toplumsal yönelim alt boyutu puanları evde internetin varlığına göre anlamlı olarak farklılık göstermektedir. Bununla birlikte Bireysel ve özgeci yönelim, akılcı yönelim, iyilik hali, uyarıcılık yönelimi alt boyutları ile evde internetin varlığına göre anlamlı olarak değişmemektedir. Ebeveyn tutumları ölçeğine ait tüm alt boyut puanlarında evde internetin varlığına göre anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Araştırmada ortaya çıkan bu sonuçlar, Z kuşağı öğrencilerinin değer yönelimleri üzerinde aile etkilerinin araştırılması açısından önem taşımaktadır. İnternet ve özellikle sosyal ağlar aracılığıyla daha da yaygınlaşan dijital yaşamın, farklı kültürden gençler üzerindeki etkilerinin araştırılması ve toplumsal değerlerin devamlılığının sağlanması için bu sonuçların karar vericiler tarafından dikkate alınarak

politika geliştirilmesi önlem alınması için faydalı olacaktır. Ailelerin etkilerinin azaldığı ve ergenlik dönemi itibariyle akran grupları ve toplumun farklı kesimlerinden etkilenmesi mümkün olan bu yaş grubunun etrafını saran çok sayıda olumsuz değişkenin varlığı nedeniyle artan olası risklerden korunması, toplumsal değerlerin ve toplumsal yapının korunması açısından, araştırmanın sonuçlarının önemli olduğu düşünülmektedir. Benzer araştırmaların daha geniş çaplı uygulamalarla gerçekleştirilmesi ve elde edilen sonuçların değerler eğitimi ve okul müfredatlarında sunulacak yeni konulara ışık tutması önemlidir. Gençler dijital dünyada yaşıyorsa, değerler eğitimi de, eğitim öğretim süreçlerinin her aşamasında öncelikli olarak yer alması gerektiği gibi dijital dünyada da yer almalıdır. Kamu spotu, mobil uygulamalar ve devlet reklamları gibi uygulamalarla, okullarda projeler ve öğretmen-veli eğitimleri yoluyla hem gençlerde hem de ebeveynlerde farkındalık oluşturma çalışmaları olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Z Kuşağını temsil eden bireylerin önemli bir kısmı ergenlik ve gençlik dönemindedir. Anne baba tutumları ile ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında Z kuşağı ile ilgili araştırma sayısının oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Değişimin her zamankinden fazla etkisini gösterdiği günümüzde değişimin getirdiği risklerle karşı karşıya olan bu kuşağa yönelik çalışmaların artması gerekmektedir. Değişimle beraber kuşak çatışmasının da yaşandığı hesaba katıldığında anne baba tutumlarının bu kuşağın değer yapıları üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmaların yanında Z kuşağının ana değer kaynaklarına yönelik araştırmalara da ihtiyaç vardır. Çünkü sanal âlem, dijital dünya gibi adlarla anılan yeni sosyal ağ ve platformlar kendi değerlerini üretmekte ve başta ergenler ve gençler olmak üzere her yaştan insanın değerler sistemine etki etmektedir.

Son olarak; demokratik aile tutumunun değer yönelimine pozitif etkisi varken koruyucu istekçi tutum ile otoriter tutumun olumsuz etkisinin olduğu görülmektedir. Bu da ebeveynlerin çocuklarına yönelik olarak takındıkları koruyucu, baskıcı ve despotik tutumların beklenenin aksine olumsuz etki ettiğini, ergenlerin değer yönelimlerini olumsuz etkilediğini göstermektedir. Bu nedenle günümüz gençlerinin değer yönelimleri ile ilgili geliştirdiğimiz düşüncelerin yükünü tek başına onlara ya da dış dünyanın kusurlarına yüklemek büyük bir yanıltır. Analizler açık bir şekilde

göstermektedir ki çocuklar ve ergenler dış dünyadan önemli ölçüde etkilenmektedir ama değer yönelimleri üzerinde ebeveynlerin tutumları da etkili olmaktadır. Üstelik bu etki, onlara yanlış yaklaşıldığında olumsuz yöndedir. Bu açıdan ebeveynlerin doğru yönetilemeyen yaklaşımlarının faydadan çok zarar getireceği açıktır. Ebeveynlerin tutum farkının yarattığı bu sonuçlardan farklı olarak ebeveynlerin bu konuda bilinçlendirilmesi yönünde eğitimlere ihtiyaç olduğu söylenebilir. Deyim yerindeyse bütün kusuru çocuklara/gençlere yükleyip onlardan kendilerini kendi isteklerimize göre düzeltmelerini beklemek yerine ebeveynlerdeki olumsuz etki yaratan tutumları düzeltmek daha kısa sürede daha kesin sonuçlar verecektir. Bu nedenle eğitim politikaları içerisinde ebeveynlerle ilgili bu problemin de gündeme alınması önerilmektedir.

Kaynakça

- Adıgüzel, O.; Batur, H. Z.; Ekşili, N. (2014). Kuşakların Değişen Yüzü ve Y Kuşağı İle Ortaya Çıkan Yeni Çalışma Tarzı: Mobil Yakalılar, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 9, 165-182.
- Akbaş, O (2004). Türk Milli Eğitim Sisteminin Dyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi, *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara.
- Akça, R. P. (2012). Ana-Babaların Çocuk Yetiştirmede Aşırı Koruyucu Olmaları, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 29: 1-13.
- Aktaş, S. (2011). 9. Sınıfta Anne Baba Tutumları Ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, *Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, Konya.
- Altuntuğ, N. (2012). Kuşaktan Kuşağa Tüketim Olgusu ve Geleceğin Tüketici Profili, *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(1), 203-212.
- Arar, T. (2016). Z Kuşağında Kariyer Geliştirmede Yetenek Yönetimi, *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Kırklareli.
- Arslan, G., & Kabasakal, Z. (2013). Ergenlerin Problem Çözme Becerileri ve Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Turkish Studies*, 8(6): 33-42.
- Avcı, M. (2006). Ergenlikte Toplumsal Uyum Sorunları, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1): 39-63.
- Aydın, M. (2003). Gençliğin Değerler Algısı: Konya Örneği, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3): 121-144.
- Aydın, G.; Başol, O. (2014). X ve Y Kuşağı: Çalışmanın Anlamında Bir Değişme Var mı?, *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 4(4), 1-15.

- Aydoğdu, F.; Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn Tutumlarının eřitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi, *Bayburt Eğitim Fakóltesi Dergisi*, 11(2): 569-585.
- Bakaç, E. (2013). Toplumsal Değerlere Yönelik Algı Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik alışması, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(4): 303-309.
- Batıgün, A.; Say, G. (2015). Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği Ölçeğinin Üniversite Öğrencileri için Psikometrik Özellikleri, *Klinik Psikiyatri*, Sayı: 18: 49-58.
- Bayoğlu, A.S. ; Purutçuoğlu, E. (2010). Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Gelecek Beklentileri ve Sosyal Destek Algıları, 18(2), ss: 27-39.
- Beldağ, A.; Özdemir, Ü.; Nalçacı, A. (2017). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Kazandırılmasına İlişkin Veli Görüşleri, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2): 317-328.
- Bozaslan, H. (2012). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Anne Baba Tutumlarının Epistemolojik İnanç ve Alternatif Bilişsel Özellikler Açısından İncelenmesi (Harran Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma), *Journal of European Education (JEE)*, 2(1): 28-40.
- Can, A. (2018). SPSS İle Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi, *PEGEM Akademi*, 6. Baskı, Ankara.
- Canatan, A. (2008). Toplumsal Değerler ve Yaşlılar, *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1: 62-71.
- alışkur, A., & Aslan, A. E. (2013). Rokeach Değerler Envanteri Güvenirlik ve Geçerlik alışması. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(29): 81-105.
- avdarı, M. (2002). Türkiye’de Sosyal Değerlerin Aşınması ve Kùltür Sömürgeciliđi, *Sùleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Isparta.

- Çelebi, Ş. O.; Bayraktaroğlu, F. (2020). Z Kuşağının Tüketim Değerleri: Cep Telefonu Ürünü Üzerinden Nitel Bir Araştırma, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(3), 3055-3071.
- Çetin, N.; Balanuye, Ç. (2015). Değerler ve Eğitim İlişkisi Üzerine, *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 24: 191-203.
- Çetin, C, Karalar, Ş. (2016). X, Y ve Z Kuşağı Öğrencilerin Çok Yönlü ve Sınırsız Kariyer Algıları Üzerine Bir Araştırma, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 14(28): 157-197.
- Demir, E.; Şendil, G. (2008). Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ), *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(21): 15-25.
- Dinçel, E. (2006). Ergenlik Dönemi Gelişimsel Ödevleri ve Psikolojik Problemler, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.
- Dinçoğlu, F. n. (2019). Üniversite Hazırlık Sınıfı Öğrencilerinin Değer Yönelimleri, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.
- Doğruyol, S., & Yetim, U. (2019). Ebeveyne Bağlanma, Algılanan Anne/Baba Tutumu ile Akran İlişkileri Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılık Rolü. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 7(14): 34-51. <https://doi.org/10.7816/nesne-07-14-03>
- Gümüş, N. (2020). Z Kuşağı Tüketicilerin Satın Alma Karar Tarzlarının İncelenmesi, *Journal of Yasar University*, 15(58): 381-396.
- Gündüz, Z. B., & Özyürek, A. (2018). Lise Öğrencilerinin Okul Tükenmişlik Düzeyleri ve Anne-Baba Tutum Algıları Arasındaki İlişki. *İlköğretim Online*, 17(1): 384-395. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2018.413786>
- Gür, G., Wolff, R. A. (2021). COVID-19 Pandemi Döneminde Z Kuşağı ve Holakrasi Yönetimi. *Social Sciences Research Journal*, 10(2): 287-295.

- Ekşi, H. (2003). Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1): 79-96.
- Ekşi, H., Barış, Ş., Demir, H. (2020). Ergenlerde Helikopter Ebeveyn Tutumu, Şişirilmiş Benlik: Duygusal Özerklik, Sosyal Kaygı Değişkenlerinin Aracı Etkisi, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (Armağan Sayısı): 83-100.
- Emiroğlu, B. (2017). Değerler Eğitiminin Gençlerin Sağlıklı Sosyalleşmelerine Etkisi, *International Journal Of Eurasian Education And Culture*, 2: 115-126.
- Eren, S.; (2007). Toplumsal Norm, Ahlâk ve Din, *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11(2): 289-316.
- Eryılmaz, A., Mammadov, M. (2016). Ergen-Ebeveyn Çatışma Ölçeğinin Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 23(3): 201-210.
- Haktanır, G., Baran, G. (1998). Gençlerin Benlik Saygısı Düzeyleri ile Anne Baba Tutumlarını Algılamalarının İncelenmesi, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 5(3): 134-141.
- İnce, F. (2018). Z Kuşağının Girişimcilik Eğilimi: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32: 105-113.
- Karababa, A. (2014). Ergenlerin Başarı Amaç Yönelimlerini Yordayan Değişkenlerden Biri Olarak: İnsani Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(27): 165-186.
- Kandır, A.; Alpan, Y. (2008). Okul Öncesi Dönemde Sosyal-Duygusal Gelişime Anne-Baba Davranışlarının Etkisi, *Aile ve Toplum*, Yıl: 10, 4(14): 33-38.

- Katılmış, A.; Ekşi, H.; Öztürk, C. (2010). Sosyal Bilgiler Dersi Kazanımlarıyla Bütünleştirilmiş Bilimsellik Odaklı Karakter Eğitimi Programının Etkililiği, *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1): 50-87.
- Kaya, Y., & Öz, F. (2020). Ergenlerin benlik algısı üzerinde algılanan ebeveyn tutumlarının ve bağlanma stillerinin rolü: Bir yapısal eşitlik modellemesi. *Journal of Psychiatric Nursing*, 11(2): 106-114.
- Kavak, A. B. (2020). Z Kuşağı Çalışanların Çalışma Değerlerinin Belirlenmesine Yönelik Ankara İlinde Bir Alan Araştırması, *Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.
- Keskin, Y.; Öğretici, B. (2013). Sosyal Bilgiler Dersinde “Duyarlılık” Değerinin Etkinlikler Yoluyla Kazandırılması: Nitel Bir Araştırma, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), ss: 143-181.
- Kılıç, A. (2019). Farklı Anne-Baba Tutum Bileşenlerinin Horney’in Nevrotik Kişilik Tiplerini Yordayıcı Etkisi, *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.
- Kılıç, S., Akyol, E. Y., & Yoncalık, O. (2018). Üniversite öğrencilerinin değer yönelimleri ve farkındalıklarının mutluluk düzeylerini yordaması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 6(1): 49-60.
- Kıran, Ö., Gül, S. (2016). Lise Öğrencilerinin Değer Yönelimlerinin Schwartz Değerler Ölçeği Açısından İncelenmesi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(47): 487-495.
- Kırık, A. M., Köyüstü, S. (2018). Z Kuşağı Konusunda Yapılmış Tezlerin İçerik Analizi Yöntemiyle İncelenmesi, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(2): 1497-1518.
- Koç, M. (2004). Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2): 231-256.

- Küçük, N. (2016). Schwatz'ın "Değer Yönelimleri Ölçeği" İle Türkiye'deki Öğrenciler Üzerine Yapılmış Olan Bazı Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi, *Akademik Bakış Dergisi (Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi)*, 57: 280-296.
- Kürşat Demirutku & Nebi Sümer. (2010). Temel Değerlerin Ölçümü: Portre Değerler Anketinin Türkçe Uyarlaması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25): 17-25.
- Levickaite, R. (2010). Generations X,Y,Z: How Social Networks Form The Concept of The World Without Borders (The Case of Lithuania), *LIMES*, 3(2), 170-183.
- Lorcu, F. (2015). *Örneklerle Veri Analizi SPSS Uygulamalı*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Memiş, M. (2012). Genelden Özele: Marjinal Gençlik Grupları, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(4): 230-256.
- Mercan, N. (2016). X, Y ve Z Kuşağı Kadınların Farklı Tüketim Alışkanlıklarının Modern Dünyada İnşa Edilmesi, *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2(1): 59-70.
- Merter, F.; Şekerci, H. (2015). Değerlerin Kaybolma Durumuna İlişkin Sınıf Öğretmeni Görüşlerinin Değerlendirilmesi, *Turkish Studies*, 10(3): 851-874.
- Mesleki Eğitim Ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (MEGEP). (2007). *Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi (Aile Ve Çocuk)*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.
- Meydan, H. (2014). Okulda Değerler Eğitiminin Yeri ve Değerler Eğitimi Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme, *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1): 93-108.
- Murphey, D. A. (1992). Constructing The Child: Relations Between Parents' Beliefs And Child Outcomes, *Developmental Review*, 12: 199-232.

- Oğuz, F. (2018). Ergenlerde Algılanan Anne Baba Tutumu ile Madde Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Journal of International Social Research*, 11(58): 535-543. <https://doi.org/10.17719/jisr.2018.2567>
- Okumura, T.; Usui, E. (2010). Do Parents' Social Skills Influence Their Children's Sociability?, Discussion Paper No. 5324, November, *The Institute for the Study of Labor (IZA)*, Bonn, Germany.
- Orçun-Yücel, D., & Curun, F. (2018). Ergenlerde Ebeveyn Tutumları ve Duygusal Zekâ İlişkisi: Benlik Saygısının Aracı Rolü. *Kalem Uluslararası Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2): 579-603. <https://doi.org/10.23863/kalem.2019.114>
- Özen, Y. (2012). Değerlerin Kimlik ve Kişilik Kazanmadaki Rolü, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(4): 167-181.
- Özmete, D. E., & Koğar, D. H. (2015). Çok Boyutlu Ergen Değerlendirme Ölçeği (ÇBEDÖ): Türkçe'ye Uyarlama Çalışması. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 4(10): 39-58.
- Öztürk, N., Kutlu, M., & Atlı, A. (2011). The Effect of Parents' Attitudes on Adolescents' Decision- Making Strategies. *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 12(2): 45-64.
- Parent, J., Forehand, R. (2017). The Multidimensional Assessment of Parenting Scale (MAPS): Development and Psychometric Properties, *J Child Fam Stud*, 26(8): 2136-2151.
- Pekel, B.; Çalışkan, F.; Doğan, M.; Öner, S.; Kaya, T.; Özyıldız, Z.; Erbay, E. (2020). Z Kuşağı Öğrencilerinin İş Hayatı Kişilik Özelliklerinin ve İş Beklentilerinin Belirlenmesi: Ankara Üniversitesi Örneği, *Sağlık Hizmetlerinde Kuram ve Uygulama Dergisi*, 1(1), 1-9.
- Sağlam, H. (2021). Karakter ve Değer Eğitimi, *Pegem Akademi*, 6. Baskı, Ankara.

- Sarı, O. (2013). Sosyal Değerler Emek ve Sosyal Edebiyata Dair Bazı Düşünceler, *İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 2. 201-227.
- Sarıçam, H., Çelik, İ., Arıcı, N., & Kaya, M. M. (2014). The examination of relationship between human values and moral maturity in adolescence Ergenlerde insani değerler ve ahlaki olgunluk arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Journal of Human Sciences*, 11(1), 1325-1342.
- Savcı, M., Ercengiz, M., & Aysan, F. (2018). Turkish Adaptation of Social Media Disorder Scale in Adolescents. *Nöro Psikiyatri Arsivi*, 55: 1-8.
<https://doi.org/10.5152/npa.2017.19285>
- Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları ve Bazı Faktörlerle İlişkisi, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), ss: 1-19.
- Sönmez, V., Alacapınar, F. G. (2018). *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Anı Yayıncılık, Genişletilmiş 6. Baskı, Ankara.
- Subaşı, D., & Özçelik, A. D. Ö. (2019). Ergenlerin Algıladıkları Anne Baba Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *KAREFAD*, 7(1): 25-47.
- Sullivan, S.E., Forret, M.L., Carraher, S.M., Maiminero, L.A. (2009), “Using the Kaleidoscope Career Model to Examine Generational Differences in Work Attitudes”, *Fairfield University Digital Commons*, Volume: 14, Number: 3, p. 284-302.
- Şen, M. (2011). Türkiye'de Ergen Profili, *Aile ve Toplum Dergisi*, 12(7): 89-102.
- Topçuoğlu, A., & Aksan, G. (2019). Üniversite Gençliğinin Değerleri: 20 Yıl Sonra Ne Değişti? *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18): 2241-2274. <https://doi.org/10.26466/opus.571209>

- Toruntay, H. (2011). Takım Rollerini Çalışması: X ve Y Kuşakları Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.
- Toy, B. Y; Tosunoğlu, N, G. (2007). Sosyal Bilimler Alanındaki Sosyal Bilimler Alanındaki Araştırmalarda Bilimsel Araştırma Süreci İstatistiksel Teknikler ve Yapılan Hatalar, *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1: 1-20
- Türk Dil Kurumu. (t.y.). *Türk Dil Kurumu*. Geliş tarihi 25 Eylül 2020, gönderen <https://sozluk.gov.tr/?kelime=değer>
- Uludağı, N. P., Sayıl, M. (2013). Suça Karışmış Ergenlerde Problem ve Olumlu Sosyal Davranışlar: Ergen, Anne ve Arkadaş Özellikleri ile İlişkileri, *Türk Psikoloji Dergisi*, 28(71): 57-69.
- Uykan, E.; Akkaynak, M. (2019). Ebeveyn Tutumları ile Çocukların Öz Düzenlemeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 6(3), 1620-1644.
- Yaban, E. H. (2017). Ergenler ve Beliren Yetişkinlerde Sosyal Değer Yöneliminin Gelişimsel, Sosyal-Bilişsel ve Bağlamsal Bir Model Çerçevesinde İncelenmesi, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara.
- Yazıcı, M. (2013). Toplumsal Değişim ve Sosyal Değerler, *Turkish Studies*, 8(8): 1489-1501.
- Yıldız, S. A. (2004). Ebeveyn Tutumları ve Saldırganlık, *Polis Bilimleri Dergisi*, 6(3-4): 131-150.
- Yüksekbilgi, Z. (2013). Türk Tipi Y Kuşakları, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(45), 342-353.

13.	Değişik bir yaşam (devamlı değişiklik aramak)	Önemsiz							Önemli
14.	Dış görünümü koruyabilmek (imaj)	Önemsiz							Önemli
15.	Dindarlık	Önemsiz							Önemli
16.	Doğayla birlik(Doğa ile uyum içinde olmak)	Önemsiz							Önemli
17.	Dürüst olmak	Önemsiz							Önemli
18.	Ebeveyn ve yaşlılara saygı göstermek	Önemsiz							Önemli
19.	Eşitlik	Önemsiz							Önemli
20.	Etkili olmak(insanlar ve olaylar üzerinde)	Önemsiz							Önemli
21.	Gelenek ve göreneklere saygı	Önemsiz							Önemli
22.	Geniş görüşlü olmak	Önemsiz							Önemli
23.	Gerçek dostluk	Önemsiz							Önemli
24.	Güzelliklerle dolu bir dünya	Önemsiz							Önemli
25.	Heyecan verici bir yaşam	Önemsiz							Önemli
26.	Hırslı olmak	Önemsiz							Önemli
27.	İlimli olmak (hiçbir zaman aşırıya kaçmamak)	Önemsiz							Önemli
28.	İç huzur	Önemsiz							Önemli
29.	İtaatkârlık	Önemsiz							Önemli
30.	İyiliklerin ödenmesi	Önemsiz							Önemli
31.	Kabullenme(İnsanın kaderine razı olması)	Önemsiz							Önemli
32.	Kendi yönünü belirleyebilmek	Önemsiz							Önemli
33.	Kendine saygı	Önemsiz							Önemli
34.	Kendini kontrol	Önemsiz							Önemli
35.	Kıbarlık	Önemsiz							Önemli
36.	Kontrol gücü(kişinin yaşamını kendisinin kontrol etmesi)	Önemsiz							Önemli
37.	Manevi yaşam(maddeyi ilgilendirmeyen sadece mana ile ilgili yaşam)	Önemsiz							Önemli
38.	Araştırmacı olmak(etrafta olup biteni merak edip araştırmak)	Önemsiz							Önemli
39.	Neşeli olmak	Önemsiz							Önemli
40.	Olgun sevgi(her yönden kişiyi tatmin eden bir ilişki)	Önemsiz							Önemli
41.	Otorite(yönetme ve emir verme yetkisi)	Önemsiz							Önemli
42.	Özgürlük	Önemsiz							Önemli
43.	Refah içinde bir hayat	Önemsiz							Önemli
44.	Sadık olmak	Önemsiz							Önemli
45.	Sağlıklı olmak	Önemsiz							Önemli
46.	Sevecen olmak	Önemsiz							Önemli
47.	Sorumluluk sahibi olmak	Önemsiz							Önemli
48.	Sosyal adalet	Önemsiz							Önemli
49.	Sosyal düzen(toplumun istikrarlı bir yapısının olması)	Önemsiz							Önemli
50.	Sosyal güç(başkalarını kontrol etme, hâkimiyet kurma)	Önemsiz							Önemli
51.	Sosyal itibar(toplumda saygı ve itibar görme)	Önemsiz							Önemli
52.	Temizlik	Önemsiz							Önemli

53.	Ulusal güvenlik	Önemsiz							Önemli
54.	Yaratıcılık	Önemsiz							Önemli
55.	Yardımseverlik	Önemsiz							Önemli
56.	Hayatın anlamı	Önemsiz							Önemli
57.	Zenginlik	Önemsiz							Önemli
EK.3. EBEVEYN TUTUM ÖLÇEĞİ									
Size, ana babaların çocuklarını hangi yöntemlerle eğittiğini, çocuklarına toplumsal davranışlar kazandırırken nasıl davrandığını ifade eden cümlelerden oluşan bir liste verilmiştir. Sizden istenen bu cümleleri okuyup bunların annenizin/babanızın sizi eğitirken genellikle benimsediği davranışlara ne derecede benzediğini, onun tutumuna ne kadar uyduğunu düşünerek cevap kağıdınızdaki seçeneklerden uygun bulduğunuz işaretlemenizdir			Hiç uygun değil	Pek uygun değil	Biraz uygun	Uygun	Çok uygun		
			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)		
1.	Annem/babam bana her zaman güven duygusu vermiş ve beni sevdiğini hissettirmiştir.								
2.	Çok yönlü gelişme için beni olanakları ölçüsünde desteklemiştir.								
3.	Annem /babam her yaptığım işin olumlu yanlarını değil kusurlarını görmüş ve beni eleştirmiştir.								
4.	Annem /babam her zaman başıma kötü bir şey gelecekmiş gibi beni koruyup kollamıştır.								
5.	Annem/babamla aramızdaki ilişki ona içimi açmaya cesaret edemeyeceğim kadar resmidir.								
6.	Annem /babam arkadaşlarımı eve çağırma izin verir, geldiklerinde ona iyi davranırdı.								
7.	Annem /babam elinden geldiği kadar, her konuda benim fikrimi almaya özen gösterir.								
8.	Annem /babam çevremizdeki çocuklarla beni karşılaştırır onların benden iyi olduklarını söylerdi.								
9.	Annem /babam bana hükmetmeye çalışır								
10.	Annem/babam bugün bile alışverişe çıkacağım zaman kandırılacağımı düşünerek benimle gelmek ister.								
11.	Annem/babam benden her zaman gücümün üstünde başarı beklemiştir.								
12.	Annem /babam fiziksel ve duygusal olarak kendisine yakın olmak istediğim zaman soğuk ve itici davranırdı.								
13.	Sorunlarımı annem/babam ile rahatlıkla konuşabilirim.								
14.	Annem/babam, neden bazı şeyleri yapmam ya da yapmamam gerektiğini bana açıklar.								
15.	Annem/babam ile birlikte olduğumuz zamanlar ilişkimiz çok arkadaşçadır.								
16.	Annem/babam kendi istediği mesleği seçmem konusunda beni zorlamıştır.								
17.	Annem/babam sevmediğim yemekleri bana yarayacağı düşüncesi ile zorla yedirirdi.								

18.	Annem /babam sınavlarda hep üstün başarı göstermemi istemiştir.					
19.	Annem /babam kendimi yönetebileceğim yaşlarda bile gittiği her yere beni de götürür, benim evde yalnız kalmamdan kaygılanırdı.					
20.	Annem/babam evde bir konu tartışılırken görüşlerimi söylemem için beni teşvik eder.					
21.	Annem/babam küçük yaşımdan itibaren ders çalışma ve okuma alışkanlığı kazanmam konusunda bana yardımcı olmuştur.					
22.	Annem/babam küçüklüğümde bana yeterince vakit ayırır; parka, sinemaya götürmeyi ihmal etmezdi.					
23.	Annem/babam benim gibi evladı olduğu için kendini bahtsız hissettiğini sanıyorum.					
24.	Annem/babam okulda başarılı olmam konusunda beni zorlar, düşük not aldığımda beni cezalandırırdı.					
25.	Annem/babam beni kendi emellerine ulaştırmak için bir araç olarak kullanırdı.					
26.	Annem/babam beni daima yapabileceğimden fazlasını yapmaya zorlar.					
27.	Annem/babam paramı nerelere harcadığımı ayrıntılı bir biçimde denetler.					
28.	Annem/babam her zaman her işte kusursuz olmam gerektiği inancındadır.					
29.	Annem /babama yaklaşmak istediğimde bana sıcak bir şekilde karşılık verir.					
30.	Annem/babam bana önemli ve değerli bir kişi olduğum inancını aşılamıştır					
31.	Annem /babam cinsellik konusunda karşılaştığım sorunları kendisine anlatmak istediğimde hep ilgisiz kalmıştır.					
32.	Annem/babam benim iyiliğimi istediğini, benim için neyin iyi olduğunu ancak kendisinin bileceğini söyler					
33.	Annem/babam her zaman nerede olduğumu ve ne yaptığımı merak eder.					
34.	Annem/babam iyi bir iş yaptığımda beni övmekten çok daha iyisini yapmaz.					
35.	Annem/babam cinsel konularda çok tutucu olduğu için onun yanında bu konulara ilgi göstermem.					
36.	Annem/babam aile ile ilgili kararlar alınırken benim de fikrimi öğrenmek ister.					
37.	Annem /babam beni olduğum gibi kabul etmiştir.					
38.	Annem /babam başkalarına benden daha çok önem verir ve onlara daha nazik davranır.					
39.	Annem/babam günlük olaylar hakkında anlattıklarımı ilgi ile dinler ve bana açıklayıcı cevaplar verir.					
40.	Annem/babam benimle genellikle sert bir tonda ve emrederek konuşur.					